

GROOTSCHALIG OPTREDEN, BEWAPENING EN UITRUSTING

Door: drs. J.M. Breukers
conservator

INHOUD

	pag
Politie en openbare orde	2
<i>Wat is openbare orde?</i>	
Het aandeel van de schutterijen in het handhaven van de openbare orde en veiligheid	2
<i>Het tabaksoproer in Haarlem, 1690 - Het aansprekersoproer in Amsterdam, 1696 Hongeroproeren – Pachtersoproeren - Het revolutiejaar 1848 - Het Kermisoproer 1876 - Het Palingoproer 1886 - Het Taptoeschandaal 1891 - De inhuldiging van Wilhelmina 1898</i>	
Gemeentepolitie en Korps Rijkspolitie (1945-1994)	11
<i>Koninklijke Marechaussee als militair bijstandskorps - Karabijn- en stengunbrigades -Harde bijstandsdetachementen - Jaren zestig: vrije boeren, provo's en bouwvakkers - Amsterdam: parate peloton – Van Nieuwmarkt tot Piersonstraat - ME met waterbenen - Blokkade binnenschippers, 10-15 augustus 198 - De "Granaria-affaire", mei en juni 1988</i>	
De mobiele eenheid in de regionale politieorganisatie (vanaf 1994)	20
<i>Grootschalige ordehandhaving bij risico-evenementen en incidenten</i>	
ME-opleidingen	23
<i>Korps Rijkspolitie - Centrale Opleiding Mobiele Eenheden (COME) – Gemeentepolitie – OCME</i>	
De bewapening van de politie in Nederland	27
Korps Rijksveldwacht (1856-1941): een civiel korps voor de rijkspolitiesorg	27
<i>1884 – Revolvers – Karabijnen - De klewang als politiesabel - Het drama van Grootegast - Pistolen voor de Rijksveldwacht</i>	
De gemeenteveldwacht	31
De stedelijke politiekorpsen	31
<i>Een Bergmann-pistool van de Alkmaarse politie - Het pistool - De firma Bergmann - De familie Schmeisser - Gemeentepolitie Alkmaar – Haarlem – Vlaardingen – Groningen – Utrecht – Arnhem – Rotterdam – Revolvers – Karabiniers - De dood van rechercheur Y. de Vries - Duitse pistolen - Oude en nieuwe karabiniers - Opnieuw Duitse pistolen – Karabijnbrigade - Duitse pistoolmitrailleurs voor de Karabijnbrigade - Amsterdam - MP 28.II - Bergmann en Schmeisser - Opheffing van de karabijnbrigade – Duitse bezetting (1940-1945)</i>	
Gemeentepolitie en Korps Rijkspolitie, 1945-1994	42
Korps Rijkspolitie (1945-1994)	43
<i>Korte wapenstok – Dienstpistool - Zakpistolen en revolvers - Bewapening van de Harde Bijstandsdetachementen - Bewapening van de Mobiele Eenheden -Pantserwagens – Arrestatieteams – Bijzondere Bijstandseenheid Rijkspolitie (BBE-RP)</i>	
Gemeentepolitie (1945-1994)	48
<i>Bewapening van de karabijnbrigades - Bewapening van de Mobiele Eenheden - Pantserwagens</i>	
Politiehelmen: oproerhelmen, stalen helmen en kogelwerende helmen	53
<i>Stalen gevechtshelmen bij de politie vóór 1940 - Helmen voor de Mobiele Eenheid (Riot duty helmets) – Scherf- of kogelwerende helmen voor AT en BBE (Tactical intervention duty helmets)</i>	
Traaggas	57
<i>Gewapend tegen oproer - Karabijn- of Stormbrigades -Traangas bij het beteugelen van woelingen – Karabijn- of Stengunbrigades - Harde bijstandsdetachementen -Traangashandgranaten voor de rijkspolitie en de gemeentepolitiekorpsen - Mobiele Eenheid - Traangasverspreidende middelen voor de Mobiele Eenheid - Hollandscheveld, 1963 - Telegraafrellen, 1968 - Nieuwmarktrellen, 1975</i>	
Wijzigingen en de overstap naar CS traangas	63
Nieuw traangassysteem voor de Nederlandse politie	64
Gasmaskers voor politie en Mobiele Eenheden in het bijzonder	65
<i>F uit 1926 – Diverse civiele (luchtbeschermings)gasmaskers - K – C-3 – Auer 3 S-E – Dräger Panorama Nova – Kemira – Auer M65 – zwart gasmasker met panoramavenster – Israëliisch volksgasmasker Shalom Nr. 4 – Zwart gasmasker met panoramavenster merk Fernez – Dräger model Kareta</i>	
Pantserwagens voor de Nederlandse Politie	67
<i>UR-416 – Sankey AT 104 – Shorland MK 3 – Shorland MK 4 – Shorts</i>	
Waterwerpers bij de Nederlandse Politie	72
<i>Een Haagse proef - Magirus Deutz – Mercedes - De Amsterdamse waterwerper – Terberg</i>	

Literatuurlijst pag. 75



GROOTSCHALIG OPTREDEN, BEWAPENING EN UITRUSTING

Politie en openbare orde

Politie is, volgens de definitie in de Grote Van Dale: overheidsdienst, belast met het toezicht op de openbare orde en veiligheid, en met het opsporen van wetsovertreders.

De taak van de politie wordt duidelijk omschreven in de Politiewet:

“De politie heeft tot taak in ondergeschiktheid aan het bevoegd gezag en in overeenstemming met de geldende rechtsregels te zorgen voor de daadwerkelijke handhaving van de rechtsorde en het verlenen van hulp aan hen die deze behoeven.”

Politiemensen die deze taak van de politie uitvoeren heten executieven (uitvoerenden) en zijn opsporingsambtenaren.

Zij zijn belast met de opsporing van strafbare feiten. Zij zijn bevoegd, onder bepaalde omstandigheden, dwangmiddelen en geweld te gebruiken om hun taak uit te kunnen voeren. Zij mogen in de hoedanigheid van opsporingsambtenaar hun processen-verbaal opmaken en ondertekenen. Het proces-verbaal heeft volledige bewijskracht voor de onafhankelijke rechter.

De politie doet haar werk in ondergeschiktheid aan het bevoegd gezag. Maar wie heeft het gezag over de politie?

De politie moet twee bazen dienen: deze situatie wordt het gezagsdualisme genoemd.

De politie heeft als overheidsdienst te maken met de lokale en landelijke overheden. De politie heeft twee bazen, de minister van Binnenlandse zaken en de minister van Justitie, afhankelijk van de omstandigheden, betekent dit op lokaal niveau:

- de burgemeester is verantwoordelijk voor het beleid en optreden van de politie op het gebied van de handhaving van de openbare orde en de hulpverlening;
- de officier van justitie is verantwoordelijk voor de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde, in het kort: de misdaadbestrijding, het opsporen en aanhouden van wetsovertreders.

Hulpverlening en misdaadbestrijding zijn heldere begrippen. Iedereen kan zich een voorstelling maken van de inhoud daarvan. De handhaving van de openbare orde is daarentegen veel moeilijker te omschrijven.

Wat is de openbare orde?

De openbare orde is de –naar tijd en plaats bepaalde- normale gang van zaken op voor het publiek toegankelijke plaatsen, welke gang van zaken gekenmerkt wordt door een overwegende mate van algemene vrijheid deze plaatsen overeenkomstig hun bestemming te gebruiken in veiligheid voor persoon en goed.

De openbare orde is onlosmakelijk verbonden met het gedrag van mensen in het openbaar en dan met name met de omstandigheid of dat gedrag overeenkomt met of voldoet aan de wettelijk geldende normen voor het gedrag van burgers in het openbaar. Wijkt het gedrag van mensen af van de geldende normen, dan is er sprake van verstoring van de openbare orde.

De politie heeft als taak de handhaving van de openbare orde. Deze handhaving is tweeledig. Enerzijds de orde bewaren door preventieve presentie en toezicht, opdat er geen verstoring van de openbare orde zal plaatsvinden, anderzijds het herstellen van de openbare orde, nadat deze verstoord is, door repressief ingrijpen, desnoods met geweldsgebruik.

Het aandeel van de schutterijen in het handhaven van de openbare orde en veiligheid

In de Nederlanden werden de schutters(gilden) als militaire organisatie lange tijd belast met de handhaving van de binnenlandse en plaatselijke orde en veiligheid. Een politiemacht kwam daar nauwelijks aan te pas.

Voor de handhaving van orde en rust, veiligheid en zekerheid van persoon en goederen, was er een goed gedrild en voor die tijd redelijk goed uitgerust schutterskorps, althans in de steden. De schutterijen dienden in de eerste plaats voor de verdediging in geval van oorlog van gewesten en steden als zelfstandige staatsrechtelijke gebieden. Het lag voor de hand de schutterij als geüniformeerde en gewapende macht in vreedstijd te belasten met het waken over de veiligheid en rechtszekerheid van burgerij en plattelanders.

De schuttersgilden zijn ontstaan in de 15e en 16e eeuw; de oorsprong van sommige gilden ligt zelfs in de 14e eeuw. Het waren stedelijke broederschappen, die stonden voor de bescherming van de burgers en plaatselijk patriottisme. Dit laatste was politiek gezien van groot belang, de schutters zagen zichzelf als broederschap van burgers die de rechten van de stad verdedigde tegen feodalisme en absolutisme.

Tot in de 16^e eeuw was de politieorganisatie zeer eenvoudig. De schutterijen gaven maar weinig ruimte aan de nieuwe creatie van de ambten van de schout en diens dienaren. De nachtwacht stond onder het bevel van de wachthebbende schutterijofficier.

Voor de ordehandhaving in de steden waren de burgers dus voor een groot deel zelf verantwoordelijk. De instelling van de schutterij dateerde van vroegere tijden, maar de opstand tegen Spanje en de daarmee samenhangende noodzaak tot stadsverdediging hadden haar nieuw leven ingeblazen. Elke poorter, die zijn eigen wapens en uitrusting kon aanschaffen en lichamelijk gezond was, had schuttersplicht.

In vreedstijd oefenden de schutters op het doelenterrein hun schietvaardigheid en vervulden zij bewakingstaken binnen de eigen stad. Het stadsbestuur benoemde de schutterijofficiëren gewoonlijk uit eigen kring -de regentenfamilies- en behield daarmee een stevige greep op de schutterij.

Aangezien de schout met zijn paar rakkers gewoonlijk slechts bij individuele arrestaties optraden, was het stadsbestuur erg afhankelijk van de goede wil van de schutterij bij rel of opstand.

Ordetechnisch gezien stonden stadsbesturen zonder de schutterij heel zwak en derhalve traden de stadsbesturen meestal heel voorzichtig op; burgemeesters en vroedschappen waren gewoonlijk geneigd snel concessies te doen in tijden van rumoer en spanning. Het te hulp roepen van het leger binnen de stad was het laatste redmiddel.

Het beeld van de schutterijen in de 17e eeuw wordt voor een aanzienlijk deel bepaald door de feestelijke pracht van de door Frans Hals geschilderde schuttersstukken. De uitbundige feestmaaltijden stonden in het midden van die eeuw in schril contrast met de militaire kundigheid van de schutters en hun aanwezigheid op de exercitieterreinen. De musketten met lontslot (de zogenoemde arquebussen), waaraan sommige vendels hun naam ontleenden, raakten langzaam verouderd en de zondagse schietoefeningen verwerden tot schietwedstrijden op houten vogels. Het trommelen, fluiten en vendelzwaaien verdrong de serieuze militaire taak.

De gebrekkige militaire kundigheid van de schutters werd pijnlijk duidelijk toen zij in het rampjaar 1672 werden ingezet bij de verdediging van de natie tegen de alliantie van Engeland, Frankrijk, Münster en Keulen. De Haagse schutterij spande in het rampjaar de kroon: de voltallige schuttersvendels waren op 20 augustus aanwezig bij de Gevangenpoort toen Johan en Cornelis de Witt door een opgehitste volksmassa naar buiten gesleurd en gelyncht werden. De prinsgezinde schutterij legde het gepeupel geen strobreed in de weg en had het rumoer zelfs aangewakkerd.

Na 1672 kwamen de schutterijen onder toenemende kritiek te staan, hoewel zij het symbool van plaatselijk patriottisme bleven en zij verenigingen waren waartoe verschillende maatschappelijke groeperingen konden behoren. De scheiding tussen het officierscorps, gedomineerd door het patriciaat, en de rest der rangen werd gezien als een versterking van de maatschappelijke hiërarchie en men verweet de schutterscompagnieën algemeen dat ze alleen voor hun braspartijen bestonden. Pas in het rampjaar 1672 werd vrijwel overal een eind gemaakt aan de dagwacht der schutters zodat de schoutdienaren meer op de voorgrond konden treden.

Ook gingen de gewone nachtwake en patrouillediensten in de stad de schutters steeds meer vervelen, zodat zij dit eentonige werk overlieten aan gehuurde manschappen. De nachtwake in de steden werd vervuld door bejaarde oud-soldaten en op het platteland trad de klepperman of klapwaker op.

De rol van de schutterijen bij het handhaven van de openbare orde was voortaan die van verleners van harde bijstand bij grootschalige optredens. Zoals blijkt uit een aantal oproeren in het gewest Holland, moesten de stadsbesturen altijd dan een beroep doen op de burgerschutterijen, als zij met de gewone afweermiddelen -schoutdienaren en zelfs militaire stadssoldaten- de rust niet konden herstellen.

Het tabaksoproer in Haarlem, 1690

In de stad Haarlem was een verbod uitgevaardigd tegen het roken op straat. Aanleiding tot het oproer vormde het strenge optreden tegen overtreders van het verbod door de hoofdofficier Adriaan Backer. Als hoofdofficier (schout) was Backer zowel hoofd van politie als ook openbaar aanklager voor het stedelijk gerecht (de schepenen). Behalve de schout waren ook de commissaris van de nachtwacht en diens dienaren bevoegd overtreders te bekeuren. De bekeuring bestond uit 9 Carolusgulden; wilde of kon de overtreder de boete niet voldoen, dan mocht zijn bovenkleed in beslag worden genomen. Dekte dit kleed de boete niet, dan volgde opsluiting.

Op een avond betrapte de hoofdofficier een roker, die niet in staat was de boete te betalen, waarna de onderschouten hem van zijn bovenkleed ontdeden. Luidkeels het kledingstuk terugeisend, liep de overtreder schout en dienaren na. Er ontstond een volksoploop en bedreigd door de menigte, waaronder zich gewapende krijgslieden bevonden, gaf de schout het kledingstuk terug.

De volgende middag -een drukke marktdag- arresteerde de hoofdofficier een overtreder en liet hem opsluiten. Deze nieuwe actie verspreidde zich als een lopend vuur door de stad en een opgebrachte menigte verscheen voor het huis van de hoofdofficier. Ook de burgemeesters arriveerden ter plekke om de gemoederen te sussen, maar moesten voor de dreigende menigte hun toevlucht zoeken in het huis van de schout, dat vervolgens met allerlei projectielen werd bekogeld. Deur en vensters sneuvelen. Bij het naderen van de inmiddels opgetrommelde schutterij verspreidde het volk zich en werden door afzonderlijke groepen gepeupel de huizen van de burgemeesters op de korrel genomen. Pas tegen middernacht was de orde in de stad hersteld.

Uit angst voor verdere ongeregelheden besloot het stadsbestuur 's anderendaags de hulp in te roepen van troepen in het gewest; ongeregelheden bleven verder uit. Met behulp van de troepen van buiten de stad werden twee oproerkraaiers gearresteerd. Het stedelijk gerecht veroordeelde hen tot verbanning uit het gewest Holland. Backer had als aanklager de doodstraf geëist.

Het aansprekersoproer in Amsterdam, 1696

Het aansprekersoproer in Amsterdam was, net als het tabaksoproer in Haarlem, een direct uitvloeisel van de oorlog met Frankrijk. De Staten van Holland namen in 1695 het besluit een aantal nieuwe belastingen in te voeren om de oorlogskosten te dekken. Een daarvan was een belasting op het begraven.

De burgemeesters van Amsterdam wilden de nieuwe belasting koppelen aan een keur (verordening) om het tot dan toe vrije beroep van aanspreker (begravenisondernemer) tot een stedelijk ambt te maken. Dit hield in dat de aansprekers voortaan door de burgemeesters benoemd zouden worden, hetgeen praktisch gezien erop neerkwam dat zij familieleden en andere gunstelingen een aardige baan konden bezorgen. De aansprekers zagen hun bron van inkomsten bedreigd en begonnen onder het volk te stoken. Het verzet tegen de plannen van de burgemeesters escaleerde tot een drie dagen durende oproer.

Op 31 januari 1696 zou de verordening in werking treden. De avond ervoor waren twee burgemeesters en de hoofdofficier (schout) François de Vicq al door gepeupel lastiggevallen in de buurt van het Aalmoezeniershuis, waar de burelen van de begrafenisdienst waren gevestigd.

Uit voorzorg had de vroedschap besloten stadssoldaten (van het Staats garnizoen) in te kwartieren in het Aalmoezeniershuis. Toen in de morgen de nieuw benoemde aansprekers zich kwamen melden, verzamelde zich steeds meer volk bij het Aalmoezeniershuis. Onder hen bevonden zich veel matrozen die gedurende de wintermaanden aan wal verbleven en er wel zin in hadden die landratten van het garnizoen eens een lesje te leren. Vooralsnog gebeurde er echter niets en een demonstratieve optocht vertrok naar de Dam en het stadhuis, waar de keur werd afgekondigd. Uitgerust met bezems, schrobbers en karren gaf men aldaar een [parodie op een begrafenis](#). Vervolgens escaleerde de demonstratie, de menigte rukte op naar het Aalmoezeniershuis en begon de stadssoldaten te bedreigen. De soldaten schoten in de lucht; er ontstond paniek en schermutselingen volgden, waarbij een aantal soldaten in de Prinsegracht werd geduwd. Daarna verscheen een menigte bij het huis van de burgemeester Jacob Boreel, het brein achter de verordening. Diens huis werd bewaakt door een groep stadssoldaten onder bevel van de kapitein Martinus Spaarrog. Ook hier brak een schermutseling uit. Spaarrog reeg een oproerkraaiër aan zijn rapier (degen) en de soldaten openden het vuur, waarbij twee toekijkende burgers de dood vonden. De soldaten waren genoodzaakt zich terug te trekken. De menigte bestormde het huis, de inboedel werd geplunderd en vernield.

Hierna richtte de meute de aandacht op het huis van hoofdofficier de Vicq, die het gepeupel lang genoeg aan de praat hield om door de ijlings opgetrommelde schutterij te worden ontzet. Het gepeupel ging op de loop, maar verzamelde zich echter weer bij het huis van kapitein Spaarrog aan de Reguliersgracht. Een bende, opgehitst door de broer van de door Spaarrog gedode oproerkraaiër, bestormde het huis en kieperde de inboedel in de gracht.

Ondertussen waren alle compagnieën van de schutterij onder de wapenen geroepen en werden schuttersvendels naar de huizen van de burgemeesters, hoofdofficier en kapitein Spaarrog gestuurd. Nog op dezelfde dag vergaderde de vroedschap (raad) en de verordening werd ingetrokken. De rust leek weergekeerd.

Het gepeupel, met name de matrozen, had echter de smaak van het plunderen en roven te pakken. Op 1 februari 1696 werd het huis geplunderd van de koopman Joseph Kerbij, consul van Engeland. Deze had de aanval echter voorzien en zijn huis tijdig verlaten, met de medebewoners en kostbaarste bezittingen. Andere rijke burgers verschansten zich met gewapende vrienden in hun huizen, zo ook de oud-burgemeester Joan de Vries, raad van de Admiraliteit en persona non grata bij de matrozen. Een aanslag op zijn huis mislukte, de net op tijd [aanwezige schutterij opende het vuur](#). Onder de bestormers vielen verscheidene doden en de rest koos het hazenpad.

Terwijl de schutterscompagnieën in de stad patrouilleerden, werd het huis van de rijke joodse koopman David de Pinto bestormd en geplunderd. Een dienstmaagd alarmeerde de schutterij, die het huis van de koopman bestormde. Verscheidene plundersaars werden in het huis afgeslacht en een twintigtal anderen gevangengenomen.

In een spoedvergadering van burgemeesters, schout en schepenen werd besloten het snelrecht toe te passen en een voorbeeld te stellen. Nog op dezelfde avond werden in het licht van fakkels twee plundersaars uit een venster van de Waag opgehangen.

De vroedschap van Amsterdam besloot verder uit burgers, die in het bezit van een paard waren, een ad hoc ruitery te formeren. Al snel waren een kleine 80 gewapende beredenen paraat, met name vleeshouwers. Ondertussen hadden zich ook de leden van het turfdragersgilde met kortelassen en halve pieken bewapend.

De terechtstelling had het bedoelde effect en het bleef rustig in de stad. De volgende dagen en nachten werd er druk gepatrouilleerd door de schutterscompagnieën, stadssoldaten en de tot 300 beredenen uitgegroeide burgerruitery.

De gevangenen werden ondervraagd en de matrozen in de stad naar hun schepen gestuurd.

Op 2 februari werden nog eens drie belhamels uit een venster van de Waag opgehangen. Vele medeplichtigen aan het oproer verlieten gehaast de stad.

Vier van de terechtgestelden, een aantal gesneuvelde plundersaars en intussen aan hun verwondingen bezweken gevangenen werden 's avonds naar [het galgenveld](#) gebracht en aan de galg gehangen.

Van de later opgespeurde oproerkraaiers en plundersaars werden er op 6 februari nog eens zeven opgehangen. De beruchtste oproerkraaier, een voormalig soldaat die, naar uit zijn afgesneden oren en neus bleek, al een strafblad had, kreeg een extra nabehandeling. Zijn hoofd werd, met een mes erin gestoken, op een staak tentoongesteld. Door het ontbreken van neus en oren was de man herkend; hij had prominent deelgenomen aan de plundering van de huizen van kapitein Spaarrog en de Engelse consul en daarbij sterke drank verkocht aan het opgebrachte volk. Bovendien had hij in het huis van burgemeester Boreel diens bedienden met een mes bedreigd.

Hongeroproeren

In 1740 volgde na een winter van extreme koude een serie hongeroproeren in de Hollandse steden. Graanhandelaren werden ervan beschuldigd de prijs op te drijven en hier en daar dwong het volk op gewelddadige wijze graanverkopen tegen een lage prijs af of ging over tot plundering.

In Rotterdam richtte de volkswuede zich op het huis van de grutter (kruidenier) Jakob de Vijver, die weigerde brood voor een lagere prijs te verkopen. Bij zijn huis ontstond een volksooploop en de te hulp geroepen schout en schoutdienaren konden het volk niet tot bedaren brengen. Schout en burgemeesters riepen de hulp in van de schutterij, die het pand dag en nacht bewaakten en zo een dreigende plundering voorkwamen.

De Rotterdamse schutterij bestond in die tijd uit 12 compagnieën van elk 600 man. In crisissituaties werd verder de nachtwacht met [hellebaarden](#) bewepend.

Pachtersoproeren

Belastingen werden in de 17e en 18e eeuw, behalve op grond en woning, vooral geheven op gebruiksgoederen en voedingsmiddelen.

Naast de gewestelijke belastingen was er veel extra belasting die door stad of ambacht lokaal werd bepaald. Als gevolg hiervan was het belastingstelsel in geen enkele stad of ambacht geheel gelijk. De belastinglasten drukten het zwaarst op de armere lagen der bevolking omdat het leeuwendeel van de staatsinkomsten werd gedragen door de indirecte belasting van accijnzen en rechten op directe levensbehoeften als graan, wijn, bier en zout. In de tweede helft van de 17e eeuw steeg de hoogte van de indirecte belastingen in de Republiek tot een internationaal berucht niveau als gevolg van de stijgende overheidsuitgaven.

Vele belastingen werden door de regenten verpacht aan particuliere belastinggaarders. Het verpachten van belastingen had voor de regenten een dubbel voordeel: de impopulaire taak van het innen van de belastingen werd zo op anderen afgeschoven en de jaarlijkse pachtsom was direct contant beschikbaar. De belastingbetalers werden echter met het nadeel geconfronteerd dat de belastingpachters op zijn minst de betaalde pachtsom wilden terugverdienen en derhalve zoveel mogelijk geld probeerden te innen.

In 1748 kwam het volk in verzet tegen de zware belastingdruk en het pachtstelsel, dat gezien werd als een symbool van de macht en het machtsmisbruik der regenten. Allereerst richtte de volkswuede zich in mei in Friesland tegen de belastingpachters, wier kantoren en huizen werden vernield.

Na Friesland volgde een serie oproeren in Groningen en Holland, waar de oproeren het hevigst waren, in Den Haag, Leiden, Haarlem en Amsterdam. De overheid in Friesland en Groningen was voor de drang bezweken en had de verpachte belastingen afgeschaft. Na de rellen in Den Haag, Leiden en Haarlem hadden ook de Staten van Holland op 21 juni het pachtstelsel afgeschaft.

In Amsterdam, waar het al enkele dagen rumoerig was, sloeg de vlam in de pan toen op maandag 24 juni 1748 een publicatie van de Staten van Holland werd bekendgemaakt van het stadhuis, inhoudend dat de afschaffing van het pachtstelsel werd herroepen.

Beducht voor rellen hadden de burgemeesters al vroeg in de morgen een compagnie schutters naar de Botermarkt, het huidige Rembrandtsplein, gestuurd. Bovendien waren enkele onderschouten met hun dienders present in de Regulierswaag op de markt.

De hele morgen al daagden jongelui de boeren uit hun boter zonder accijnzen te verkopen. Tegen elf uur greep de diender Zwarte Willem een van deze knapen in zijn kraag en gaf hem klappen met zijn rotting (wapenstok). Meteen liep het volk te hoop. De ruiten van het controleurshuisje in de Regulierswaag werden ingegooid en Zwarte Willem werd door een zeeman onder handen genomen.

De onderschouten grepen in. De zeeman werd aangehouden en in het waaggebouw opgesloten, maar al snel vrijgelaten om erger te voorkomen. De menigte was echter niet meer te houden. De compagnie schutters stelde zich op voor de waag en werd door de jouwende menigte met stenen bekogeld. Ondanks waarschuwingen drong de menigte gevaarlijk op; [de schutterij loste](#) één salvo en verschillende mensen vielen getroffen neer. Drie van hen waren op slag dood en enkele anderen overleden later aan hun verwondingen. De woedende menigte verspreidde zich en groepen gingen op pad naar de hen bekende belastingpachters, meestal vermogende kooplieden met panden aan de grote grachten. Overall in de stad werden de panden van belastingpachters bestormd en geplunderd. Inboedel en huisraad werden op straat en in de gracht gesmeten; gestolen werd er nauwelijks. De bestorming van de panden van de wijndirecteuren ontaardden in dronkemansfeesten, nadat de wijnkelders waren opengebroken. Bij [Van Aarsen op het Singel](#), een wijnkoper en directeur van de accijns op wijnen, ging de meute als beesten aan de zuip: enkelen dronken zich letterlijk dood, naakte vrouwen hingen uit de ramen en dagen later was de gracht nog rood van de wijn.

De schutterij liet zich ondertussen niet zien. Het was zinloos op te treden tegen de beschonken razende menigte en met de belastingpachters werd weinig medelijden gevoeld.

Op 24 en 25 juni werden bij elkaar 21 huizen geplunderd. Pas tegen de avond op dinsdag 25 juni verscheen de schutterij massaal op straat, om te voorkomen dat plundersaars de huizen van rijke niet-belastingpachters zouden bestormen. De 20 compagnieën schutters patrouilleerden, bezetten alle strategische punten in de stad en de rust keerde terug.

Op 26 juni werd op voorstel van Willem IV de afschaffing van de pachtstelsels weer bevestigd. Gerechtsdienaren gingen op zoek naar de leiders van het oproer. In een bierkelder arresteerden zij een van de aanvoerders, een tuinman die de afgelopen dagen "de burgemeester" was genoemd, omdat hij met een gestolen pruik had rondgelopen. Ook een bokkingventster werd opgepakt en beiden werden ter dood veroordeeld. Hun terechtstelling vond plaats op vrijdag 28 juni. Uit angst voor nieuwe rellen had het stadsbestuur niet alleen de schutterij opgetrommeld, maar ook wapens uitgedeeld aan de waagdragers, turfsjouwers, veemgasten en werfarbeiders om bij uitzondering gewapend te helpen bij de ordehandhaving.

De Dam was volgestroomd met nieuwsgierigen om te zien hoe de veroordeelden werden [opgehangen uit de vensters van het waaggebouw](#). Het viswijf werd onder tromgeroffel opgehangen en terwijl "de burgemeester" uit een tweede venster werd gehangen ontstond er om een onbekende reden een groot gedrang in de massa.

Door geduw en geschreeuw vanuit de Kalverstraat drong de deinende menigte op in de richting van de schutters voor het stadhuis. In de knel gebracht dachten de schutters dat er opnieuw ongeregelheden uitbraken en schoten als waarschuwing in de lucht. Onder het volk brak paniek uit, men dacht dat er gericht geschoten werd. De volgepakte Dam veranderde in een chaos van vluchtende mensen. Tientallen burgers werden doodgetrapt of verdronken in het Damrak.

In het Koninkrijk der Nederlanden werd de taak van de schutterij in de landsverdediging bevestigd. Hiertoe dienden in plaatsen met meer dan 2500 inwoners de mannelijke burgers boven de 25 jaar ten getale van 2 procent der inwoners militair georganiseerd en geoefend te worden. In kleinere plaatsen vormden zij rustende schutterij.

Het revolutiejaar 1848

In februari 1848 stootte een grootscheeps volksoproer de Franse koning Louis Philippe, de "burgerkoning", van de troon en een maand later konden de vorsten in de Duitse staten en Oostenrijk hun tronen slechts redden door ijlings vrijzinnige grondwetten in te voeren of te beloven. Het spook van de revolutie hing boven Europa.

In Nederland werd al jaren gepraat over een bescheiden grondwetswijziging, die de positie van het parlement zou versterken. Na de Parijse februarirevolutie en de Duitse maartrevolutie namen conservatief-liberale leden der Tweede Kamer op 12 maart het initiatief voor een grondwetswijziging, om zo de mogelijk revolutionaire spanningen in goede banen te leiden.

Koning Willem II schrok echter zodanig van de grote revolutionaire woelingen in Frankrijk en de Duitse staten, dat hij de behoudende kamermeerderheid negeerde en zoals hij later verklaarde "in één nacht van conservatief tot liberaal" was veranderd. Op 17 maart 1848 gaf hij een commissie, onder leiding van de Leidse hoogleraar Thorbecke, opdracht een nieuwe en liberale grondwet te ontwerpen. Door deze volkomen onbloedige staatkundige omwenteling bleef Nederland van een revolutie verschoond.

Amsterdam had in deze tijd zo'n 250.000 inwoners en rond de 100 politieambtenaren. In de nacht van 23 op 24 maart deelden drie Duitse kleermakersknechts, leden van een plaatselijke communistenvereniging, pamfletten uit, waarin werkeloze ambachtslieden werden opgeroepen om op de middag van 24 maart op de Dam bijeen te komen. Inderdaad kwamen tegen de middag enkele duizenden mensen op de Dam bijeen. Toen er niemand aanwezig bleek om hen toe te spreken braken er rellen uit. Een aantal [politieagenten en te hulp geroepen cavalerie](#) dreef de menigte uiteen, waarbij klappen werden uitgedeeld en enkele lieden opgepakt werden. Groepjes jongeren en misdadigers trokken vernielend en plunderend de stad in en roofden de uitstalkasten van winkels leeg. Tot in de avond moest de politie optreden tegen deze lieden. De directeur van politie, mr. [Hendrik Provo Kluit](#), en enkele dienaren werden op de Botermarkt zo in het nauw gedreven, dat de directeur zijn beide pistolen trok en een waarschuwingsschot in de lucht loste. Het volk verspreidde zich en er werden enkele aanhoudingen verricht.

Naast de reeds actieve politieambtenaren en cavalerie, werden nu ook de schutterij en de nachtwacht opgetrommeld. Op de politiebureaus werden geweren van de schutterij uitgegeven aan manschappen van de politie. Het oproer liep echter met een sisser af. Op 24 maart en de volgende dagen werden een dertigtal personen aangehouden wegens vernieling, plundering, heling en geweldpleging. De drie Duitsers werden aangehouden en beschuldigd van poging tot staatsgreep; zij werden vrijgesproken.

In de volgende dertig jaren werd de Amsterdamse politie geleidelijk uitgebreid tot een kleine 300 manschappen.

Het Kermisoproer 1876

In september 1876 bleek dat deze geleidelijke uitbreiding van het politieapparaat bij lange niet voldeed. Het stadsbestuur had namelijk besloten de jaarlijkse kermis af te schaffen. De laatste kermis was gevierd in september 1875 en toen een jaar later de kermistijd naderde braken er rellen uit. Met stokken gewapende lieden trokken door de stad en vernielden ruiten en lantaarns. De rellen van het Kermisoproer duurden van 11 tot en met 16 september 1876; politie en schutterij slaagden er niet in de orde te herstellen. Het leger werd te hulp geroepen. Door herhaaldelijk charges uit te voeren -de infanterie met de bajonet op het geweer en de [huzaren met getrokken sabel](#)- herstelde het leger de rust in de stad. Onder de reischoppers viel een tiental gewonden en zo'n honderd personen werden aangehouden. Alleen op 16 september openden soldaten het vuur, waarbij een dode te betreuren viel, een voorbijganger, die door een verdwaalde kogel werd geraakt.

In de jaren volgend op het Kermisoproer werd het politiewezen in Amsterdam gereorganiseerd. Er werden twee hoofdcommissarissen van politie benoemd (één voor het justitiële deel en een voor de gemeentepolitie); de totale sterkte van de politie werd uitgebreid tot 686 man.

Een bureau voor recherchediensten werd ingesteld en de verschillende politiebureaus werden telegrafisch verbonden.

In 1881 werd in Amsterdam de nachtwacht opgeheven.

Het Palingoproer 1886

De organieke sterkte van de Amsterdamse politie in het jaar 1886 bedroeg 721 man (inclusief administratie). Amsterdam telde rond de 310.000 inwoners. Met name de Jordaan was een druk bevolkte wijk, gekenmerkt door erbarmelijke woonomstandigheden en een snel toenemende werkeloosheid. Het opkomende socialisme vond er dan ook vele aanhangers, die hun politieke ideeën op straat verkondigden. De politie was er verre van geliefd vanwege haar vaak ruwe en hardhandige optreden, mede ingegeven door vrees voor het opkomende socialisme.

Op zondag 25 juli 1886 was er een bijeenkomst van socialisten in het Volkspark. Beducht voor ongeregelheden -eveneens in het Volkspark had iemand op 4 juli een revolvershot gelost in de richting van commissaris Stork- was er extra politie op de been. De bijeenkomst verliep evenwel zonder incidenten.

Om even voor 4 uur 's middags trof de hoofdagent Delleman op de kade van de Lindengracht talloze mensen aan, die het palingtrekken gadesloegen. Het [palingtrekken](#) was als volksvermaak al enige jaren in onbruik geraakt. Wat de Jordaners bewoog om deze wrede volkssport op een mooie zomerse dag in 1886 weer in ere te herstellen is nooit duidelijk geworden. Over de Lindengracht was een touw gespannen en aan beide zijden aan huizen vastgemaakt. Een paling was achter de kieuwen vastgemaakt aan het touw. De deelnemers werden in bootjes onder de paling doorgevaren en moesten proberen om het kronkelende dier van het touw te rukken.

Delleman liet het verboden spel stoppen. Zijn dienst was om 4 uur afgelopen en enkele agenten, die korte tijd later kwamen controleren of de menigte zich verspreid had, constateerden een touw tussen de Lindengracht 184 en 119; het palingtrekken was nog in volle gang. Talrijke mensen, die de bijeenkomst in het Volkspark hadden bezocht, voegden zich bij [het publiek](#).

Een van de agenten, Oosterloo, eiste tevergeefs de beëindiging van het spel. Vervolgens verwijderden de agenten het touw van het pand Lindengracht 119, waarna de spelbrekers door verontwaardigde toeschouwers op klappen werden getraakteerd. Terwijl een agent zijn toevlucht zocht in een kelder bereikten de anderen het bureau Noordermarkt en keerden met versterking terug. Pogingen om de menigte op de Lindengracht te verspreiden mislukten. Met getrokken sabel en onder een regen van stenen trokken de agenten zich terug naar het bureau Noordermarkt. Volgens een van de agenten zouden socialistische opruiers de mensen op de Lindengracht opgejut hebben tegen de politie met de strijdkreet "Recht voor allen, laat gaan!".

Om tien voor zes in de namiddag bereikte een telegram van het bureau Noordermarkt het hoofdbureau van politie. Hierin deelde inspecteur Sikkens zijn baas mede, dat zich "een magt van Socialisten" verzameld had op de Lindengracht.

[Hoofdcommissaris Steenkamp](#) gaf opdracht de menigte uiteen te slaan. De oproerige Jordaners sloegen echter alle politiecharges af met een regen van stenen. [Inspecteur Bosz](#), die met 30 agenten was uitgerukt om een charge uit te voeren op een groep mensen die met een rode vlag over de Westerstraat liepen, raakte zwaargewond. Dankzij de weduwe Buurman (Chrisje van der Woude), die als omstander een lynchpartij voorkwam, bracht hij het er levend af.

De politiemacht zag zich genoodzaakt terug te trekken op het bureau Noordermarkt, waarheen op bevel van hoofdcommissaris Steenkamp versterkingen uit de hele stad werden gestuurd. Straten werden opgebroken en het bureau werd met stenen bekogeld. Op de Zaterdagsebrug wapperde een rode vlag.

Omdat provocerende politiecharges uitbleven en het ging regenen keerde 's avonds de rust langzaam terug.

De volgende morgen hing er een gespannen sfeer in de stad. Grote groepen met stokken, ijzeren staven en stenen gewapende lieden liepen door de Jordaan.

Rond drie uur 's middags begonnen daar schermutselingen, waarbij de politie herhaaldelijk charges met de blanke sabel uitvoerde in de richting van de Lindenstraat, Lindengracht en Zaterdagsebrug. Maar telkens opnieuw moesten zij zich terugtrekken in de politiepost.

Het bericht deed de ronde dat de socialistische voorman Domela Nieuwenhuis in Amsterdam was aangekomen en op weg zou zijn naar het Volkspark. Tegen half vijf naderde een stenen gooiende menigte met een rode vlag de politiepost Noordermarkt. Ook nabijgelegen huizen werden bekogeld. Politie en burgerij meenden nu zeker dat de revolutie begonnen was. Tussen het bureau Noordermarkt en het hoofdbureau werd druk getelegrafeerd. Hoofdcommissaris Steenkamp berichtte de belegerde agenten dat hij de hulp van infanterie en huzaren had ingeroepen. Op de Lindengracht werden barricades opgericht, beplant met rode en zwarte vlaggen. Er werd op de politie geschoten en een agent werd tijdens een schermutseling neergestoken.

Even na zes uur bereikte een afdeling infanterie het bureau Noordermarkt. Tweehonderd man infanterie onder het bevel van de luitenant Wijnands marcheerden naar de voorste barricade. met wapperende rode vlag. op de Lindengracht. [Zij openden het vuur](#). De vaandeldrager van de oproerlingen, de mandenmaker Jan Beunings, werd op de barricade als eerste dodelijk getroffen. Met opgezette bajonet nam de infanterie de barricade.

De hele wijk werd nu afgesloten en al vechtend trokken infanterie en cavalerie de wijk in. Een detachement huzaren werd in de Anjelierstraat vanuit de huizen bekogeld met stenen, dakpannen, bloempotten en kokend water. De huzaren stegen af en schoten op de ramen.

Na het vallen van het duister werd verspreid in de Jordaan nog geschoten. Pas tegen middernacht was de laatste weerstand gebroken.

Circa 100 mensen raakten licht gewond. In het Binnengasthuis waren 36 zwaargewonden binnengebracht en 26 doden, onder wie één vrouw. Aan de kant van de politie vielen 40 gewonden. Van de ongeveer 500 ingezette militairen raakten er drie gewond.

Van de 24 gearresteerde stenengooiers en "opstandelingen" werden er 23 tot forse gevangenisstraffen veroordeeld, maar een jaar later kregen zij gratie.

Onder opgeluchte burgers, die dachten dat zij op het nippertje aan de revolutie waren ontsnapt, zamelde het "Algemeen Handelsblad" 121.000 gulden in. Het bedrag werd geschonken aan het politiefonds.

Het Taptoeschandaal 1891

In juli 1891 bracht de Duitse keizer Wilhelm de Tweede een bezoek aan ons land. Samen met de Koningin Regentes Emma en prinses Wilhelmina bezocht hij op 1 juli Amsterdam. Ter ere van het bezoek werd een taptoe georganiseerd voor het Paleis op de Dam. De hoofdcommissaris van de Amsterdamse politie de heer Steenkamp en de commissaris van de eerste sectie de heer Stork, die met de algemene leiding was belast, hielden de dag voor de taptoe nog een bespreking. Alles leek prima geregeld. De Dam zou worden afgezet door een detachement van de gemeentepolitie en, voor de gelegenheid speciaal ingestelde, bereden politie op van de huzaren geleende paarden. Om onopgehelderde redenen kwamen beiden te laat aan. De Dam stond inmiddels vol mensen en voertuigen. Om ruimte te maken voor de taptoe moest de Dam worden ontruimd. De mensen werden teruggedrongen maar konden niet verder omdat zij klem stonden tegen de huizen. Daarop beval commissaris Stork de wapenstok te trekken. [Agenten knuppelden de feestelijk gestemde, gegoede burgers in hun zondagse kleren uiteen](#), onder het oog van het keizerlijk en koninklijk gezelschap. In de paniek die daarop ontstond vielen gewonden.

De verontwaardiging over het politieoptreden was groot en het 'Taptoeschandaal' was geboren. De gemeenteraad besloot een onderzoek in te stellen en riep hiervoor een commissie in het leven. De conclusie van de commissie was voor hoofdcommissaris Steenkamp weinig vleiend. Hoewel niet hij, maar Stork verantwoordelijk was voor het knuppelbevel, werd hij wel verantwoordelijk gehouden voor het niet geven van duidelijke instructies vooraf. De pers startte een heftige campagne tegen hem; in spotprenten, in liedjes met weinig vleiende woorden en zelfs in een revue moest de hoofdcommissaris het ontgelden.

Ook binnen het politiekorps lieten de verhoudingen, na het schandaal, alles te wensen over.

Alsof onvoldoende bezoldiging en afmattende dienst nog niet genoeg waren had het personeel nu ook alle vertrouwen in de korpsleiding verloren. Een gevolg hiervan was dat drie agenten in 1894 de Amsterdamse Politiebond oprichtten, een lokale vakbond om de belangen van het lagere personeel te behartigen.

De inhuldiging van Wilhelmina 1898

Het Taptoeschandaal stond de Amsterdamse burgerij en politie in 1898 nog duidelijk voor de geest, terwijl de inhuldiging van prinses Wilhelmina werd voorbereid. De feestelijkheden zouden vijf dagen duren en men was vast besloten een herhaling van 1891 te voorkomen. Alle te nemen maatregelen werden vastgelegd in een eindeloze stroom 'regelingen van dienst'. De route van de Koninklijke stoet werd strikt geheim gehouden en op ieder punt bewaakt. Er werd zelfs een schets gemaakt van hoe de politiemannen zich moesten opstellen langs de route namelijk voor driekwart naar het publiek en voor een kwart naar de stoet gericht. Ook werd geregeld dat omwonenden zonder problemen door de cordon moesten worden gelaten.

Uit een geheime instructie blijkt dat het bureau 'Grote Recherche' zijn ambtenaren, voorzien van een speciaal legitimatiebewijs, ter beschikking diende te stellen. Uit deze geheime instructie blijkt tevens dat de minister van Justitie van plan was rechercheurs uit andere grote plaatsen en zelfs uit het buitenland in te zetten.

Ook de bereden politie werd vereerd met een regeling van dienst waarin, naast het aantal manschappen en reserves, het te dragen tenue precies werd beschreven. Het tijdstip van vertrek uit de stallen mocht niet per telefoon worden doorgegeven maar moest per telegram naar bureau Muiderpoort worden verstuurd waar de dienstdoend wachtcommandant het eerst voor gezien tekende alvorens het door te sturen.

Deze, tot dan toe, ongekeerde organisatie wierp zijn vruchten af, de inhuldigingsfeesten verliepen op rolletjes. Het huldigingcomité bestaande uit leden van de goeude burgerij, was zo opgelucht dat het alle politiemannen die tijdens de feestweek dienst gedaan hadden huldigde met een oorkonde en een [erekruis met het opschrift "Hulde van Amstels Burgerij aan de Politie"](#).

In het begin van de 20^e eeuw viel het doek voor de Nederlandse schutterij als militaire en politionele organisatie. De afbouw van de schutterij, met als opheffingsdatum de eerste augustus 1907, was geregeld in de landweermw van 24 juni 1901. De militaire en politionele functie van de schutterij verdween, maar zijn folkloristische waarde is behouden gebleven in vele nog bestaande schuttersgilden.

Gemeentepolitie en Korps Rijkspolitie (1945-1994)

Na de bevrijding werd de politiezorg voorlopig geregeld door het Politiebesluit 1945 en bestendigd in de Politiewet van 1957. Het Politiebesluit van november 1945 werd kort voor de bijeenkomst van het parlement afgekondigd, de volksvertegenwoordiging had dus geen enkele inbreng in de totstandkoming ervan.

Het Politiebesluit legde de formatie van de gemeentepolitie en het Korps Rijkspolitie vast:

- gemeentepolitie, tot 1958 in de bij Koninklijk Besluit aangewezen gemeenten, daarna in de door de Politiewet aangewezen gemeenten met meer dan 25.000 inwoners. De gemeentepolitie ressorteerde onder het ministerie van Binnenlandse Zaken; er zijn 148 gemeentepolitiekorpsen geweest.
- het in november 1945 opgerichte Korps Rijkspolitie in de gemeenten waar geen gemeentepolitie is. De
- ressorteerde onder het ministerie van Justitie. De met de plaatselijke politiedienst belaste landgroepen (ruim 300) van het korps waren verenigd in aanvankelijk 23, later 17 districten. Specialistische afdelingen binnen de districten, zoals de verkeersgroep, onderzoekgroep, parketpolitie en veldpolitie, ondersteunden de landgroepen.

Verder behoorden enkele landelijk opererende diensten tot het Korps Rijkspolitie: de Algemene Verkeersdienst Rijkspolitie, de Rijkspolitie te Water, de Dienst Levende Have en de Dienst Luchtvaart.

Met het Politiebesluit 1945 werd een streng territorialiteitsbeginsel ingevoerd. De politiekorpsen oefenden in hun gemeenten bij uitsluiting de gehele politiezorg uit.

In het nieuwe politiebestedel fungeerde het landelijke Korps Rijkspolitie als eerste bijstandskorps voor de korpsen gemeentepolitie, zowel voor “gewone bijstand” als een gemeentekorps tijdelijk extra mensen nodig had voor bijvoorbeeld het in goede banen leiden van een groot evenement, als ook voor “harde bijstand” in geval van een grootschalige ordeverstoring of oproer. Deze eveneens nieuwe regeling van bijstandsverlening was noodzakelijk omdat de vooroorlogse “hofleveranciers” van bijstand, namelijk het Wapen der Koninklijke Marechaussee en het Korps Politietroepen, van het politietoneel verdwenen waren. De politietroepen waren tijdens de bezetting gedemobiliseerd en afgeschaft. De Koninklijke Marechaussee was niet opgenomen in het Politiebesluit 1945; daarmee was het wapen gereduceerd tot militaire politie, belast met het politietoezicht binnen de krijgsmacht.

Het nieuwe politiebestedel was civiel, met de rijkspolitie en gemeentepolitiekorpsen als burgerlijke politiekorpsen, en een civiele bijstandsverlener in de vorm van de rijkspolitie. Veel leden van de marechaussee en politietroepen waren overgegaan naar de rijkspolitie en dat was in het uiterlijk en de geest van het korps wel terug te zien.

Koninklijke Marechaussee als militair bijstandskorps

Kern van het Politiebesluit 1945 vormden de beginselen dat de politie in Nederland een burgerlijke politie was en dat overal op het grondgebied de volledige politietaak slechts door een politiekorps werd uitgevoerd. Wat de regering absoluut niet wilde was een terugkeer naar de vooroorlogse situatie waarbij in het politiebestedel twee rijkspolitiediensten (Marechaussee en Rijksveldwacht) naast elkaar bestonden.

Het weder oprichten van de Koninklijke Marechaussee als militair politiekorps werd vastgelegd in een door de ministers van oorlog en justitie overeengekomen “Beschikking nopens het Wapen der Koninklijke Marechaussee” van 1 augustus 1945. Tot de taak van het wapen behoorde mede “het voorbereiden tot en het geven van militaire bijstand aan de politie in geval van oproerige beweging, van samenscholing of ander stoornis der openbare orde of van ernstige vrees voor het ontstaan daarvan”. De bijstandstaak werd nog eens bevestigd in het Koninklijk Besluit van 6 februari 1954, houdende vaststelling van de taken der Koninklijke Marechaussee (Marechaussee-takenbesluit 1954): het op aanvraag van de daartoe bevoegde organen verlenen van bijstand aan de politie ter handhaving van de openbare orde.

(Een koninklijk besluit (KB) is een besluit van de regering dat zonder medewerking van de Staten-Generaal wordt genomen. Over deze besluiten hoeft geen advies van de Raad van State ingewonnen te worden. Ze worden wel mede ondertekend door een minister. Deze Koninklijke Besluiten worden afgekondigd in de Staatscourant.).

Door de vastlegging van de bijstandstaak hield de Marechaussee een voet tussen de deur van het politiebestedel.

Karabijn- en stengunbrigades

Na de Tweede Wereldoorlog stelden verschillende gemeentelijke politiekorpsen de door de Duitsers opgeheven karabijnbrigades opnieuw in. Er waren onderling verschillen in benaming, grootte en uitrusting.

Het Amsterdamse korps noemde de eenheid de mitrailleurkarabijnbrigade (MKB), populair de [stengunbrigade](#), omdat de eenheid voor een deel met Britse Sten-pistoolmitrailleurs uitgerust was.

De korpsen van Tilburg en Venlo hanteerden de benaming “stoottroepen”, genoemd naar de in het bevrijde zuiden opgerichte gevechts- en verkenningseenheden van de Binnenlandse Strijdkrachten (BS).

De karabijnbrigade van Haarlem, de "Speciale Brigade" genoemd, oefende in 1948 de theorie van het straatgevecht, het schieten met Stenguns (pistoolmitrailleurs) en Brenguns (lichte mitrailleurs), het werpen van handgranaten en zelfs de bediening van mortieren op een cursus van vier weken aan de militaire Stormschool in Bloemendaal. De stengunbrigade van Amsterdam en de "[stoottroepen](#)" van [Tilburg](#) hadden zelfs de hand weten te leggen op afgedankte Britse pantserwagens van het type Humber Scout Car.

Rond 1953 werden de karabijnbrigades van de gemeentepolitiekorpsen omgedoopt in mobiele afdelingen.

Harde bijstandsdetachementen

Het in 1945 opgerichte landelijke Korps Rijkspolitie fungeerde als eerste bijstandskorps voor de korpsen gemeentepolitie in geval van oproer en vreedzaam grootschalig optreden.

Aan de rijkspolitie verstrekten de Minister van Justitie en de Algemeen Inspecteur van het korps voorlopige bijstandsoorders in 1948-1950 en meer uitgewerkte richtlijnen in 1954.

Aanvankelijk (1948) werd voor bijstandsverleningen het personeel ingedeeld in afdelingen. Een afdeling bestond uit een staf en drie pelotons. Een peloton bestond uit drie "bijstandsgroepen" van tien man. De bijstandsverleningen werden onderscheiden in "concentratie met spoed" als er sprake was van oproerige bewegingen of andere stoornissen der openbare orde en "assistentieverlening" als er sprake was vreedzame gebeurtenissen, zoals feesten en evenementen, en hulpverlening bij rampen.

Met name vanwege het personeelstekort bij het korps werd de bijstandsregeling in 1954 herzien.

Voor de gewone bijstand werden in ieder district meerdere detachementen geformeerd, bestaande uit twee groepen van elk tien politiemannen uit de landgroepen. Het aantal detachementen bestond doorgaans uit drie tot vijf detachementen per district.

Daarnaast diende elk van de 23 rijkspolitiedistricten uit het personeel van de verkeersgroepen één "Harde Bijstandsdetachement" te formeren om met krachtig militair georiënteerd optreden oproerige bewegingen te beteugelen. Eén harde Bijstandsdetachement bestond uit twee groepen van tien politiemannen. In totaal konden de 23 districten 460 politiemannen voor harde bijstandsverlening op de been brengen.

Bovendien zouden de bijstandsdetachementen in tijden van oorlog en oorlogsgevaar belast worden met de volgende taken:

- werkzaamheden bij de verplaatsing van de bevolking
- werkzaamheden nopens de internering van burgers
- werkzaamheden in het kader van de bescherming van de burgerbevolking
- werkzaamheden tegen acties van de zogenaamde vijfde colonnes.

Onder de zogenaamde vijfde colonne verstond men groepen van verraders en spionnen op (en mogelijk van) Nederlandse bodem in dienst van de vijand, die bij een inval in Nederland de vijand hielpen door middel van sabotage, inlichtingenwerk en het verspreiden van geruchten en paniek.

Zo kort na afloop van de Tweede Wereldoorlog is het martiale (krijgshaftige) karakter van de karabijnbrigades en harde bijstandsdetachementen zeer opvallend. De eenheden hadden martiale namen, een militaire uitrusting en bewapening en dienden in militaire stijl, offensief en repressief, op te treden bij oproer en oorlogsgevaar. In hun oprichting en taakstelling lijken de verwarring en paniek van de meidagen van 1940 door te werken. De overheid en korpsleidingen wilden blijkbaar een vergelijkbare situatie in de toekomst voorkomen. Waren er dan tekenen van naderend onheil?

Korpschef Versteeg van de Amsterdamse politie, kort na de bevrijding benoemd, had meteen de karabijnbrigade opgericht en de burgemeester bezworen dat hij tien mitrailleurs nodig had om het op te kunnen nemen tegen met stenguns gewapende extremisten. Hij liet zich echter niet uit over de signatuur van die vermeende extremisten.

Er zijn een paar mogelijkheden:

Tijdens de laatste dagen van het Derde Rijk had de Nazitop herhaaldelijk aangekondigd dat zogenoemde weerwolffformaties de strijd tegen de geallieerden zouden voortzetten. Achteraf bleken deze uitspraken loze propaganda.

De ontreding van de samenleving tijdens de bezetting had volgens velen geleid tot een vervaging van normen en waarden, die moeilijk te keren zou zijn. Criminele bendes waren eraan gewend geraakt [gewapenderhand op te treden](#) en tegenstanders te doden. Grote confrontaties tussen politie en gewelddadige criminelen bleven echter uit.

De vrees voor het rode gevaar stak weer de kop op, in een binnenlandse en buitenlandse dimensie. Verzetsgroepen van linkse signatuur hadden hun heldhaftige optreden tijdens de bezetting niet beloond zien worden door maatschappelijke hervormingen en politieke winst. Zouden zij alsnog een gewelddadige omwenteling willen bewerkstelligen? In het oosten van Europa vestigden zich Stalinistische regimes in het kielzog van de opmars van het Rode Leger naar Berlijn. Maar de beginnende Koude Oorlog bleef koud.

Het opsporen, bevechten en uitschakelen van gewapende extremisten bleef tot in de jaren zestig van de 20^e eeuw een vast programmadeel van de oefendagen van de karabijnbrigades. Korpsgenoten of reservisten van de militaire Nationale Reserve namen de rol van tegenstander voor hun rekening, doorgaans met zelfbedachte benamingen zoals "Organisatie Nieuw Rood".

Veel politiemannen vonden dit "soldaatje spelen" onzinnig. Incidenteel werden deze oefeningen ontsierd door ongewenste grappenmakerijen, zoals het brengen van de Hitlergroet en het uitvoeren van schijnexecuties. Bij het Korps Rijkspolitie was de opleiding en training van de harde bijstandsdetachementen en latere deels in handen van voormalige instructeurs van de politietroepen. Ook bij de rijkspolitie wekte het rennen in loopspas, de [inspectie van kleding en uitrusting](#) en ander "kazernegedoe" verbazing en weerwil op.

Gaandeweg de jaren vijftig en zestig werd duidelijk dat gewapende extremisten en oorlogsgevaar geen concrete dreiging vormden. Voor de bescherming van de burgerbevolking en de bewaking van energiecentrales, bruggen en andere objecten tegen vijfde colonnes bij oorlogsgevaar waren inmiddels afzonderlijke organisaties opgericht: de organisatie Bescherming Bevolking (BB) en de militaire reservisten van het Korps Nationale Reserve (Natres).

De politie kon haar aandacht richten op grootschalige hulpverlening en bestrijding van rellen in vredetijd.

Toen de Nederlandse politie in de jaren zeventig van de 20^e eeuw met terroristische aanslagen geconfronteerd werd, moest de organisatie voor de terreurbestrijding nog opgebouwd worden.

De harde bijstandsdetachementen van de rijkspolitie kwamen tijdens de jaren vijftig maar hoogst incidenteel in actie, zoals bij de Ambonezenrellen in Vught in 1950 en bij de klopjacht op zeven uit de strafgevangenis van Breda ontsnapte oorlogsmisdadigers in 1953.

Wat de "gewone" bijstandsverlening betrof maakte het Korps Rijkspolitie bij de Watersnoodramp van 1953 de grootste bijstandsoperatie uit haar korpsgeschiedenis mee.

In de vroege morgen van 1 februari 1953 veroorzaakten zware storm en extreem hoogtij meer dan 400 dijkdoorbraken langs de zuidwestkust van Nederland. Vooral Zeeland en de Zuid-Hollandse eilanden werden getroffen. Dit waren echte rijkspolitiegebieden: weinig steden met gemeentepolitie.

De plaatselijke rijkspolitiemannen kenden hun omgeving goed. Zij waren de [hulpverleners](#) van het eerste uur, ondanks onvoldoende voer- en vaartuigen, noodverlichting en rubberlaarzen. De noodtoestand werd afgekondigd en een leger van hulpverleners spoedde zich naar de rampgebieden: politie, krijgsmachtonderdelen, brandweer, artsen en vele anderen. Rijkspolitiedetachementen uit het hele land waren maandenlang betrokken bij de hulpverlening, verkeersregeling, het evacueren van 100.000 burgers uit de rampgebieden, het [bergen en identificeren](#) van de meer dan 1800 doden, het ruimen van dierkadavers, het opzetten en onderhouden van [radioverbindingen](#) en het verrichtten

van bewakingswerkzaamheden om het plunderen van panden en aangespoelde goederen te voorkomen.

Na het in kracht treden van de Politiewet 1957 werden de Harde Bijstandsdetachementen (HB) van het Korps Rijkspolitie en de karabijnbrigades of mobiele afdelingen van de korpsen gemeentepolitie omgevormd tot Mobiele Eenheid (ME) voor het handhaven en herstellen van de openbare orde in het geval van ordeverstoringen. Een peloton ME bestond uit drie groepen van 10 man plus commandant en chauffeurs.

De vroege Mobiele Eenheden verschilden in hun militair georiënteerd uiterlijk (staalhelm, karabijn en klewang) en in hun militaire logica van optreden niet van de karabijnbrigades en harde bijstandsdetachementen. Hun strategie was “het plein moet schoon, de straat moet leeg”. Meer genuanceerde tactische concepten waren nog niet aan de orde. Relschoppers die de orde verstoorden waren een vijand die bestreden moest worden. Wie geen problemen wilde met de politie moest maar thuisblijven.

In de loop van de jaren zestig, zeventig en tachtig manifesteerden zich grote maatschappelijke problemen. Het is inherent aan de politietaak, het handhaven van de rechtsorde (en de hulpverlening), dat de politie altijd met deze problemen wordt geconfronteerd. De politie is in die zin een frontlijnorganisatie. En natuurlijk weet elke soldaat dat in de frontlijn ook de klappen vallen.

Jaren zestig: vrije boeren, provo's en bouwvakkers

Op de Veluwe en in Drenthe kreeg de rijkspolitie als plattelandspolitiekorps te maken met protestacties van de zogenoemde “vrije boeren”. Deze boeren weigerden jarenlang de verplichte heffingen van het Landbouwschap te betalen. Het Landbouwschap reageerde met de rechtelijke verkoop van grond en boerderijen om zo de achterstallige heffingen op de boeren te verhalen. De verbeurdverklaring en verkoop van een stuk grond van de voorman van de “vrije boeren”, H. Koekoek in Bennekom, was het startsein van een boerenactie om door de blokkade van wegen een verkeerschaos op de Veluwe te scheppen, juist op het moment dat de koningin een militaire oefening op de Veluwe zou bezoeken. Op 25 september 1961 blokkeerden boeren de Zuiderzeestraatweg in Nunspeet, maar politiemannen van de verkeersgroepen op de Veluwe slaagden er tot twee maal toe in om de protesterende boeren van de [weg af te praten](#). De dag erna blokkeerden de boeren de Zwolseweg tussen Epe en [Vaassen](#) en toonden geen bereidheid om hun actie te staken. Het ME-peloton van het rijkspolitiedistrict Apeldoorn moest enkele charges uitvoeren om de boeren uiteen te drijven. De schermutseling was al vroeg in de middag beslecht. De marechaussee verleende bijstand met pantserwagens en takelwagens om achtergebleven tractoren en andere boerenwagens van de weg te slepen. Door snelle tegenmaatregelen te nemen had het Korps Rijkspolitie laten zien dat met het gezag in Nederland niet viel te spotten, prees het *Korpsblad Rijkspolitie*.

Nieuw tumult ontstond bij de gedwongen [ontruiming](#) van drie boerderijen in het Drentse Hollandscheveld in maart 1963. Hollandscheveld behoorde tot de gemeente Hoogeveen en was de geboorteplaats van boerenleider Koekoek. Het ME-peloton van de Gemeentepolitie Hoogeveen en drie pelotons van de rijkspolitie moesten bij het drie dagen durende boerenoproer in actie komen en traangas inzetten om de ontruiming door te kunnen zetten en de rust te herstellen. Twee politiemannen raakten gewond door de regen van stenen, sneeuwballen met stenen erin, klompen en dakpannen waarmee zij door de boeren werden bestookt. De politiemacht kon niet verhinderen dat 's nachts een van de boerderijen afbrandde.

(zie voor een uitgebreide beschrijving van de rellen in Hollandscheveld: Vrije boeren 1963)

Amsterdam 1965 en 1966: jongeren uitten hun onvrede over de welvaartmaatschappij en burgerlijke waarden tijdens [provohappenings](#). De politie wist op de ludieke provocaties geen antwoord en reageerde met de gummistok.

Op 10 maart 1966 verstoorden provo's met witte kippen en rookbommen de trouwdag van prinses Beatrix. (zie voor een uitgebreide beschrijving van de provohappenings en rellen: Provo's 1965 en 1966)

Protesterende bouwvakkers raakten op 13 juni slaags met de politie. Na het gevecht lag er een dode op straat, een 51-jarige voeger. Deze toeschouwer was niet door politiegeweld, maar door een hartinfarct geveld, meldde *De Telegraaf* op 14 juni. Boze bouwvakkers bestormden de krant. Later trokken zij op naar de Dam. De gemeentepolitie trad toen pas op, te laat en met te [weinig mensen](#). Het Bouwvakkersoproer werd overgenomen door jongeren, provo's en groepjes vechtersbazen en plundersaars. In de avond waren 1400 politiemensen en marechaussees in de weer in de binnenstad. Alle ME-pelotons van de [rijkspolitie vertrokken naar Amsterdam](#). Op 17 juni was de orde hersteld.

Het doen en laten van het Amsterdamse gemeentebestuur en politiekorps tijdens het oproer werd onder de loep genomen door een onderzoekscommissie (de Commissie-Enschedé) die tal van gebreken constateerde. (zie voor een uitgebreide beschrijving: Bouwvakkersoproer 1966)

De ervaringen van het politieoptreden in Hollandscheveld en van het "rampjaar" in Amsterdam met de bevindingen van de Commissie-Enschedé werden besproken op een conferentie in het studiecentrum voor hogere politieambtenaren in Heelsum.

De Koninklijke Marechaussee had met haar bijstandsverlening een aanzienlijke bijdrage geleverd aan het herstel van de openbare orde. Communicatie met de gemeentepolitie was moeizaam gebleken omdat de Volkswagenbusjes van de Marechaussee niet met een mobilfoon waren uitgerust. Een herstelcompagnie van de landmacht had in allerlei de ruiten van de bestelbusjes voorzien van rasters van draadgaas, nadat de eerste ruiten door stenen en fietsbellen gesneuveld waren.

Wat de persoonlijke uitrusting van de Marechaussee betrof had de stalen gevechtshelm redelijk voldaan als bescherming tegen projectielen, maar toch had een aantal militairen verwondingen aan het gezicht opgelopen. De Koninklijke Marine had als ad hoc maatregel 200 wilgentenen schilden en lange rotanwapenstokken beschikbaar gesteld aan de Marechaussee. Dit materiaal had goed voldaan.

Het Korps Mariniers beschikte over de schilden en lange wapenstokken als militair bijstandskorps bij ongeregelheden op de Nederlandse Antillen. Het Korps Politie Nederlandse Antillen had vervolgens als [eerste Nederlandse politiekorps in 1962](#) het schild en de lange wapenstok voor de Mobiele eenheid ingevoerd. De [Amsterdamse politie](#) had kort voor het Bouwvakkersoproer ter beproefing een dertigtal schilden aangeschaft, net genoeg voor een enkel peloton van de Mobiele eenheid. Ook was een klein aantal (80 centimeter) lange wapenstokken van rotan en leer in voorraad. De bereden brigade van het Amsterdamse korps was overigens al in 1927 uitgerust met de (één meter) lange [ruiterwapenstok](#) van rotan en leer.

Ook de politiemensen van de Gemeentepolitie Amsterdam en de rijkspolitie oordeelden positief over het schild en de lange wapenstok, hoewel de wapenstok van rotan, met leer overtrokken, breekbaar bleek.

Traangasgranaten hadden in Hollandscheveld en Amsterdam voldaan als hulpmiddel om een onwillige menigte uiteen te drijven. Sabel en karabijn bleken bij de straatrellen nutteloos en de drempel om deze wapens daadwerkelijk te gebruiken gelukkig te hoog.

Na 1966 werden tal van veranderingen in gang gezet. Een passende illustratie van het gegeven dat veranderingen in het politiebeleid doorgaans doorgevoerd worden naar aanleiding van incidenten. Ook de politievakbonden eisten verbetering van de aansturing, opleiding en uitrusting van de .

Amsterdam: parate peloton

Om sneller tegen ongeregelheden te kunnen optreden vormde de Amsterdamse mobiele eenheid een Parate Peloton, dat vanaf 1 oktober 1968 operationeel was. Het Parate Peloton bestond in feite uit twee pelotons van twintig man met kader, met een dienstverband van vier maanden. Leiding en kader van de "parate hap" kwamen uit de reguliere mobiele eenheid. De manschappen waren jonge dienders, die net van de opleidingsschool afkwamen.

De diensttijd van vier maanden in het parate peloton was een soort tussenschakel tussen hun primaire opleiding en doorstroming naar de individuele politiedienst. Na de elementaire ME-opleiding in de eerste maand, was het peloton voor inzet gereed. Gedurende de overige drie maanden van de indeling ondergingen de manschappen hun individuele vorming in praktisch politietoetreden onder leiding van mentoren aan de diverse posthuizen.

Elk kwartaal werd met de vorming van een nieuw peloton begonnen. Beurtelings verrichtten deze pelotons van maandag tot en met vrijdag ochtend- of middagdienst. De parate eenheid was niet gekazerneerd en in het weekend vrij. In het weekend was een reservedetachement aan het hoofdbureau aanwezig, dat bestond uit politiemensen van de overige ME-pelotons.

De leiding van de Amsterdamse mobiele eenheid was bij een werkbezoek aan de Berlijnse politie onder de indruk gekomen van de daar gebruikte [kunststof oproerhelm, de Schubert P-68](#). In 1969 werd een zestigtal van deze helmen aangeschaft voor het Parate Peloton.

Sinds het Jordaanoproer van 1934 zette de Amsterdamse politie bij grote ordeverstoringen politieruiters en motoren met zijspan in om relschoppers in beweging houden en te voorkomen dat zij statische verdedigingsstellingen konden oprichten. Dit *keep them moving*-concept werd na 1966 voortgezet, waarbij politieruiters en motoren met zijspan formeel werden ingedeeld bij de mobiele eenheid. Binnen de mobiele eenheid werd bovendien een groep scherpschutters opgericht. Voor deze groep werden in 1970 infrarood nachtkijkers aangeschaft.

De Gemeentepolitie Den Haag nam in 1965 het Amsterdamse *keep them moving*-concept over, maar koos in plaats van de motor met zijspan [de Jeep](#) als open en wendbaar voertuig.

De rijkspolitie en gemeentepolitie startten landelijke centrale opleidingen voor de . De ME-basisopleiding werd verplicht voor iedere jonge politiemans en -vrouw, die de primaire opleiding aan de politieschool had doorlopen.

(zie voor een uitgebreide beschrijving van de opleiding voor de ME: Van maquette tot oefendorp)

In de jaren zestig was er nog geen sprake van een op de afgestemd wagenpark.

De gemeentepolitiekorpsen hadden doorgaans een eigen inkoopbeleid. Er was dan ook een grote verscheidenheid aan merken en modellen bestelbusjes voor het vervoer van de groepen mobiele eenheid in gebruik. Een enkel korps had zelfs nog open vrachtwagens met zitbanken in gebruik.

Het Korps Rijkspolitie had in de periode 1960-1962 in totaal 115 (vijf per district) Ford FK 1000 bestelbusjes aangeschaft als groepssurveillanceauto (GSA) voor de landgroepen. De busjes dienden tevens als transportmiddel voor de ME. In 1966 startte de vervanging van de GSA's door [Volkswagenbusjes](#) en de aanschaf van speciale groepsvoertuigen voor de mobiele eenheid

In oktober 1968 waren 23 van deze [groepsvoertuigen](#) Renault Super Goelette (GS2) beschikbaar, in 1970 waren 27 exemplaren in gebruik. In 1974 beschikte de rijkspolitie over 39 ME-groepsvoertuigen ("overvalauto's") en twee commandowagens.

In een ministeriële circulaire van maart 1969 en de "Beschikking uitrusting Gemeentepolitie 1971" werden de minimumeisen vastgelegd waaraan de groepsvoertuigen en hun inrichting moesten voldoen.

Naar aanleiding van het Bouwvakkersoproer kwam de wenselijkheid van aanschaf van waterkanonnen voor de Nederlandse politie op de politieke agenda te staan. Uiteindelijk wist de minister van Binnenlandse Zaken, Beernink, een kamermeerderheid te winnen voor het reserveren van middelen op de rijksbegroting van 1967 voor de aanschaf van vijf waterwerpers voor landelijk gebruik om ordeverstoringen op grote schaal tegen te gaan.

De [waterwerpers](#) werden in het voorjaar van 1968 afgeleverd en gestationeerd in de drie grote gemeenten: één in Den Haag, twee in Rotterdam en twee in Amsterdam.

In mei 1969 kregen de waterwerpers hun vuurdoop tijdens de ongeregelde rond de Maagdenhuisbezetting in Amsterdam. Bij deze acties verleende de Haagse waterwerper bijstand, zodat het Amsterdamse politiekorps drie waterwerpers kon inzetten. (zie voor een uitgebreide beschrijving: waterwerpers voor de Nederlandse politie; Maagdenhuisbezetting 1969)

De aanslag op de Israëlische sportploeg tijdens de Olympische Spelen van 1972 in München eindigde met een bloedbad en debacle voor de Duitse politie.

In allerijl startten tal van Europese overheden en politiekorpsen met de verbetering van, of zelfs opbouw van, hun organisatie en adequate uitrusting voor de bestrijding van terrorisme. De Nederlandse politie schafte in 1973 [pantserwagens](#) aan.

De politie beschouwde de pantserwagens als een overwegend preventief middel, dat, mits op een zeer in het oog vallende en tactisch goed gekozen plaats neergezet, kon dienen als stationair machtsvertoon. Bovendien was dan een beschermde en goede observatie door de bemanning van het voertuig mogelijk. Ingeval van politieoptreden bij terreuracties en grote rellen, waarbij direct levensgevaar voor politiemensen en derden te verwachten viel, diende de pantserwagen als bescherming voor het politiepersoneel. (zie voor een uitgebreide beschrijving: pantserwagens voor de Nederlandse politie)

Vanaf 1968 kreeg de ME ook betere, persoonlijke uitrusting. De oproerhelm van kunststof met gelaatsscherm (vizier), lange wapenstok van rubber en wilgentenen schild vervingen de legerhelm en sabel. Traangasgranaten en gasmaskers werden in de officiële bewapeningsbeschikkingen opgenomen. Het dagelijks politietenuue werd vervangen door een blauw werkpak en hoge laarzen, ontleend aan het gevechtspak en de "kistjes" van het leger.

(zie voor uitgebreide beschrijvingen van de details: traangas; helmen; gasmaskers)

In 1970 vond er een reorganisatie plaats binnen het Korps Rijkspolitie, waarbij het aantal districten werd teruggebracht van 23 naar 17. Om toch het bijstandspotentieel (één peloton per district) op het afgesproken niveau te houden, besloot het korps de pelotonssterkte van de te verhogen van drie naar vier groepen (van dertig naar veertig man).

Van Nieuwmarkt tot Piersonstraat

In 1970 introduceerden de door ex-provo's gedragen kabouterbeweging en leden van de groep Aksie '70 een nieuw fenomeen: het kraken van leegstaande panden als reactie op de woningnood.

De ME kwam in de jaren zeventig en tachtig vooral in actie bij ontruiming van kraakpanden, blokkadeacties door tegenstanders van kernenergie en rellen tussen voetbalsupporters. Als tweede bijstandskorps moest de Koninklijke Marechaussee geregeld ME-bijstand leveren.

Voor de aanleg van de metrolijnen in Amsterdam moesten in 1975 tientallen huizen rond de Nieuwmarkt gesloopt worden. Buurtbewoners en kraakbeweging verzetten zich tegen de gedwongen ontruiming, die het gemeentebestuur met de inzet van een grote politiemacht en ten koste van talrijke schermutselingen met grote vernielingen moest afdwingen.

De uiterlijke verschijning van de mobiele eenheid tijdens deze [Nieuwmarktrellen](#) verschilde enorm van die tijdens het Bouwvakkersoproer in 1966.

De mobiele eenheid verscheen met oproerhelm, lange wapenstok en schild; een deel van de manschappen gekleed in blauw gevechtspak en legerlaarzen. De pelotons met hun eigen blauwe groepsvoertuigen en commandowagens werden ondersteund door politieruiters, hondengeleiders met hun surveillancehond, waterwerpers en de UR-416 pantserwagen. Gespecialiseerde eenheden waren toegevoegd: arrestatieploegen en de zogenoemde bratragroepen, getraind in het blussen van branden, het uit de weg ruimen van obstakels en het inzetten van traangas.

De persoonlijke uitrusting en speciale voertuigen voldeden goed, hoewel lekke banden door [kraaienpoten](#) leidden tot de uitval van voertuigen en forse reparatiekosten. Pelotons mobiele eenheid van de Noord-Hollandse gemeentepolitiekorpsen, de rijkspolitie en de Koninklijke Marechaussee leverden onmisbare bijstand aan de Amsterdamse politie.

De Amsterdamse politie beoordeelde haar optreden als een succes. Een [lezing](#) met diaserie over de Nieuwmarktrellen werd aan van andere gemeentepolitiekorpsen aangeboden ter lering en vermaak. (zie voor een uitgebreide beschrijving: Nieuwmarktrellen 1975)

Amsterdam beleefde in 1980 een waar rampjaar wat de handhaving van de openbare orde betrof. Grootschalige ordeverstoringen volgden elkaar op: kraakrellen in de [Vondelstraat](#) (februari-maart), massale ordeverstoringen bij de [inhuldiging van koningin Beatrix](#) op 30 april, ordeverstoringen bij de ontruiming van kraakpanden aan de Prins Hendrikkade (augustus), de Singel (september) en de Weteringschans (december). (zie voor een uitgebreide beschrijving: Rampjaar 1980)

Op 30 april 1980 woedde in Amsterdam een complete stadsoorlog. Met de leus "geen woning, geen kroning" hadden kraakgroepen vooraf een antifeeeststemming opgeroepen en "autonomen" hadden zich verzameld voor een betoging tegen de monarchie. Uit voorzorg was een "nationale" Mobiele eenheid gevormd van rond de 2700 man van gemeentepolitie, rijkspolitie en de Koninklijke Marechaussee. De ME-pelotons slaagden erin demonstranten en relschoppers weg te houden van de feestelijkheden. Maar buiten de afzetting rond de Dam volgden urenlange gevechten met grote vernielingen. Onder de ME vielen 100 gewonden.

In Nijmegen leidde een omstreden besluit van het gemeentebestuur om een parkeergarage in het stadscentrum aan te leggen tot protesten van bewoners en de creatie van een vrijstaat door de kraakbeweging. De [ontruiming van de bezette panden](#) in februari 1981 ging gepaard met demonstraties, grootschalige ordeverstoringen en een massale inzet van van de gemeentepolitie, rijkspolitie en de Koninklijke Marechaussee. (zie voor een uitgebreide beschrijving: Piersonstraatrellen 1981)

Het was een wonder dat bij de gewelddadige ongeregelheden in 1980 en 1981 geen doden waren gevallen onder politiemensen en ordeverstoorders. De reeks van grootschalige ordeverstoringen met [bikkelharde, gewelddadige confrontaties](#) tussen en ordeverstoorders bleef niet zonder gevolgen. Veel leden van raakten gedemotiveerd; een aantal daarvan zelfs getraumatiseerd. De ordehandhaving leek in hun ogen dweilen met de kraan open. Volgens de Nederlandse Politiebond waren de gebruikt als de puinruimers van gemeentelijk wanbeleid.

Evaluatie van de ME-inzetten in Amsterdam en Nijmegen leidde tot verbetering van de persoonlijke ME-uitrusting: laarzen met stalen neus, verbeterde oproerhelm van polyamide met een langer vizier van polycarbonaat en langere nekbeschermer (1981) en een stevigere lange wapenstok die ook bruikbaar was voor afweer- en opbrenghandelings (1983).

Pas na het tumult van 1980 kregen de landelijk de beschikking over de in de ijshockeysport gebruikte lichaamsbeschermende uitrustingsstukken: [schouder- en torsobeschermers](#), kruis- en scheenbeenbeschermers, gebitsbeschermers.

Bij de hevige rellen met krakers in februari en maart rond de Vondelstraat en Van Baerlestraat in Amsterdam waren rond de 25 ME'ers gewond geraakt. Het parate peloton van de Gemeentepolitie Amsterdam had bij wijze van improvisatie en proef de ijshockeyspullen aangeschaft en deze uitrusting had goed voldaan. Daarop werden vóór 30 april op grote schaal ijshockeyuitrustingen aangekocht voor de ME. Bij de "Kroningsrellen" op 30 april 1980 was nog maar een deel van de ME uitgerust met de beschermende ijshockeyspullen. Binnen enkele jaren kwamen speciaal voor de politie ontwikkelde [slagvesten](#) en beschermers voor de ledematen op de markt.

Uit de evaluatie bleek onder meer ook dat verdergaande standaardisatie van de verbindingsmiddelen noodzakelijk was en de "normale" carrosserie en banden van het wagenpark van de ME niet bestand waren tegen stenenregens, ijzeren staven en kraaienpoten. Vanaf 1983 werden via een landelijke regeling groepsvoertuigen en commandovoertuigen met een [hardplastic beplating van polycarbonaat](#), beglazing van Lexan en steekwerende banden aangeschaft. In 1988 werden de verouderde waterwerpers vervangen.

De grootschalige ME-acties waarbij pelotons waren ingezet in groter compagniesverband, in combinatie met andere politiematregelen op het gebied van afzetting, beveiliging en verkeer, leidden ook tot een bezinning op de opleiding en nauwere coördinatie tussen de afzonderlijke gemeentepolitiekorpsen en het Korps Rijkspolitie. In 1984 startte de opleiding van geïntegreerde staven voor grootschalig optreden.

Bij de Centrale Opleiding (COME) van de rijkspolitie in Horn werden vanaf 1984 ook aanhoudingseenheden (AE) opgeleid, om tijdens ordeverstoringen de plegers van strafbare feiten te arresteren, en [politieruiters van de Dienst Levende Have](#) van het korps om op te kunnen treden als ondersteunende eenheden in ME-verband. Bij de grootstedelijke gemeentepolitiekorpsen bestonden de aanhoudingseenheden (of arrestatieploegen) en ondersteuningseenheden van beredenen al enkele jaren. De benaming aanhoudingseenheden (AE's) werd ingevoerd om de verwarring met arrestatieteams (AT's) te voorkomen. Arrestatieteams zijn groepen van geweldsspecialisten, opgeleid en getraind voor het arresteren van vuurwapengevaarlijke verdachten, die niets met het ME-werk te maken hebben.

Eind 1986 verscheen de "[Paraatheidscirculaire 1986](#)" waarin de taak, formatie, sterkte, opleidingseisen en paraatheid van de waren vastgelegd. In totaal waren er 32 ME-pelotons voor bijstandsverlening beschikbaar.

Deze pelotons waren de basiseenheden, daarnaast waren ook aanhoudingseenheden, beredenen, hondengeleiders, bratra-eenheden en waterwerpers beschikbaar. Geografisch werd het land verdeeld in vijf geïntegreerde staven, samengesteld uit personeel van de gemeente- en rijkspolitie. Deze staven werden gevormd in 's-Gravenhage, Rotterdam, Amsterdam, Enschede en Eindhoven.

ME met waterbenen

Van de in totaal 32 (en sinds 1994 45) pelotons ME zijn negen pelotons opgeleid en getraind om op te treden rond of aan boord van vaartuigen. Twee grote incidenten gingen vooraf aan de opleiding van watervaste pelotons: blokkades van protesterende binnenschippers in 1981 en 1988.

Blokkade binnenschippers, 10-15 augustus 1981

Op 10 augustus blokkeerden binnenschippers meer dan [30 waterwegen](#) om hun eis kracht bij te zetten dat ook het vervoer van zand en grind op de schippersbeurzen zou worden verdeeld als onderdeel van de zogeheten evenredige vrachtverdeling. Zij vreesden valse concurrentie.

Aangezien de overheid krachtens internationale verdragen verplicht was de waterwegen (naar het buitenland) open te houden, werden Rijkspolitie te Water en ME -voorzien van zwemvesten- op 11, 12 en 13 augustus ingezet bij het wegslepen van schepen op de belangrijkste binnenvaartroutes. De schippers bereikten hun doel niet en gaven op 15 juni de overige blokkades op.

De "Granaria-affaire", mei en juni 1988

In 1987 leidde de 'Granaria-affaire' tot een conflict van minister Smit-Kroes met de binnenvaart. Zij had het Rotterdamse veevoederbedrijf Granaria vergunning verleend om haar graanproducten buiten de schippersbeurzen om met eigen duwbakken over de binnenwateren te transporteren. Deze vergunning was de binnenschippers een doorn in het oog, omdat zij daarmee een omvangrijk deel van de te transporteren vracht aan hun neus voorbij zagen gaan. Woedende schippers legden verband tussen de vergunning en het privéadres van de directeur van Granaria in Wassenaar, als bijna buurman van de minister. De schippersbonden startten een rechtszaak, maar verloren. In mei en juni 1988 gingen de boze binnenschippers tot acties over. Duwbakken van Granaria werden achtervolgd en ingesloten. Het kwam tot heftige [botsingen met de Rijkspolitie te Water](#) die de Granariaboten begeleidde en de op de Granariaboten meevarende ME'ers. Half juni blokkeerden binnenschippers met ruim 300 schepen de Merwede bij Gorinchem. Na een week werd een akkoord bereikt en kon de blokkade worden afgeblazen. De minister moest bakzeil halen. Granaria zag verder af van het gebruik van de vergunning in ruil voor een schadeloosstelling.

De mobiele eenheid in de regionale politieorganisatie (vanaf 1994)

Met de inwerkingtreding van de Politiewet 1993 per 1 april 1994 ontstond een nieuwe situatie voor de ME. Zij werden formaties van de regionale politiekorpsen.

De Mobiele Eenheden bestaan uit basiseenheden, aanhoudingseenheden, eenheden te water en teams van een waterwerper. Politieruiters en hondengeleiders met surveillancehond worden niet als mobiele eenheid beschouwd, maar als ondersteunende eenheden. Een basiseenheid kan bestaan uit één of meer groepen, secties, pelotons en compagnies. De kleinste basiseenheid is één groep, bestaande uit een groepscommandant, een chauffeur en negen leden, met een groepsvoertuig. Een sectie bestaat uit twee groepen, een peloton uit twee secties; twee of meer pelotons vormen een compagnie.

De regiokorpsen moesten in totaal 45 pelotons mobiele eenheid op de been kunnen brengen. Bijzondere bepalingen inzake het beheer en de organisatie van de mobiele eenheid werden voorgeschreven in de "Ministeriële regeling mobiele eenheid 1994" en in detail tot afspraken uitgewerkt in de "uitvoeringsregeling ME" van de Raad van Hoofdcommissarissen. De regeling gaf de hoofdlijnen aan en in de uitvoeringsregeling werden afspraken vastgelegd om de kwaliteit, kwantiteit, uniformiteit en paraatheid van de te waarborgen. De korpsleiding en korpsbeheerder van de regiopolitiekorpsen werden daarmee de hoofdverantwoordelijken om de mobiele eenheid inzetbaar te houden.

In het verlenen van bijstand moet volgens de regeling hoofdzakelijk voorzien worden door opschaling van de organisatie doormiddel van bijstand door de mobiele eenheid van andere regionale politiekorpsen.

Elk regiopolitiekorps moet ervoor zorgen dat één peloton mobiele eenheid binnen anderhalf uur inzetbaar is voor vertrek om bijstand te verlenen. De overige secties of pelotons moeten binnen vier uur inzetbaar zijn voor vertrek. Aangezien Nederland geen gekazerneerde eenheden oproerpolitie kent, betekent alarmering van de mobiele eenheid, dat deze politiemensen van hun dagelijks politiewerk moeten vertrekken of van huis moeten komen. Uit een onderzoek in 2002 bleek dat 80% van de politiemensen van het politiekorps Amsterdam-Amstelland buiten de grenzen van de politieregio woonde.

Pas bij bijzondere problemen kan een beroep op de Koninklijke Marechaussee (KMar) worden gedaan. Kan ook de KMar niet aan de behoefte voldoen, dan zijn andere krijgsmachtonderdelen als bijstand verlenende instanties aangewezen.

Veel van de in de regeling voor de mobiele eenheid vastgelegde afspraken en procedures hebben betrekking op grootschalig optreden van de mobiele eenheid en interregionale bijstandsverlening.

Een dilemma is dat onverwachte en spontaan ontstaande incidenten niet zijn te voorzien. In het jaar 2000 ontstond zo een situatie in de wijk Habraken in Den Bosch. Een politieman schoot uit noodweer een woeste man dood. De wijkbewoners keerden zich massaal tegen de politie en de onlusten hielden dagenlang aan waarbij de Brabantse ME-pelotons langdurig op de been moesten blijven.

Een vergelijkbare calamiteit deed zich voor op 6 mei 2002 na de moord op politicus Pim Fortuyn. Honderden relschoppers verzamelden zich 's avonds voor het gebouw van de Tweede Kamer in Den Haag. Ze staken auto's in brand in een ondergrondse parkeergarage. Enkele tientallen politiemensen van de surveillancedienst en motoragenten lukte het maar net om erger te voorkomen en de meute in bedwang te houden totdat een mobiele eenheid arriveerde.

Dergelijke incidenten hebben politiekorpsen aangezet om de enigszins logge organisatie van de mobiele eenheid aan te passen om ook kleinschalig en snel te kunnen interveniëren opdat een uitbreiding van de ordeverstoring voorkomen kon worden.

De Politie Groningen vormde in 1998 een *flying squad* naar voorbeeld van de Britse politie. De eenheid bestond uit een groep van zes ME-ers in een politiebus die in het weekend dienst deden als vliegende brigade, vooral bij agressie in de uitgaanscentra. De groep kon rekenen op de ondersteuning van twee hondengeleiders en twee politieruiters. De eenheid kon snel naar de plek gedirigeerd worden waar op een bepaald moment een "vuistfunctie" nodig was en collega's van de straatdienst behoefte hadden aan back-up. Ook de Politie Amsterdam-Amstelland stelde een vergelijkbare vliegende brigade voor agressiebestrijding in. Deze "parate hap" bleek zo succesvol dat de korpsleiding in 2003 besloot opnieuw met parate pelotons te gaan werken. De maatregel van 1968 werd dus opnieuw toegepast.

De Politie Rotterdam-Rijnmond startte in 1998 een proefproject flexibele mobiele eenheid, kortweg Flex-ME genoemd waarbij de basisvorm voor snel en zelfstandig optreden bestaat uit een groep van acht leden (inclusief chauffeur en groepscommandant) in een snelle Mercedes Sprinter bestelbus. Een afgescheiden gedeelte in de bus kan gebruikt worden als hok voor twee surveillancehonden of als opvangplaats voor twee arrestanten. Door groepen samen te brengen kon opgeschaald worden tot sectie- en pelotonsniveau. Drie groepen vormden een sectie, zes groepen een peloton. Na positieve praktijkervaringen is het concept Flex-ME sinds 2001 in de gehele regio Rotterdam-Rijnmond ingevoerd als variant of verschijningsvorm naast de reguliere mobiele eenheid.

Grootschalige ordehandhaving bij risico-evenementen en incidenten

In de afgelopen jaren is er veel kritiek geweest op het politietoetreden bij incidenten en al dan niet als risicogebeurtenis ingeschatte evenementen. Bezinning binnen de politie op de organisatie en strategieën van grootschalige ordehandhaving en lijkt aanbevelenswaardig.

De politie maatregelen bij het huwelijk van kroonprins Willem-Alexander en Maxima op 2 februari 2002 waren minutieus voorbereid en in draaiboeken vastgelegd, indachtig de ongeregeldheden bij de koninklijke festiviteiten in Amsterdam in 1966 en 1980. Het huwelijksfeest werd dan ook nauwelijks verstoord. Men kan zich afvragen of er niet sprake was van een *overkill* aan beveiligingsmaatregelen, waardoor het evenement op zich een verstoring van de openbare orde werd en overlast veroorzaakte, omdat duizenden burgers die niets met het evenement te maken hadden in het vrijelijk gebruik van de openbare ruimte werden belemmerd.

In de nacht van 6 op 7 mei 2006 liep het jaarlijkse Oranjefeest in Pijnacker uit de hand. Na afloop van een optreden van Ali B braken er onder de 2500 feestgangers vechtpartijen uit. Beveiligers van het evenement riepen de hulp van de politie in omdat zij de situatie niet meer meester waren. Nadat agenten van de Politie Haaglanden een van de relschoppers aangehouden hadden, keerde de boze massa zich tegen de opgeroepen ME. De ME trad hard op. Over het algemeen bleef het politietoetreden binnen de geweldsinstructie, maar het Openbaar Ministerie vervolgde drie agenten. Een agent werd veroordeeld tot 750 euro boete wegens het blijven slaan met de wapenstok op een op de grond liggende bezoeker. Twee andere agenten werden vrijgesproken. De Haagse korpschef hekelde de rol van de gemeente Pijnacker en de organisatie van het feest, die het drankgebruik beter onder controle had moeten houden.

In de nacht van 22 op 23 augustus 2009 liep het strandfeest Sunset Grooves in Hoek van Holland volkomen uit de hand. Op het Sunset Grooves-feest traden diverse dj's op. Op het terrein van het gratis toegankelijke festival waren volgens de politie te veel bezoekers aanwezig. Er was vergunning verleend voor 25.000 bezoekers. Door de enorme toeloop was de A20 richting Hoek van Holland tijdens de avond afgesloten. Tegen middernacht brak er een vechtpartij uit met steekincidenten. Toen er werd geschoten greep de politie in. De politie loste waarschuwingsschoten nadat de relschoppers zich tegen de politie hadden gekeerd. Eén bezoeker werd door de politie in zijn been geschoten. Een 19-jarige bezoeker kwam door een schotwond om het leven. Volgens ooggetuigen waren bij de vechtpartijen voetbalhooligans betrokken. Door de afsluiting van de A20 had de politie, inclusief de opgeroepen ME, moeite om na middernacht bij het festivalterrein te komen.

Op de dag van het feest waren er bij de politie berichten binnengekomen dat hooligans het feest wilden verstieren. De politieleiding had daarop besloten het zogenoemde voetbalteam in te zetten. Het risicogehalte van het feest was daarmee nog ver onderschat.

De grootschalige handhaving van de openbare orde blijft een ingewikkeld en veranderlijk proces waarbij de politie als frontlijnorganisatie in beweging moet blijven, moet evalueren en leren en nieuwe tactieken en strategieën moet beproeven.

ME - Opleidingen

Vorming van de mobiele eenheden: van maquette tot oefendorp

De mobiele eenheden waren de opvolgers van de Harde Bijstandseenheden van het Korps Rijkspolitie en de karabijnbrigades van de gemeentepolitiekorpsen. De benaming mobiele eenheid (ME) kwam pas in gebruik na de introductie van de Politiewet 1957.

Binnen de gemeentepolitie werden verscheidene benamingen gebruikt. In Amsterdam werd de eenheid de [Mitrailleur-Karabijnbrigade \(MKB\)](#) genoemd, in Venlo en Tilburg sprak men over Stoottroepen en elders kwam de benaming Mobiele Brigade voor.

Korps Rijkspolitie

De opleiding van mobiele eenheden van het Korps Rijkspolitie begon in 1959 in de opleidingsschool aan de Velperweg in Arnhem.

Allereerst werden er cursussen gegeven om officieren voor te bereiden op het leiden van een ME-peloton. Vervolgens ondergingen [22 adjudanten](#) een opleiding van drie weken tot plaatsvervangend pelotonscommandanten. Op het programma stonden theorielessen, exercitie en schietopleiding met de juist in de bewapening opgenomen Winchesterkarabijn.

De kolonel b.d. Th.B.W. van de Vliervoet gaf instructie over het Voorschrift Mobiele eenheden en verklaarde het belang van deze eenheden. Het ging erom dat onder bijzondere omstandigheden met een adequate uitrusting werd opgetreden, en niet om "soldaatje te spelen".

Bij de theorielessen over de mogelijkheden en middelen voor ontruiming of bezetting in bebouwde situaties werd onder andere gebruik gemaakt van een maquette.

De Inspecteur-Generaal J. Gerritsen ('58-'66) toonde zijn belangstelling voor de nieuwe opleiding door een bezoek te brengen aan de cursus voor de adjudanten.

Nadat ook een groep opperwachtmeesters de opleiding tot groepscommandant achter de rug had, startte begin 1960 de [opleiding van de manschappen](#) voor de mobiele eenheden in het gehele land op districtsniveau. De vorming (samenstelling), opleiding en oefeningen daarna werd per district opgezet en verzorgd.

Hoewel er algemene richtlijnen vastgesteld waren door de staf van het korps in Den Haag, bleek er een tekort aan uniformiteit bij de districten.

Centrale Opleiding Mobiele Eenheden (COME)

Naar aanleiding van de ongeregelde heden in Amsterdam in 1966 werd besloten dat de opleiding voor de ME verbeterd en gecentraliseerd moest worden. Vanaf 1968 werd daarmee een begin gemaakt, eerst in het [vakantieoord "De Westerbergen" in Echten](#), gemeente Ruinen, nabij Hoogeveen in Drenthe, later in vakantiecentrum "De Hunzebergen" in Exloo, bij Assen, ook in Drenthe.

Het vakantieoord "De Westerbergen" in Echten, eigendom van de Stichting Pensioenfonds Rotterdamse Havenbedrijven, bood in de herfst- en wintermaanden onderdak aan de vierweekse kadercursus "mentale training" van het Korps Rijkspolitie.

Het vakantiecentrum in Exloo was van september tot en met mei beschikbaar voor de politie en bestond uit een hoofdgebouw en ruim 100 bungalows. Deze accommodatie was veel groter dan die in Echten.

In 1970 werd de [Centrale Opleiding Mobiele Eenheden \(COME\) officieel ingesteld in Exloo](#) met de status van "school" (1 september 1970).

In 1970 werd het aantal rijkspolitiedistricten teruggebracht van 23 tot 17. Om de ME-capaciteit van het korps op niveau te houden (elk district moest één ME-peloton bemensen) werd bij deze reorganisatie de pelotonssterkte verhoogd van 30 naar 40 man.

Gedurende het jaar 1970 kregen in Exloo alle zeventien pelotons van de rijkspolitie (700 man; één peloton van veertig man plus reserves per district) [een vierweekse opleiding](#), die PO (primaire opleiding) genoemd werd.

Herhalingscursussen (VO: vervolgopleiding) duurden twee maal per jaar vijf dagen. Terwijl de COME in Exloo gevestigd was, werd de primaire opleiding verlengd van vier naar zes weken.

Vanaf april 1970 kregen ook Gewa's (leden van het Korps Gestichtswacht) een ME-opleiding in Exloo. Omdat de locatie in Exloo alleen buiten het vakantie seizoen beschikbaar was, zocht het Korps Rijkspolitie verder naar een plek voor een permanent trainingscentrum. Die werd gevonden in het Betuwse Neerijnen, tussen Tiel en Zaltbommel. Daar stond al twee jaar de Dokter Johan Bastingkazerne leeg. Per 1 mei 1973 werd de COME van de rijkspolitie naar Neerijnen in Gelderland verplaatst. En hier vonden voor het eerst ook andere opleidingen plaats.

Ook in 1973 schafte het Korps Rijkspolitie vier GNK Sankey AT 104 pantserwagens aan. Twee daarvan werden gestationeerd bij de [COME in Neerijnen](#), waar de chauffeurs opgeleid werden. De twee andere pantserwielvoertuigen werden ingezet bij het beveiligingswerk op de luchthaven Schiphol. Wegens ruimtegebrek verhuisde de COME in 1984 naar het Exaetencomplex in Baexem, dat van 1967 tot 1984 fungeerde als primaire opleidingsschool van het Korps Rijkspolitie.

Gemeentepolitie

De mobiele eenheden van de gemeentepolitie oefenden zich ook in straatgevechten met gewapend verzet. Deze oefeningen, waarbij losse karabijnpatronen en traangas werden gebruikt, vonden plaats op het oefenrampterrein van de Mobiele Colonne te Crailo.

OCME

Ook bij de gemeentepolitie ontstond de behoefte aan een landelijke opleiding van mobiele eenheden om daarmee uniformiteit te bereiken en deskundigheid te vergroten.

In 1973 startte het Opleidingscentrum Mobiele Eenheden Gemeentepolitie (OCME) zijn opleidingen op het terrein van de vliegbasis in Woensdrecht, waar een aantal gebouwen leegstond.

Wegens ruimtegebrek verhuisde het OCME in 1985 naar een complex in Hoogerheide. In Ossendrecht, vlakbij Hoogerheide, werd een uit betonplaten opgetrokken, modern en uitgebreid [oefendorp](#) gebouwd ten behoeve van de opleidingen. Verder heeft men vlakbij op militair terrein de beschikking over een van de modernste en mooiste schietbanen van Europa.

Door de fusie van de ME-opleidingsinstituten van rijks- en gemeentepolitie per 1 december 1990, vormden de complexen in Baexem en Hoogerheide sindsdien het Politie Instituut voor Openbare orde en Veiligheid (PIOV).

De basis van het PIOV lag bij de opleidingen voor de mobiele eenheden, hoewel het PIOV een veel breder opleidingspakket verzorgde. Er waren basisopleidingen en voortgezette opleidingen voor de leden van de mobiele eenheden en hun commandanten, en voor ondersteunende eenheden als aanhoudingseenheden (AE), beredenen en specialisten als verbindingsfunctionarissen, chauffeurs van ME-voertuigen en traangasschutters.

Binnen de opleidingen waren er de volgende hoofdthema's:

- alle aspecten van geweldshantering
- het werken in groepsverband
- het nemen van beslissingen onder druk.

Belangrijke elementen in de opleidingen voor grootschalige optredens waren onder andere het optreden in groepsverband, diverse fysieke en sociale vaardigheden, techniek en tactiek van het optreden, zoals het samen optreden met beredenen en hondengeleiders en het afweren van molotovcocktails. Daarnaast is er veel aandacht voor actuele maatschappelijke ontwikkelingen die in verband staan met de openbare orde- en veiligheidsproblematiek en voor politieke geweldsaanwending en -beheersing. In praktijkoefeningen moeten de cursisten onder druk het geleerde toe kunnen passen en hun besluiten nemen en uitvoeren.

Onder degenen die in relsituaties met de ME in aanraking komen heerst nogal eens de foutieve opvatting dat ME-ers vrijwilligers zijn of zelfs een parate oproerpolitie die in kazernes zitten te wachten op het bevel om uit te rukken en als het dan zover is opgefokt uit de busjes springen en wild om zich heen gaan meppen. In waarheid zijn de relschoppers de enige vrijwilligers.

De ME-basisopleiding van zes weken is in principe voor iedere jonge politiemans en -vrouw verplicht. Ze vindt plaats nadat de gewone opleiding aan de politieschool is afgerond en de fris gediplomeerden onder leiding van een mentor dienst hebben gedaan in de standplaats waarvoor ze hebben gekozen.

In de opleidingscentra worden jaarlijks zo'n 2000 jonge politiemensen opgeleid voor het optreden in een ME-peloton.

De basisopleiding wordt afgesloten met een grote oefening in het oefendorp bij Hoogerheide. Het in Baexem opgeleide peloton en het in Hoogerheide opgeleide peloton treden dan tegen elkaar aan. Om de beurt fungeert een peloton als rotzooitrappende tegenpartij, compleet met barricade en houtblokken als projectielen.

De ene keer biedt de tegenpartij maar mak verzet, in de hoop dat, als zij na de rust in de ME-linie staan, de rotzooitrappende collega's het ook niet te bont maken. De andere keer leven collega's zich zo in in de rol van relschoppers dat het er hard aan toe gaat. Opnames van in het oefendorp opgestelde videocamera's worden gebruikt bij de evaluatie.

Na de basisopleiding wordt de vaardigheid in relbestrijding plaatselijk of in regionaal verband regelmatig op peil gehouden.

Het politiewerk houdt regelmatig grootschalig optreden van wisselende aard in. Het kan gaan om de begeleiding van evenementen zoals bloemencorso's, protestmanifestaties, de TT in Assen of de Elfstedentocht. Zeer complexe operaties zijn staatsbezoeken en dergelijke, zoals het bezoek van de Paus aan Nederland in 1985 en de EG-topconferentie te Maastricht in 1991. Grote aantallen politiemensen moeten ingezet worden voor route- en verkeersafzettingen, beveiliging van objecten en personen, verbindingen en logistiek. De kroningsdag in 1980 was een nog complexere operatie, aangezien het optreden tegen de massale ordeverstoringen er nog bovenop kwam.

De rijkspolitie fungeert als eerste bijstandskorps voor gemeenten die tijdelijk agenten te kort komen -zoals Amsterdam in 1966-7, toen rijkspolitiemensen langdurig aldaar werden gedetacheerd- en voor bijzondere gebeurtenissen die grootschalig politieoptreden met zich mee brengen.

De ME heeft, hoewel zij ook wel eens wordt ingezet voor bijvoorbeeld het zoeken naar ontsnapte circusslangen of het doorzoeken van een stuk bos naar sporen bij een moordzaak, vooral het beteugelen van ongeregelheden tot taak.

In de afgelopen jaren stonden vooral supportersrellen bij voetbalwedstrijden, ontruiming van kraakpanden en het breken van protestblokkades garant voor handenvol werk én overuren.

Voor ME-acties geldt eveneens dat de rijkspolitie het eerste bijstandskorps is, maar de praktijk leert dat het Wapen der Koninklijke Marechaussee steeds vaker en met meer mensen bijspringt. Er is en wordt heel wat afgediscussieerd over de plaats van de militaire politie in het politiebestedel. Militaire bijstand bij het beteugelen van grootschalige ongeregelheden heeft een lange traditie in Nederland (zie Hst.1). Wat verder opvalt is, dat de ME van de Kmar hardnekkig wordt achtervolgt door het odium van hardhandig optreden (Maagdenhuisbezetting, Nieuwmarktrellen en Nijmeegse Piersonstraatrellen). Voor een deel is dit wellicht te verklaren door de discussie rond de plaats van de Kmar in het politiebestedel; tegenstanders van militaire bijstand houden de acties van de Kmar nauwkeurig in de gaten en klachten over hardhandig optreden zijn daarbij argumenten voor hun standpunt. Anderzijds wordt in de opleiding van de soldaten minder aandacht besteed aan sociale vaardigheden en geweldsbeheersing dan bij de opleiding van politiemensen.

Aangezien Nederland geen parate Mobiele Eenheden kent, houdt het uitrukken van de ME in dat politiemensen van hun gewone werkplek worden gehaald of van huis worden geroepen.

Afhankelijk van de opdracht bestaat de ME uit één peloton of meerdere pelotons.

Wanneer het om een kleine actie gaat kunnen grote gemeentelijke korpsen of de rijkspolitie in enkele uren een mobiele eenheid op de been brengen. Grotere ME-acties in steden kunnen alleen worden ondernomen met steun van andere gemeentelijke korpsen en/of bijstand van de rijkspolitie en/of marechaussee. Het Korps Rijkspolitie kan in totaal zo'n 900 ME'ers leveren, de marechaussee zo'n 600 à 700 man.

De vroege mobiele eenheden in de jaren '60 waren uitgerust als de karabijnbrigades en de harde bijstandseenheden waaruit zij zijn ontstaan met FN-pistool, karabijn, korte wapenstok en eventueel nog de klewang. Onwennig stond men tegenover grote groepen beweeglijke en sarrende nozems en provo's, met sneeuwballen en klompen gooiende boeren en stenengooiende en in hemdsmouwen geklede bouwvakkers. De oude legerhelm en stofbril boden de enige lichaamsbescherming. Onbeschermde voertuigen werden gestopt door kapotte ruiten en lekke banden.

Er was sprake van een geweldstekort aan de zijde van de politie. Traangasgranaten werden in de uitrusting opgenomen.

Bij de Telegraafrellen in 1966 beschikte alleen de marechaussee over tenen schilden en lange wapenstok; ook hadden zij de ruiten van hun busjes met rasters beschermd.

In de jaren '70 en '80 van de 20^e eeuw bleek dat demonstranten en actievoerders steeds meer bereid waren een harde confrontatie met de politie aan te gaan. De ME kreeg de beschikking over lichaamsbeschermende uitrustingsstukken: kunststof helm met vizier, tenen schild, gebit- en halsbeschermers en aan de ijshockeyoutfit ontleende borst-, buik-, kruis- en beenbeschermers. Lange wapenstok, gaskarabijnen en waterwerpers werden in de uitrusting opgenomen, zo ook relbestendige ME-busjes en commandowagens. Relschoppers werden niet alleen meer uiteengejaagd; tussen de ME-pelotons verschenen de aanhoudingseenheden om plegers van strafbare feiten aan te houden en gangmakers op te pakken.

De steen, het traditionele projectiel van de ME-tegenstander, kreeg gezelschap van brandflessen, molotov-coctails, vuurwerk en katapulten met knikkers of stalen kogels.

Ontruiming van kraakpanden gaven een beeld van de verharding: gehelmde en vermomde demonstranten, verschanst achter barricades en de ME, versterkt met in kogelwerende vesten geklede leden van de Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten van de Kmar en scherpschutters, en begeleid door pantserwagens en Leopard-tankdozers, oprukkend door wolken traangas.

Het is een wonder dat er tijdens de bikkelharte confrontaties van het tumultueuze jaar 1980 geen doden zijn gevallen, noch aan de zijde van de politie, noch aan de kant van de demonstranten, die herhaaldelijk voor schietwaardige situaties zorgden.

Na het tumultjaar werden de lichaamsbeschermende uitrustingsstukken verbeterd en de wapenstok verstevigd.

Ook werden de verbindingsmiddelen gestandaardiseerd: bij de kroningsrellen was gebleken dat de communicatie tussen rijkspolitie, gemeentepolitie en marechaussee gebreken vertoonden door het gebruik van verschillende apparatuur en frequenties.

De bewapening van de politie in Nederland

De politiezorg in Nederland was rond het jaar 1900 verdeeld in rijkspoliteezorg en gemeentepoliteezorg.

De rijkspoliteezorg werd uitgevoerd door het Wapen der Koninklijke Marechaussee, opgericht als militair politiekorps in 1814, en het korps Rijksveldwacht, opgericht in 1856. Het waren allebei nationale korpsen met een landelijk gestandaardiseerde uniformering, uitrusting en bewapening. Zij waren vanaf hun oprichting met vuurwapens uitgerust. Het militaire Korps Politietroepen, opgericht in 1919 en opgeheven in 1940, maakte geen deel uit van de rijkspoliteezorg maar vervulde wel een bijstandstaak aan de burgerpolitiekorpsen bij het handhaven en herstellen van de openbare orde. De Politietroepen hadden als militair en landelijk korps eveneens een landelijk gestandaardiseerde uniformering, uitrusting en bewapening

De gemeentepoliteezorg werd uitgeoefend door de gemeenteveldwacht en de stedelijke gemeentepolitiekorpsen.

De gemeenteveldwachters waren doorgaans met sabel en karabijn bewapend, waarbij de karabijn vooral werd meegevoerd bij grootschalige ordeverstoringen, acties tegen stropers en nachtelijke rondes buiten de bebouwde kom.

Over de uitrusting en bewapening van de talrijke stedelijke gemeentepolitiekorpsen afzonderlijk is relatief weinig bekend. In het algemeen werden de gemeentepolitiekorpsen tijdens het Interbellum, de periode tussen de twee wereldoorlogen met vuurwapens uitgerust. Tijdens de Eerste Wereldoorlog waren er veel wapens in omloop geraakt. De Russische Revolutie van 1917, de uitroeping van radenrepublieken in Duitsland en de oproep van Troelstra in 1918 om ook in Nederland de gevestigde orde omver te werpen, hebben absoluut een rol gespeeld bij de invoering van de Vuurwapenwet 1919, waardoor het wapenbezit onder burgers aan banden werd gelegd, en bij de bewapening van de stedelijke politie. De vuurwapenwet had als streven een meer doelmatige bestrijding van de criminaliteit en de bedoeling "om revolutionair geweld tegen te gaan". Door deze maatregelen verkreeg de politie het binnenlandse geweldsmonopolie, een wezenlijke voorwaarde voor het handhaven van de staatsveiligheid.

Aangezien de gemeentebesturen de uitgaven voor de plaatselijke politie bepaalden en mochten bepalen of hun politiekorps al dan niet met vuurwapens bewapend werd, zijn er grote verschillen in uniformering, uitrusting en bewapening tussen de gemeenten onderling geweest.

Na de Tweede Wereldoorlog werd de uniformering, uitrusting en bewapening van de politie gestandaardiseerd, onder de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de ministeries van Justitie en Binnenlandse Zaken.

Korps Rijksveldwacht (1856-1941): een civiel korps voor de rijkspoliteezorg

Over de bewapening van de Rijksveldwacht is tot nu toe weinig te vinden.

[Tekeningen van Rijksveldwachters uit 1859 en 1864](#) bieden enkele aanknopingspunten. Op de tekening van 1859 is als enig wapen een sabel met rechte kling te zien. De sabel hangt aan een over de tuniek gedragen koppel. Op de tekening uit 1864 is naast de sabel ook een pistool in een holster te zien en een karabijn met bajonet.

Bij het leger en de Marechaussee werden in 1842-1844 de pistolen en karabijnen met vuursteenslot omgebouwd tot het percussie- of slagstelsel. Deze modificatie gebeurde bij de firma A. Francotte te Luik. Het ligt voor de hand dat de bij de Rijksveldwacht in gebruik zijnde pistolen en karabijnen van het percussiesysteem waren, daar de Rijksveldwacht 14 jaar na die modificatieklus werd opgericht.

Mogelijk beschikte de Rijksveldwacht over hetzelfde model pistool als bij de Marechaussee in gebruik was: het Model 1820, met scharnierende laadstok, bevestigd onder de loop.

De Marechaussee kreeg in 1844 een nieuwe karabijn, de M1825 (die van de M1815 afweek door het gebruik van het kleinere pistoolslot!), voorzien van een omklapbare bajonet en gewijzigd tot slagkarabijn.

De tekening van de Rijksveldwachters uit 1864 toont één karabijn met opgeplante bajonet en één karabijn waarbij de bajonet achterwaarts op de loop geplaatst lijkt. Dit zou kunnen duiden op het gebruik van de Marechausseekarabijn met klapbajonet. Bij de Marechausseekarabijn was de achterste kordonbeugel echter bevestigd aan de kolfplaat, terwijl op de tekening de kordonbeugel duidelijk te zien is aan de achterzijde van de plaat van de trekkerbeugel. Dit identificeert de afgebeelde karabijnen als de slagkarabijn voor Belastingcommiezen, kaliber 17,1 mm. De karabijn Model 1825 voor Belastingcommiezen werd omstreeks 1846 omgebouwd tot percussie en de naam werd daarbij gewijzigd in slagkarabijn voor Belastingcommiezen. Dit model karabijn was voorzien van een bajonethaft onder de loop voor het opplanten van een hulsbajonet met een klinglengte van 47,3 cm.

Vóór het gebruik van de karabijn voor Belastingcommiezen door de Rijksveldwacht spreekt verder het kledingvoorschrift uit 1884, dat vermeldt dat door de afschaffing van de percussiekarabijn en –pistool, de pistooltas, de koppel en de leren bajonetschede kwamen te vervallen. Als de percussiekarabijn was voorzien van een klapbajonet was er geen bajonetschede aan de koppel nodig geweest!

1884

De slagkarabijn werd vervangen door [een achterlaadkarabijn Remington met omklapbare bajonet](#). Het percussiepistool werd vervangen door een achterlaadrevolver die in een groen, “saaien” opbergtasje meegevoerd diende te worden. Hierdoor vervielen de koppel en de pistoolholster. De sabel werd voortaan gedragen aan de broekriem.

Revolvers

De achterlaadrevolver die in 1884 werd ingevoerd was mogelijk een zogenoemde Pepperbox (bundelrevolver) voor penvuurpatronen. Dit vermoeden is echter uitsluitend gebaseerd op een bron: een bladzijde van een niet gedateerde prijscourant waarin een bundelrevolver is afgebeeld met de beschrijving “revolver model Rijks Veldwachter”. Zo’n ding zou ook wel in een “saaien” opbergtasje passen.

Archiefstukken van het Staatsbedrijf der Artillerie-Inrichtingen vermeldden in de jaren 1892-94 leveringen van revolvers aan de Rijksveldwacht door de firma Becht in Den Haag.

Nadere bijzonderheden over deze ingevoerde revolver zijn niet bekend. Waarschijnlijk was het een revolver van het zogenaamde Bulldog-, Gendarmeriemodel of Constabulary-model, zoals die vervaardigd werden door Auguste Francotte te Luik, J. Maréchal te Cheratte bij Luik en Leopold Ancion-Marx (LAM) te Luik, beide laatste typen in het kaliber 9,4 mm van de Nederlandse legerrevolver M.1873 Oud Model en Nieuw Model.

In een catalogus uit 1897 van Edouard de Beaumont, voorheen P. Stevens, Koninklijk Nederlands Wapenfabrikant, wordt bovengenoemd kaliber aangeduid als “de Gouvernements-Revolverpatroon cal. 9,3”. Het Staatsbedrijf der Artillerie-Inrichtingen aan de Hembrug maakte niet alleen kogelpatronen voor de revolvers in het kaliber 9,4 mm, maar ook hagelpatronen, “model Rijksveldwacht”, en “traangaspatronen tot revolver voor Rijksveldwacht en Posterijen”.

De Bulldogmodellen revolvers waren gebaseerd op de politierevolvers die de Britse firma Webley in de jaren 1867-1890 had vervaardigd voor de Royal Irish Constabulary en de Metropolitan Police. Talrijke fabrikanten in België, Duitsland en Spanje brachten daarop gelijkende revolvers op de markt.

L. Ancion-Marx in Luik gebruikte voor zijn revolvers de modelnamen Bull-Dog, Constabulary (6-schots) en Cobolt (5-schots, mogelijk afgeleid van het Duitse Kobold (kabouter, aardmannetje). In een prijscourant van 1909 van Ancion-Marx worden Bull-Dog, Cobolt en Constabulary modellen opgesomd, maar helaas niet allemaal afgebeeld. Ancion-Marx prijst in zijn catalogus het zesschots Constabulary-model met veiligheidshaak aan voor politiegebruik. Dit model heet in de catalogus het *modèle des Facteurs*, het model voor postbodes.

Iets zwaardere 6-schots "Kobold"-revolvers werden ook gemaakt door A. Henrion, T. Dassey et V. Heuschen (H.D.H.) te Luik.

De firma J. Maréchal te Cheratte bij Luik bracht een 5-schots revolver op de markt die in Nederland werd verkocht door de Nederlandse Wapenhandel Joh. Munts in Amsterdam.

Zeker is in ieder geval dat het Nederlands Wapenmagazijn, voorheen S. de Jager, in Haarlem met later filialen in Den Haag, Amsterdam en Arnhem, in 1909 revolvers heeft geleverd aan de Rijksveldwacht.

De aan de Rijksveldwacht geleverde revolvers zijn gemerkt met het LAM-driehoeksmerk van Leopold Ancion-Marx op de kast, de **RV** (Rijksveldwacht) stempel op de linkerzijde van de loop, en bovenop de loop ook NED. WAPENMAGAZIJN gevolgd door de plaatsnamen van de filialen. Het model van Leopold Ancion-Marx bestond in ieder geval al in 1904 en is in dat jaar afgebeeld in een reclameadvertentie van "het Nederlandsch Wapenmagazijn" in Haarlem en Den Haag, in het *Jaarboekje voor de Politie in Nederland*.

De revolvers van [Leopold Ancion-Marx](#) en het Nederlands Wapenmagazijn, voorheen S. de Jager, worden doorgaans aangeduid als het Coboltmodel of Rijksveldwachtmodel. Deze 5-schots revolvers komen voor met en zonder veiligheidshaak en met en zonder de aanduiding (kamer) **1** en (kamer) **2** op de trommel. Zij hebben allemaal de vogelkopgreep en de laadklep, die naar opzij opent. Bij één exemplaar in onze collectie werkt de draaibare ring voor een revolverkoord onderop de greep als veiligheidspal.

Het Coboltmodel kwam in gebruik bij de Rijksveldwacht, de gemeentepolitiekorpsen van Amsterdam, Oss, Nijmegen, Haarlem en Vlaardingen, de Douane en de Gestichtswacht.

De revolvers van J. Maréchal en de Nederlandse Wapenhandel Joh. Munts worden doorgaans aangeduid als Je Maintiendrai-model. Deze 5-schotsrevolvers hebben voor zover bekend allemaal de hoekige greep, veiligheidshaak, het opschrift **LP** (losse patroon) op één kamer van de trommel en de laadklep van het systeem Abadie, die naar achteren wegklapt. Daarnaast zijn zij allemaal voorzien van de opschriften "Je Maintiendrai" en "Joh. Munts Amsterdam".

Het Je Maintiendrai-model kwam in gebruik bij de gemeentepolitiekorpsen van Amsterdam, Vlaardingen en Apeldoorn. De Apeldoornse politie gebruikte zo'n revolver nog tientallen jaren voor het schieten met losse flodders bij de africhting van surveillancehonden.

De opschriften LP of 1 en 2 op de cilinders en de veiligheidshaak waarmee de cilinder geblokkeerd werd kwamen tegemoet aan de wensen van politiekorpsen om de revolvers te kunnen laden met één of twee losse flodders als waarschuwingsschot, en indien gewenst nog een niet dodelijke gas- of [hagelpatroon](#), voordat er vervolgens scherpe kogelpatronen konden worden afgevuurd.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog kwam het gebied rond Luik in Duitse handen. Daardoor was het voor Nederland niet meer mogelijk Belgische revolvers geleverd te krijgen.

De Rijksveldwacht kreeg de beschikking over de [Nederlandse legerrevolver M.73](#). Een brief van het ministerie van Justitie in 1920 vermeldde dat 200 legerrevolvers geretourneerd konden worden aan het leger, na vervanging door revolvers "klein model".

Karabijnen

Na de overgang van voorladers naar achterladers met eenheidspatronen zijn de volgende karabijnen bij de Rijksveldwacht in gebruik geweest:

- 1884-1918: Remington Rolling Block M.1870, marechausseekarabijn: enkelschots karabijn met klapbajonet, kaliber 11 mm, vervaardigd bij de firma van de gebroeders Em. & L. Nagant te Luik in België, en bij de Geweerwinkel te Delft. De Geweerwinkel te Delft ging onder andere met de Werkplaatsen voor Draagbare Wapenen (WDW) in 1887 op in het Staatsbedrijf der Artillerie-Inrichtingen (kortweg AI of Hembrug genoemd).

- 1918-1941: [Mannlicher M.1895 No.2 Nieuw Model](#): vijfschots grendelkarabijn met doosmagazijn en klapbajonet, kaliber 6,5 mm x 53,5 R, te laden met 5 patronen in een patroonhouder. Deze karabijnen werden vervaardigd door het Staatsbedrijf der Artillerie-Inrichtingen aan de Hembrug (kortweg AI of Hembrug genoemd) en achter het serienummer op de brug gemerkt met de letters **RV** als korpsmerk.

De klewang als politiesabel

De klewang (bij het KNIL Sabel Marechaussee genoemd) werd bij het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger ingevoerd in 1898, in 1912 bij de Koninklijke Landmacht in Nederland en in 1913 bij het Wapen der Koninklijke Marechaussee (Klewang Marechaussee).

Bij de Rijksveldwacht was de Klewang No.1 in gebruik (het type met gladde houten greepplaten, ook wel M.1912 genoemd), gemaakt bij het Staatsbedrijf der Artillerie-Inrichtingen (A.I.) aan de Hembrug en bij Duitse firma's in Solingen, zoals A. Coppel, WKC (Weyersberg, Kirschbaum und Co.) , Carl Eickhorn en E. und F. Hörster. [Deze klewangs zijn gemerkt met de slagstempel RVW \(Rijksveldwacht\)](#) bij het serienummer op de gevestkorf en op het leer van de schede, aan de draagzijde. Er zijn echter ook klewangs No.2 bekend, in schedes van de klewang No.1 met het RVW merk van de Rijksveldwacht. De klewangs zelf zijn echter niet gemerkt en genummerd; het is derhalve niet zeker of klewang en schede oorspronkelijk bij elkaar gehoord hebben!

De klewang No. 2 is ook in vele variaties in gebruik geweest bij gemeentelijke politiekorpsen.

Wanneer precies de klewang bij de Rijksveldwacht is ingevoerd is niet zeker. Op een foto van een Rijksveldwachter uit 1922 is de klewang (met leren schede) al in gebruik. Opvallend op een andere foto is dat de brigadecommandant, een brigadier-majoor, [een klewang met ijzeren schede](#) draagt. Op beide foto's is helaas niet te zien of het een klewang No.1 of No.2 betreft.

Het drama van Grootegast

In de vroege ochtend van vrijdag 18 januari 1929 arriveerden twee gemeenteveldwachters en twee rijksveldwachters bij de woning van klompenmaker I. Wijkstra in Grootegast, met de opdracht diens geliefde aan te houden. Deze Aaltje van der Tuin was de buurvrouw van Wijkstra. Nadat haar man in Veenhuizen was opgesloten, begon zij een verhouding met haar buurman. Aaltje liet haar zes kinderen in de steek en trok in bij Wijkstra. De vrouw moest gehoord worden in het kader van de procedure om haar uit de ouderlijke macht te ontzetten. Zij had eerdere dagvaardingen genegeerd en gemeenteveldwachter M. van der Molen had haar medegedeeld dat hij haar op vrijdag zou komen ophalen. Buurtgenoten hadden de gemeenteveldwachter gewaarschuwd dat de agressieve Wijkstra zich dagelijks oefende in het schieten. Uit voorzorg had Van der Molen versterking gekregen van drie collega's. Zij waren alle vier met een revolver bewapend. Aaltje reageerde niet op de sommatie om naar buiten te komen. Terwijl Van der Molen probeerde de deur te forceren, schoot Wijkstra hem door het hoofd. Vervolgens stormde Wijkstra naar buiten, bewapend met twee pistolen en een karabijn. Hij schoot de rijksveldwachters J. Werkman en H. Hoving neer, waarna hij hen de keel doorsneed. Ook Van der Molen sneed hij voor de zekerheid nog de keel door. De vierde politiemans, gemeenteveldwachter A. Meijer, was buiten in dekking gegaan en wist Wijkstra nog met een revolvershot te verwonden voordat hij dodelijk werd getroffen door kogels uit Wijkstra's karabijn.

Pistolen voor de Rijksveldwacht

Het [drama van Grootegast](#) leidde tot discussies over de politiebewapening en het op peil houden van de schietvaardigheid in de politievaktijdschriften. Het Technisch Handelsbureau "Joh. Visser" te Rijsenburg bracht een "politiepantser" op de markt. Dit politieharnas, in feite een loopgraafpantser uit de Eerste Wereldoorlog, werd prompt aangeschaft door onder andere de gemeentepolitie van Veenendaal.

Het Nederlands Politiemuseum heeft een dergelijk exemplaar "[politieharnas](#)" in zijn collectie (obj. 16200).

De kolonel b.d. Thomson van de Koninklijke Marechaussee bepleitte in het *Tijdschrift voor de Politie*, aflevering 43 en 44 van 1929, de vervanging van de rijksveldwachtrevolver en de invoering van het politiepantser.

De Rijksveldwacht schafte nog in het jaar 1929 FN Browningpistolen aan ter vervanging van de Belgische revolvers. Waarschijnlijk gaf het drama van Grootegast de doorslag voor de vervanging van de revolvers, maar het is niet geheel uit te sluiten dat de bestelling bij de FN-fabriek al kort daarvoor was geplaatst. Het nieuwe pistool voor de Rijksveldwacht was hetzelfde merk en model als bij de Koninklijke Marechaussee en het Korps politietroepen in gebruik was: het pistool M.25 No.1, in het kaliber 7,65 mm.

Het Belgische FN Browningpistool Model 1922 (M22 of M10/22) werd in 1925 ingevoerd bij de Koninklijke Marechaussee en het Korps Politietroepen als pistool M.25 No.1 in het kaliber 7,65 mm (.32ACP) en bij de Landmacht als pistool M.25 No.2 in het kaliber 9x17 mm (ook genoemd .38ACP of 9 mm kort). In 1933 werden de FN pistolen binnen de Landmacht gestandaardiseerd. De pistolen M.25 No.1 werden gewijzigd in het kaliber 9x17 mm door vervanging van de loop; daarmee kwam de toevoeging No.1 te vervallen.

De [FN Browningpistolen voor de Rijksveldwacht](#) werden in de FN-fabriek in een afzonderlijke reeks genummerd (ongeveer 1500 stuks met serienummers van 0001 t/m ongeveer 1500) en bovenop de slede voorzien van het korpsmerk van de Rijksveldwacht: de letters **R.V.** in een ovaal. De Rijksveldwacht behield ook na 1933 het kaliber 7,65 mm. De pistolen werden uitgegeven met één reservemagazijn, zodat de rijksveldwachter twee maal negen patronen beschikbaar had. De bijbehorende pistooltassen van bruin leer werden vervaardigd door het Staatsbedrijf der Artillerie-Inrichtingen aan de Hembrug en waren voorzien van het fabrieksmerk **AI** (slagstempel). Opvallend kenmerk van deze pistooltassen was de plaatsing van het opzetvak voor het reservemagazijn op de smalle zijkant van de tas.

De bewapening van de Rijksveldwacht bestond volgens een voorschrift uit 1932 uit karabijn met bajonet, pistool of revolver, klewang en wapenstok van gummi. De revolvers waren blijkens het voorschrift nog niet geheel vervangen.

De districtscommandanten droegen geen klewang, maar de [wandelsabel M.1912](#).

Vanaf 1932 was de bruine leren koppel met schouderriem in gebruik. Aan deze koppel werd rechts de pistooltas gedragen en links de sabeldrager met de klewang.

Deze uitrustingsset was bedacht door de Britse generaal Sam Browne en tijdens de Eerste Wereldoorlog door veel legers gekopieerd en tot een soort officiersdistinctief geworden. Onder de benaming "draagriemenstel" was deze leren uitrusting in 1924 ingevoerd bij de Koninklijke Marechaussee en in 1928 bij de Koninklijke Landmacht.

De schouderriem ondersteunde het gewicht van de klewang, waarbij de klewang links aan de koppel hing en de schouderriem over de rechterschouder werd gedragen. Kenmerkend voor de schouderriem van de Rijksveldwacht was [de vernikkelde laddergesp](#). Aangezien de laddergesp een schuifgesp was en geen doorgesp had de schouderriem geen gaatjes voor de verstelling van de lengte.

De gemeenteveldwacht

De gemeentepolitiezorg door gemeenteveldwachters ressorteerde onder het gezag van de commissarissen der koningin en de burgemeesters. De instructies voor de gemeenteveldwacht werden per provincie vastgesteld. Ook de uniformering en uitrusting werd in grote lijnen per provincie geregeld. Dit betekende bijvoorbeeld dat de kleur van het uniform was voorgeschreven, het model en de snit konden de gemeenten verder invullen.

De gemeenteveldwachters waren doorgaans met sabel en karabijn bewapend, waarbij de karabijn vooral werd meegevoerd bij grootschalige ordeverstoringen, acties tegen stropers en nachtelijke rondes buiten de bebouwde kom. De provincie schreef geen modellen voor, zodat er een verscheidenheid aan sabels en karabijnen aangeschaft werd. Extra bewapening van de veldwachters met revolver of pistool werd aan de gemeente overgelaten, die ook de kosten daarvoor moest dragen.

De inlevering van vuurwapens door burgers bij het in werking gaan van de Vuurwapenwet 1919 leverde het rijk een fors aantal wapens op. Foto's van veldwachters die op het platteland surveilleren, op de uitkijk voor stropers en smokkelaars, tonen allerlei hagelgeweren. [Hagelgeweren met de slagstempel RE](#) (Rijkseigendom) doen vermoeden, dat voormalige burgerwapens door de politie zijn ingelijfd.

De stedelijke gemeentepolitiekorpsen

Over de uitrusting en bewapening van de talrijke stedelijke gemeentepolitiekorpsen afzonderlijk is relatief weinig bekend.

Aangezien de gemeentebesturen de uitgaven voor de plaatselijke politie bepaalden en mochten bepalen of hun politiekorps al dan niet met vuurwapens bewapend werd, zijn er grote verschillen in uniformering, uitrusting en bewapening tussen de gemeenten onderling geweest. Zo mocht een inspecteur van politie, die in 1929 werd aangesteld in Sneek, bij een wapenhandel zelf een pistool gaan uitzoeken. Hij koos een [Lignose Einhandpistole](#).

De periode 1918-1940, het Interbellum tussen de twee wereldoorlogen, was een belangrijke periode in de ontwikkeling van de stedelijke politiekorpsen. De eerste specialisatiegolf binnen de gemeentelijke politiekorpsen was in volle gang: het ontstaan en de uitbouw van recherchediensten, kinder- en zedenpolitie, de verkeerspolitie, hondenbrigades en brigades bereden politie. Ploertendoders ("politiestaaf") en boksbeugels ("casse-tête") behoorden tot de gewone uitrusting voor rechercheurs, maar zij werden geleidelijk vervangen door gummiknuppels (in reclameadvertenties "life preservers" genoemd).

De Nederlandse politie volgde nieuwe ontwikkelingen op politiegebied in het buitenland op de voet. Op internationale politiecongressen en bij werkbezoeken, met name aan Duitse grootstedelijke politiekorpsen, werden ervaringen uitgewisseld. Bij de grote Duitse politiekorpsen waren revolvers passé. Geen wonder, want in Duitsland was er een overvloed aan hoogwaardige wapenfabrikanten, die kwalitatief goede semi-automatische pistolen op de markt brachten in de jaren twintig en dertig. Alleen al de firma Walther verkocht tussen 1910 en 1933 een miljoen pistolen! Opmerkelijk was dat tijdens het Interbellum de pistoolmitrailleur zijn intrede deed bij de Nederlandse politie, naar Duits voorbeeld, terwijl het Nederlandse leger niet tot de aanschaf van dit nieuwe wapensoort overging.

In het algemeen werden de gemeentepolitiekorpsen tijdens het Interbellum met vuurwapens uitgerust. Tijdens de Eerste Wereldoorlog waren er veel wapens in omloop geraakt. De Russische Revolutie van 1917, de uitroeping van radenrepublieken in Duitsland en de oproep van Troelstra in 1918 om ook in Nederland de gevestigde orde omver te werpen, hebben absoluut een rol gespeeld bij de bewapening van de stedelijke politie en de invoering van de Vuurwapenwet 1919, waardoor het wapenbezit onder burgers aan banden werd gelegd. De vuurwapenwet had als streven een meer doelmatige bestrijding van de criminaliteit en de bedoeling "om revolutionair geweld tegen te gaan". Door deze maatregelen verkreeg de politie het binnenlandse geweldsmonopolie, een wezenlijke voorwaarde voor het handhaven van de gevestigde orde en staatsveiligheid.

De Russische revolutie van 1917, de Spartakistenopstanden in Duitsland en in Nederland zelf de mislukte revolutieopgave van Troelstra, de soldatenopstand in de Harskamp in 1918 en de agitatie door socialistische partijen brachten de gevestigde orde in gevaar. Het rijk reageerde met het ontwapenen van de burgerij, extra politietoezicht op de krijgsmacht en op per trein reizende anarchisten en socialisten en uitbreiding van het geweldsmonopolie van de politie.

De invoering van de Vuurwapenwet 1919 en de oprichting van politieke inlichtingendiensten, het Korps Politietroepen en de Spoorwegrecherche in 1919 waren een direct gevolg van de enorme vrees voor politieke omwenteling.

In november 1918 had Nederland Duitse troepen in België toegestaan om via Nederlands grondgebied *ins Reich* terug te keren. Dit om de Belgen zo snel mogelijk van de Duitsers te verlossen.

De Duitse troepen die van 14 tot en met 23 november 1918 via de brug over de Maas tussen het Belgische Maaseik en het Limburgse Roosteren Nederlands grondgebied betraden, moesten daar wel hun wapentuig afgeven.

Zo verwierf het neutrale Nederland een groot aantal wapens als oorlogsbuit:

- 53.654 geweren en karabijnen,
- 3.435 pistolen en revolvers,
- 552 mitrailleurs,
- 458 geweermitrailleurs,
- divers zwaar materieel en geschut.

De Duitse Keizer volgde later. Het zware spul ging naar de krijgsmacht en de *Kaiser* vertrok naar Huis Doorn, maar van de handvuurwapens profiteerden vooral politiekorpsen en burgerwachten.

Ook de inlevering van vuurwapens door burgers bij het in werking gaan van de Vuurwapenwet 1919 leverde het rijk een fors aantal wapens op. Hagelgeweren met de slagstempel RE (Rijkseigendom) doen vermoeden, dat voormalige burgerwapens door de politie zijn ingelijfd.

De politie maakte een verharding en militarisering door: de bewapening van de gemeentepolitiekorpsen met vuurwapens, de oprichting van de karabijnbrigades en de uitrusting van deze eenheden met pistoolmitrailleurs getuigen daarvan.

Een Bergmann-pistool van de Alkmaarse politie

Bij een opruiming op het bureau van politie (Mallegatsplein) te Alkmaar werd begin 2008 een pistool aangetroffen. Het pistool was opgeborgen in de originele doos, een cassette.

De deksel van de cassette is aan de binnenzijde met zijde bekleed; diagonaal is er een bedrukt lint in aangebracht met de tekst "Arme à répétition automatique, Bergmann Pistole, Bergmann's selfloading fire arm, Made in Germany." en de woorden "Patent." En "Breveté. S.G.D.G."

De doos bevatte een oliebusje en een rechthoekig tekstbordje waarop in gekalligrafeerd handschrift staat: "Dienstrevolver G.P. Alkmaar. Van ?-1913. Werd alleen 's nachts gedragen."

Het pistool

Het pistool is een semi-automatisch of zelfladend pistool van het Duitse merk [Bergmann, met het wapennummer 780](#). Op de rechterzijde van de kast, boven de greep, staat het handelsmerk van Bergmann: een ovaal met daarin een *Bergmann* (mijnwerker) en de woorden Gaggenau en V.C.S. Suhl.

Op basis van het fabrieksproductnummer 278 op de loop is het pistool te identificeren als een Bergmann Model 1896 No.3 in het kaliber 6,5 mm Bergmann.

Het pistool is een onvergrendelde terugstootlader zonder extractor (patroontrekker) en uitwerper. Het pistool heeft een vast magazijn vóór de trekkerbeugel, dat wordt geladen met 5 patronen in een patroonhouder. De patroonhulzen waren taps, om klemmen en uitwerpstoringsen te voorkomen. De patroon was relatief zwak omdat het pistool een onvergrendelde terugstootlader is. De Alkmaarse Bergmann is een vroeg exemplaar zonder extractor. Het systeem bleek zo storingsgevoelig dat pistolen vanaf ongeveer het serienummer 1000 zijn voorzien van een patroontrekker en er een gewijzigde patroonhuls met groef voor de uittrekker werd ingevoerd. Het pistool M1896 is vervaardigd in verschillende kalibers; waarschijnlijk zijn er rond de 6000 exemplaren van gemaakt. Het is een van de eerste semi-automatische pistolen, die in industriële serieproductie vervaardigd zijn.

De firma Bergmann

De industriële firma Theodor Bergmann was gevestigd te Gaggenau in Baden in het *Schwarzwald*. De firma produceerde onder meer huishoudelijke artikelen, fietsen en auto's.

Theodor Bergmann was vooral zakenman; de ontwikkeling en verkoop van wapens zag hij vanaf 1892 als een nieuwe bedrijfstak en uitdaging. Hij zag vooral brood in nieuwigheden op wapengebied: semi-automatische pistolen en mitrailleurs. Het ontwerpen van de wapens lag grotendeels in handen van constructeur Louis Schmeisser. Daarom worden de Bergmann-pistolen ook wel Bergmann-Schmeisser-pistolen genoemd.

De daadwerkelijke fabricage van de pistolen vond plaats bij onderaannemer V.C. Schilling (V.C.S.) te Suhl in Thüringen. Voor de firma Bergmann was het een teleurstelling dat wapenfabriek én concurrent Mauser in hetzelfde jaar 1896 een pistool op de markt bracht dat de volgende veertig jaar een verkoopsucces bleef en een productie van een miljoen exemplaren zou halen. Dit pistool, de [Mauser C 96](#), was een terugstootlader met blokvergrendeling, in het krachtige kaliber 7,63 mm Mauser en met een magazijn capaciteit van tien patronen.

De familie Schmeisser

Louis Schmeisser, de ontwerper van het Bergmann M1896 pistool, overleed in 1917. Zijn zonen Hans, Otto en Hugo, die ook bij Bergmann werkten, kregen daarna ruzie met Bergmann over licenties en patenten en vertrokken naar andere firma's. Hugo Schmeisser ontwierp voor Bergmann nog de bekende pistoolmitrailleur Bergmann MP 18.I. Daarna ging hij werken bij C.G. Haenel Waffen- und Fahrrad-Fabrik in Suhl en ontwikkelde daar de pistoolmitrailleur Schmeisser MP 28.II en het [Sturmgewehr](#) tijdens de Tweede Wereldoorlog. Na de capitulatie van Duitsland in 1945 werd Hugo als oorlogsbuit afgevoerd naar Rusland, waar hij betrokken was bij de ontwikkeling van de Kalasjnikov AK 47, het aanvalsgeweer waarvan miljoenen exemplaren gemaakt zijn.

Bekend is dat de politie van Vlaardingen in 1902 revolvers van Belgische makelij aankocht, die alleen tijdens de nachtdienst meegevoerd mochten worden; vanaf 1906 was ook het dragen overdag toegestaan. De Rotterdamse politie schafte in 1909 revolvers aan voor de nachtdienst; het korps werd in zijn geheel met Duitse Mauser-pistolen uitgerust in 1920.

In Amsterdam waren tijdens de Eerste Wereldoorlog een beperkt aantal revolvers beschikbaar; in 1921 werden voor alle dienders Belgische Maréchal-revolvers aangekocht, die vanaf 1930 werden vervangen door Duitse pistolen Sauer M1930.

De politie te Haarlem kreeg in 1919 de beschikking over 60 Duitse Parabellumpistolen (Lugers), die afkomstig waren van het departement van Oorlog.

In Leiden werden tijdens de Eerste Wereldoorlog enkele revolvers aangeschaft en in 1919 werd het gehele korps met revolvers uitgerust.

Gemeentepolitie Alkmaar

De situatie in Alkmaar was waarschijnlijk vergelijkbaar met die in Vlaardingen en Rotterdam: in eerste instantie werden een paar dienstwapens voor de nachtdienst aangeschaft en enkele jaren later (in 1913) werd het gehele politiekorps met vuurwapens uitgerust.

Het Alkmaarse Bergmann-pistool Model 1896 is een vroeg exemplaar zonder extractor. Dit doet vermoeden dat het pistool kort na 1896 is aangeschaft voor de politie. Een leverancier vinden was geen probleem. In elke grote stad was wel een wapenhandel gevestigd: de Nederlandse Wapenhandel in Amsterdam, het Nederlands Wapenmagazijn in Haarlem, het Hollands Wapenmagazijn in Den Haag. In Alkmaar zelf was de Eerste Nederlandse Dreggenfabriek en Wapenhandel H.P. de Graaf gevestigd. Het briefje bij het pistool vermeldt dat het wapen uitsluitend tijdens de nachtdienst meegevoerd mocht worden en dat het Bergmann-pistool in 1913 vervangen is door een ander merk en model dienstwapen.

De keuze voor het Bergmann-pistool is opmerkelijk en getuigt van durf en oog voor vernieuwing bij de Alkmaarse korpsleiding. Semi-automatische pistolen waren indertijd een noviteit, veel politiekorpsen kozen voor de traditionele revolver.

Haarlem

In 1919 leverde het ministerie van Oorlog 60 Parabellumpistolen (Lugers) aan de politie van Haarlem.

Vlaardingen

De politie van Vlaardingen kocht in 1902 bij wapenhandel Eduard de Beaumont 5-schots Cobolt-revolvers met sûreté (veiligheidshaak) in het centraalvuurkaliber .380. Volgens dienstorder No. 1247 dienden de revolvers geladen te worden met 3 losse en daarna 2 scherpe patronen.

Aanvankelijk werden 6 revolvers aangekocht maar nog in 1902 werden alle dienaren van politie met revolvers bewapend. Een mengelmoes aan revolvers werd aangeschaft en deze bonte verzameling aan modellen werd in 1920 bij wapenhandel Munts in Amsterdam ingeruild voor "[Je Maintiendrai](#)"-revolvers, vervaardigd bij J. Maréchal in Cheratte.

Groningen

De Stormbrigade van de Politie Groningen was uitgerust met [geweren M.95](#) en Franse helmen *Casque Adrian M.15*.

Utrecht

De Karabijnbrigade van de Politie Utrecht, opgericht in 1934, was uitgerust met karabijnen M.95, klewangs en Nederlandse helmen M.16.

Arnhem

Ook bij de Arnhemse politie was de "karabijn voor de gemeentepolitie zonder bajonet" in gebruik, met de brugstempel G(emeente)P(olitie) A(rnhem). Een dergelijke karabijn is bewaard in het politiemuseum in het politiebureau Velp.

Rotterdam

Rotterdamse agenten waren vanaf 1823 bewapend met een sabel. In 1846 werd de sabel vervangen door een hartsvanger (korte sabel met een rechte kling) en werd voor de commissarissen en (hoofd)inspecteurs een degen voorgeschreven.

In het begin van de twintigste eeuw werd Rotterdam getroffen door de spoorwegstaking van 1903 en grote havenconflicten, de bootwerkerstakingen. Regelmatig moest de Rotterdamse politie een beroep doen op de schutterij en militaire eenheden om de openbare orde te herstellen.

Revolvers

Daarnaast groeide de criminaliteit welig in het havengebied. Diefstal van goederen was een enorm probleem en dievenbendes die 's nachts actief waren deinsden niet terug voor een confrontatie met surveillerende agenten.

Hoofdcommissaris Th.M. Roest van Limburg liet in 1909 aan een gedeelte van het personeel wapenstokken van gummi verstrekken en stond toe dat bij surveillances in de nachtdienst op de Linker Maasoever in plaats van de hartsvanger een revolver werd meegevoerd. Ook de recherche, de rivierpolitie, de vreemdelingendienst en de dienst prostitutie werden van revolvers voorzien.

Karabiniers

Terwijl in het hele land werd gedebatteerd over voor en tegen van de bewapening van de politie met vuurwapens en een internationale havenstaking in voorbereiding was, wist de hoofdcommissaris in mei 1911 minister van Oorlog Colijn ervan te overtuigen dat de Rotterdamse politie karabijnen nodig had om de aankomende zeeliedenstaking binnen de perken te houden. Vanuit de magazijnen van de Hembrug werden 24 karabijnen M.95 met bajonet, leerwerk patroontassen en 2000 wachtpatronen naar Rotterdam getransporteerd. Van de karabijnen bleken er maar drie stuks nieuw te zijn; de rest was gebruikt. De gemeente Rotterdam kocht de nieuwe karabijnen voor f 40,00 per stuk en de gebruikte exemplaren voor f 30,00 per stuk (de door het rijk getaxeerde waarde).

Voor het leergoed incasseerde het Centraal Magazijn van Militaire Kleding en Uitrusting te Amsterdam f 146,28.

Tijdens de havenstaking werden 24 agenten, die in militaire dienst waren geweest, voorzien van karabijn plus 5 wachtpatronen, als bewaking ingezet op de op stroom liggende schepen. Van deze agenten, karabiniers genoemd, ging blijkbaar een dermate preventieve werking uit, dat stakers geen aanstalten maakten om de schepen te enteren. In Rotterdam liep de staking met een sisser af, terwijl in Amsterdam de ongeregelde heden vier weken duurden, met dodelijke slachtoffers als gevolg van het herstellen van de orde door militaire eenheden.

In 1917 en 1918 was het zeer onrustig in Rotterdam. De Eerste Wereldoorlog leidde tot economische malaise met metaaldiefstallen, zeeliedenstakingen, broodrellen en politieke agitatie door de Sociaal Democratische Arbeiders Partij (S.D.A.P) naar voorbeeld van de revolutionaire acties in Rusland en Duitsland.

Na een soldatenoproer op de Harskamp was ook de Nederlandse overheid bang voor revolutie. De Burgerwacht en Bijzondere Vrijwillige Landstorm verschenen op straat om de vastberadenheid van de overheid te demonstreren.

Op verzoek van de burgemeester stelde de regering in 1919 karabijnen beschikbaar voor de Rotterdamse politie: 480 karabijnen M.95 met onderhoudsmiddelen en 24.000 scherpe patronen, maar zonder bajonetten en leergoed dat niet nodig werd geacht.

De karabijnen werden over de verschillende politiebureaus verdeeld. Per karabijn waren 50 scherpe patronen No.1 beschikbaar voor gebruik tegen gewapende tegenstanders en 40 wachtpatronen (met een geringere kruitlading en dus geringere dracht en doorslagkracht) voor het optreden tegen reischoppers. De karabijnen waren wel voorhanden, maar er werd niet mee geoefend. Ook het optreden bij grootschalige ordeverstoringen werd door de politie niet geoefend.

De dood van rechercheur Y. de Vries

Op zaterdag 6 september 1919 had rechercheur Y. de Vries van de vreemdelingendienst middagdienst aan het Maasstation, speurend naar ongewenste vreemdelingen. Een reiziger wees De Vries op een zich verdacht gedragende man. Toen de rechercheur de man staande hield en hem naar zijn papieren vroeg, trok de man een pistool en schoot De Vries neer. De politie zette een klopjacht in, waarbij meerdere agenten werden gewond en een kanonnier van de Rijdende Artillerie werd gedood.

Uiteindelijk werd de verdachte zwaar gewond overmeesterd. Zowel de verdachte als rechercheur De Vries overleden in het ziekenhuis aan hun verwondingen. De verdachte, een Russische anarchist namens Paraschenko, bleek zich eerder aan aanhouding in Deventer onttrokken te hebben door twee marechaussees neer te schieten.

Duitse pistolen

De schietpartij op het Maasstation plaatste de bewapening van het politiekorps weer op de agenda van het stadsbestuur. Ongeacht het feit dat er genoeg karabijnen in opslag lagen voor de beteugeling van grootschalige ordeverstoringen en het personeel van gespecialiseerde diensten, zoals rechercheur De Vries van de vreemdelingendienst, met een revolver uitgerust waren, was het gros van het politiekorps, de straatagenten, nog niet met een vuistvuurwapen uitgerust. De agenten vreesden voor hun veiligheid tijdens de dagelijkse surveillances.

Aanvankelijk bood in 1920 het ministerie van Oorlog soelaas door de Rotterdamse politie te voorzien van 200 Parabellumpistolen (Lugers) uit de oorlogsbuit van 1918. Verder werden in 1920 650 Duitse pistolen Mauser M1914 in het kaliber 7,65 mm aangekocht voor de inspecteurs, chef-agenten en agenten met vijf of meer dienstjaren. In 1922 werden bovendien 300 Mauserpistolen aangekocht van het [model M1910 \(in het kaliber 6,35 mm\) voor de recherche](#).

Al de Mauserpistolen waren voorzien van het opschrift POLITIE ROTTERDAM.

De overgebleven revolvers gingen over naar de rest van de agenten, zodat alle politiemannen over een vuurwapen beschikten.

De oude hartsvangers werden vervangen [door sabels \(de zogenaamde Rotterdamse pook, vervaardigd bij de Hembrug\)](#).

Oude en nieuwe karabiniers

In verband met de bewapening van de bereden artillerie van het veldleger in 1925 met karabijnen, werd het merendeel van de door het rijk in bruikleen gegeven karabijnen weer ingenomen. Daarmee hielden de karabiniers, die toch al niet op peil en geoefend waren *de facto* op te bestaan.

Het jaar 1932 was voor Rotterdam een woelig jaar met talrijke rellen en stakingen.

In maart besloot de korpsleiding een nieuwe afdeling karabiniers op te richten, bestaande uit 8 groepen van 10 man. Zij werden bewapend met de nog in magazijn staande karabijnen. Verder werd het wagenpark uitgebreid met 2 pantserautomobielen.

Gelijk met het Jordaanoproer in Amsterdam, juli 1934, braken ook in de Rotterdamse Crooswijkbuurt rellen uit in verband met de steunverlaging. De wijk werd door de politie hermetisch afgesloten terwijl de karabiniers en militairen van het Korps Politietroepen in de wijk de orde gewapenderhand en met wapengeweld herstelden. Het was de eerste keer dat de nieuwe karabiniers in het openbaar en met succes optraden.

Opnieuw Duitse pistolen

Na de Crooswijkrellen werd de bewapening van de agenten verbeterd door de algehele verstrekking van automatische pistolen. Vanaf 1935 werden de 880 Mauserpistolen 7,65 en 340 Mauserpistolen 6,35 mm aangevuld met het Waltherpistool model PPK, in het kaliber 7,65 mm. Uit een Schietvoorschrift van de Politie Rotterdam uit 1937 blijkt dat toen de Walther- en Mauserpistolen naast elkaar in gebruik waren. De revolvers bleven in het magazijn van de politie opgeslagen als reserve.

Karabijnbrigade

De karabiniers, in 1935 nog aangeduid als Korps Karabiniers, gingen begin 1936 karabijnbrigade heten. Voor de term brigade werd gekozen omdat er al een bereden brigade en motorbrigade waren. De karabiniers kregen er 20 man bij en reserves werden aangewezen. Leergoed in de vorm van koppels, bajonetschedes en patroontassen, als ook 300 stalen helmen werden ter beschikking gesteld. De helmen waren van het Nederlands Model 1916.

Voor de inspecteurs van de karabijnbrigade worden Klewangs en "*een groot model Walther-pistool van het nieuwste model*" aangeschaft. Helaas is uit deze prachtige omschrijving geen zekerheid over het model af te leiden; waarschijnlijk werd er de Walther PPK mee bedoeld.

Ook in 1936 startte de karabijnbrigade met het opleiden van mitrailleursschutters. Daarvoor werd geoefend met de mitrailleursschutters van de Burgerwacht, die uitgerust waren met de geweermitrailleur M.16 (de lichte Deense Madsen-mitrailleur).

Twintig motoragenten werden aan de karabijnbrigade toegevoegd en met de karabijn bewapend. Deze hadden in het kader van het optreden van de karabijnbrigade speciale taken, onder andere het bemannen van de pantserwagens en lichtwagens.

Een uitbreiding van de voorraad karabijnen bleek noodzakelijk.

De Karabijnbrigade van de Politie Rotterdam was deels uitgerust met militaire [karabijnen M.95 No.3](#) (met hun opvallende lange handbeschermer, kordonbeugels aan de onderzijde van de lade en lange karabijnbajonet) en deels met de zogenoemde "karabijn voor de gemeentepolitie zonder bajonet". Dit model politiekarabijn werd vervaardigd bij het Staatsbedrijf der Artillerie-inrichtingen aan de Hembrug door het inkorten van geweren M.95, waarbij het vizier was ingeschoten op 100 meter afstand en vervolgens de afstands aanduidingen op het vizier werden afgeslepen. Precies vuur kunnen afgeven op grotere afstanden werd voor politiegebruik niet nodig geacht.

In maart 1936 had de minister van Defensie 75 politiekarabijnen in bruikleen beschikbaar gesteld. Eind 1936 wist de gemeente de politiekarabijnen in eigendom te verwerven voor f 50,00 per stuk. De prijs voor een militaire karabijn M.95 was inmiddels gestegen tot f 90,00 (in 1911 was dat nog f 40,00). Het leergoed, dat niet het eigendom was van de gemeente, werd vervangen door nieuw aangekocht spul: koppels, patroontassen, bajonetschedes, geweerriemen. Verder werden onderhoudsmiddelen en kwartiermutsen aangekocht.

Bij de oefeningen werden daarna per jaar circa 13.000 geweerpatronen, Scherpe No.1 verschoten. Duizend patronen kostten bij de Hembrug f 72,00.

Duitse pistoolmitrailleurs voor de Karabijnbrigade

Eind 1937 kocht het politiekorps drie EMP-pistoolmitrailleurs, met reservedelen, extra magazijnen en magazijntassen, voor circa f 200,00 per stuk. Met het machinepistool "Erma", zoals het wapen in het korps werd genoemd, kon naar keuze schot voor schot gevuld worden of met vuurstoten.

De pistoolmitrailleur had een vuursnelheid van 350 schoten per minuut. Dat was theoretisch omdat deze *Kugelspritze* werd gevoed door staafmagazijnen met een capaciteit van 16 of 32 patronen.

De leiding van de karabijnbrigade achtte het Erma-machinepistool, "feitelijk een klein machinegeweer" volgens de [Handleiding voor de Karabijnbrigade uit 1938](#), zeer geschikt voor politieke doeleinden omdat het wapen licht van gewicht was, eenvoudig te bedienen en het afgeven van vuurstoten noodzakelijk kon zijn bij:

- 1 het bestrijden van ernstige onlusten;
- 2 het beschieten van automobielen van smokkelaars of autobandieten;
- 3 het bestrijden van verdekt opgestelde gewapende misdadigers.

De EMP-pistoolmitrailleurs van de Rotterdamse politie in het kaliber 9x19 mm (9 mm Parabellum) waren voorzien van een bajonethouder op de onderzijde van de loopmantel en van een telescopische ijzeren stang in de houten voorgreep, waardoor het wapen makkelijker opgelegd te bedienen was. Voor zover bekend werd er geen bajonet uitgegeven bij het machinepistool.

EMP was de door de fabrikant gegeven merk- en modelbenaming en staat voor Erma Maschinenpistole. *Maschinenpistole* (afgekort MP) is de Duitse term voor pistoolmitrailleur (een handvuurwapen dat automatisch pistoolpatronen verschieft) en Erma is de merknaam van de Erfurter Maschinenfabrik Berthold Geipel GmbH, gevestigd in de Duitse stad Erfurt.

De pistoolmitrailleur was in de jaren twintig ontwikkeld door Heinrich Vollmer (1885-1961) en Erma had in 1931 de licentie voor Vollmer's ontwerpen verworven. Van de EMP werden ruim 10.000 stuks geproduceerd; het merendeel van de productie werd opgekocht door Duitse politie- en SS-eenheden (1933-1945).

In januari 1939 bedroeg de sterkte van de karabijnbrigade 7 inspecteurs, 6 chefagenten-toegevoegd, 14 karabijngroepen, 1 mitrailleur-pistool-groep en 24 reserve-karabiniers.

Het Rotterdamse politiekorps had de stad verdeeld in politieafdelingen. Het personeel van de karabijnbrigade was verdeeld over deze afdelingen, maar vijf karabijngroepen en de mitrailleur-pistool-groep waren ingedeeld bij het hoofdbureau als "brigade voor speciale diensten" een soort mobiele reserve, die snel inzetbaar was met uitrukauto's als zich een calamiteit of ernstig incident voordeed dat niet door de straatsdienst afgehandeld kon worden.

Tijdens de mobilisatie in 1939-1940 draaide de Karabijnbrigade vele diensten. Omdat de brigade de taak had de orde te handhaven in buitengewone omstandigheden, bijvoorbeeld bij luchtaanvallen, werd het personeel uitgerust met broodzak, veldfles en gasmasker met draagtas. Iedere karabijnschutter kreeg bij de dienst een tasvoorraad van 20 scherpe geweerpatronen mee.

Eind 1939 had de Karabijnbrigade 124 militaire karabijnen M.95 en 58 politiekarabijnen in gebruik, terwijl er ook nog karabijnen in het magazijn als reserve bewaard werden.

Verder werden 3 Bergmann-pistoolmitrailleurs door de Burgerwacht aan de Karabijnbrigade overgedragen, evenals 2 M.20 Lewis-mitrailleurs met patroontrommels. Niet duidelijk is om welk model het ging bij de Bergmann-machinepistolen: het model MP 18 uit de Eerste Wereldoorlog, of pas aangekochte MP34 of MP35 modellen. Bovendien werd er een nieuwe order geplaatst voor Erma-pistoolmitrailleurs; twee Erma's werden op 21 maart 1940 geleverd. Daarmee beschikte de Karabijnbrigade in totaal over 8 pistoolmitrailleurs.

Begin mei 1940 droeg de Burgerwacht nog 200 geweren over aan de politie.

Tijdens de Duitse aanval op Rotterdam en het bombardement gingen 24 karabijnen, 5 pistoolmitrailleurs en de twee Lewis-mitrailleurs verloren.

Op 13 juni vorderden de Duitsers de overgebleven karabijnen en machinepistolen in en op 14 juni 1940 werd de Karabijnbrigade opgeheven.

Amsterdam

Amsterdamse dienders kregen in 1878 de beschikking over [een rieten, met lood verzwaarde wapenstok](#). Deze "schedelklover" moest dienen bij gering verzet en het verjagen van straatschenders, de sabel bij ernstige tegenstand en tot zelfverdediging (H.J. Versteeg, *Van schout tot hoofdcommissaris*, 1925). De wapenstok werd bevestigd op de sabeldrager aan de koppel. Volgens Versteeg werd de wapenstok in maart 1915 door [de betere gummistok](#) vervangen. Waarschijnlijk waren gummistokken al eerder bij de Amsterdamse recherche in gebruik. Toen op 1 mei 1900 een eenmeifeest op relletjes uitliep, melde de krant *Het Volk* de dag erna "Het regende slagen en vooral de rechercheurs hielden met hun gummislagen woest huis."

In het begin van de twintigste eeuw waren in ieder geval een aantal revolvers beschikbaar voor de recherche van het Amsterdamse politiekorps. In een fotoalbum dat in 1904 werd samengesteld voor een politietentoonstelling in St. Louis in de Verenigde Staten van Amerika is naast ambtspenningen, handboeien en een gummiknuppel ook [een revolver](#) te zien die volkomen identiek is aan een revolver, afgebeeld in een reclameadvertentie van het Nederlands Wapenmagazijn in Haarlem en Den Haag in het *Jaarboekje voor de Politie in Nederland* van 1904.

Na de zeelieden- en bootwerkerstaking in juni 1911 laaide de discussie over de bewapening van het hoofdstedelijke politiekorps op. Tijdens de staking hadden de straatagenten handen vol werk aan het beschermen van werkwilligen tegen molestatie door stakers. Er zou vanuit het publiek op de politie geschoten zijn, nadat een politiemann een staker met een sabelhouw van zich af had gehouden. De belaagde agenten trokken zich terug naar de politiepost aan het Mariniersplein en vroegen om bijstand. Het incident startte een oproer in de wijk Kattenburg, dat gewapenderhand werd neergeslagen door detachementen infanterie. Ook tijdens deze "bloednacht van Kattenburg", zoals de krant *Het Volk* het militaire optreden in de wijk omschreef, zou vanuit huizen op de ordehandhavers geschoten zijn.

In het gemeentebestuur kon er geen overeenstemming bereikt worden over de noodzaak en de hoge kosten om het politiekorps van vuurwapens te voorzien.

Sommige agenten en inspecteurs gingen tijdens hun dienst privé aangeschafte revolvers dragen, hoewel dat door de korpsleiding uitdrukkelijk verboden was. (De wapenwet van 1890 verbood het dragen van wapens, niet het bezit ervan. Pas de Vuurwapenwet 1919 verbood het bezit van vuurwapens.)

De korpsleiding kwam op bescheiden schaal aan de wens van de agenten tegemoet. In 1916 waren op elk afdelingsbureau twee revolvers beschikbaar, die in geval van nood uitgereikt konden worden. Op een [foto van een brigadier, agenten en inspecteurs van het bureau Stadhouderskade](#) zijn twee revolvers in beeld, legerrevolvers M.73 Oud Model met de bijbehorende revolvertassen. Waarschijnlijk is de verstrekking van de grote en zware legerrevolver een noodoplossing geweest. Leveranties van Belgische revolvers van het Rijksveldwachtmodel waren door de Duitse bezetting van België tijdens de Eerste Wereldoorlog immers niet mogelijk.

Eind juni 1917 brak in Amsterdam het Aardappeloproer uit. De ongeregelheden hielden dagenlang aan en werden met militaire bijstand bestreden. Rond de 3.500 militairen (marechaussees, infanteristen en huzaren) werden naar de hoofdstad gestuurd. In totaal vielen er 10 doden en meer dan honderd gewonden. Het *Algemeen Handelsblad* berichtte op 30 juni en 4 juli uitvoerig over het optreden van Amsterdamse politiemannen te voet en te paard, waarbij telkenmale door de dienders met revolvers in de lucht geschoten werd.

Na het paniekjaar 1918 met de dreigende wereldrevolutie ging het gemeentebestuur overstag: op 30 april 1919 verleende de gemeenteraad een krediet van f 60.000,00 om het gehele politiekorps van revolvers te voorzien. In 1921 konden de Belgische fabrikanten weer leveren.

De Amsterdamse wapenhandel Johan Munts voorzag het politiekorps van 5-schots revolvers van het kaliber 9,4 mm. De revolvers waren vervaardigd door J. Maréchal in Cheratte bij Luik. Op de cilinderbrug waren de revolvers gemerkt met de opschriften "Je Maintiendrai" en "Joh. Munts. Amsterdam".

Net achter de haan op de kast was bovendien het handelaarsmerk van Munts ingeslagen, een leeuw naast een schietschijf. Opvallende kenmerken van de revolver waren de hoekige onderzijde van de greep, de veiligheidshaak die de cilinder blokkeerde en vooral de cilinder, waarvan een patroonkamer met de letters **LP** gemerkt was voor een losse patroon als waarschuwingsschot. De kwaliteit van de geleverde revolvers bleek bedroevend. Van 759 geleverde revolvers werden er 90 afgekeurd. Wellicht was dit de oorzaak van het uit beeld verdwijnen van de firma Munts als wapenleverancier.

In 1925 onderhandelde het politiekorps met de handelsmaatschappij H. Alard Fils te Maastricht, hetgeen leidde tot aanschaffing van 500 revolvers van het 5-schots Rijksveldwachtmodel, vervaardigd door Leopold Ancion-Marx (LAM) te Luik.

Naar aanleiding van de invoering van nieuwe uniformen fotografeerde de Amsterdamse politie in 1926 uniformen, uitrusting en voorraadkamer van de spullen in detail. Op deze foto's komen alleen de [LAM-revolvers](#) voor. In de praktijk bleken ook deze revolvers niet betrouwbaar genoeg en het kaliber te zwaar.

In 1930 ging de Amsterdamse politie over tot aanschaf van het 7-schots [pistool, merk J.P. Sauer & Sohn, Modell 1930](#), in het kaliber 7,65 mm Browning (.32 ACP). De firma Sauer uit Suhl in Thüringen en ook Walther in het nabij gelegen Zella-Mehlis richtten zich met hun pistoolontwerpen specifiek op de behoefte van *Behörden* (overheid) en krijgsmacht. De Sauer-pistolen werden aan het Amsterdamse politiekorps geleverd door Wapenhandel Munts in Amsterdam en waren op de linkerzijde van de slede gemerkt met het opschrift *JOH. MUNTS-AMSTERDAM*. In 1939 stuurt de korpsleiding een bedankbrief aan Munts vanwege de soepele opstelling bij de financiële afhandeling van de levering van in totaal 1300 Sauer-pistolen. Oorspronkelijk had het korps zijn behoefte aan pistolen op 2400 stuks berekend. Het Sauer-pistool werd ook ingevoerd bij de Koninklijke Marine (onder de benaming automatisch pistool No. 3) en bij de Douane (met het eigendomsmerk DvF op de greeprug).

De vervanging van de Belgische revolvers door de Duitse pistolen was een meerjarig proces. Tijdens het Jordaanoproer van 1934 naar aanleiding van de door de regering aangekondigde steunverlaging [maakte de hoofdstedelijke politie nog veelvuldig van de revolver gebruik](#); er werden 2800 revolverpatronen door de politie verschoten, tegenover 425 pistoolpatronen. Tijdens het oproer was meerdere keren gemeld dat er vanuit huizen gevuld werd op politie en bijstand verlenende militairen. Eén man werd aangehouden wegens wapenbezit in een huis aan de Lindengracht. Hij bleek "een grote revolver" bij zich te hebben. In het geheim verslag over de ongeregelheden verklaarde de Amsterdamse korpschef Versteeg "Dat verzetplegers over vuurwapens beschikten is nagenoeg niet gebleken."

De Karabijnbrigade van de Amsterdamse politie werd in 1935 opgericht naar aanleiding van het Jordaanoproer van 1934 en had een sterkte van circa 100 politiemensen, onderverdeeld in zes afdelingen. In eerste instantie kreeg de brigade 80 [legerkarabijnen M.95 No. 4](#) (het model van de Politietroepen) met de lange karabijnbajonet, leren uitrusting, 100 patronen per karabijn en helm Model 1916 in bruikleen van Defensie.

Op basis van foto's uit 1936/37 bestond hun bewapening naast pistool en Klewang No.1 uit zes (één per afdeling) pistoolmitrailleurs MP 28.II, Patent Schmeisser, die in een krantenartikel over de Stormbrigade "automatische karabijnen" genoemd worden, en de zogenoemde "karabijn voor de gemeentepolitie met bajonet". Deze politiekarabijnen werden gemaakt bij de Hembrug door het inkorten en bewerken van geweren M.95. Dit type karabijn is op de [foto's van de Karabijnbrigade](#) met absolute zekerheid te identificeren aan het geweervizier en de twee schroeven in het houten bekledingsstuk op het magazijn. Bovendien zijn de politieschutters uitgerust met de geweerbajonet, die bij dit type karabijn verstrekt werd. De [pistoolmitrailleursschutters](#) werden ook uitgerust met twee zwarte leren magazijntassen. In elke tas was plaats voor drie staafmagazijnen.

MP 28.II

De [Maschinenpistole \(MP\) 28.II](#) van C.G. Haenel Waffen- und Fahrradfabrik AG te Suhl was een verderontwikkeling van de MP 18.1, ontworpen door Hugo Schmeisser en vervaardigd bij de firma Theodor Bergmann Waffenbau AG te Suhl. De [MP 18.1](#) vertegenwoordigt samen met de Italiaanse Villar Perosa in 1918 een mijlpaal in de wapenontwikkeling: de verschijning van de pistoolmitrailleur als licht handvuurwapen, dat in vuurstoten pistoolpatronen verschiet.

Het bleek een ideaal wapentype voor *close combat*-situaties zoals straatgevechten of het schoonvegen van een loopgraaf.

De MP 18.I schoot volautomatisch (vuurstoten) en werd gevoed met een 32-schots trommelmagazijn, dat storingsgevoelig was. De verbeterde MP 28.II kon naast vuurstoten (vuursnelheid 500 schoten per minuut) ook enkelschots vuur afgeven en wordt gevoed door een degelijk 32-schots staafmagazijn. Niet zeker is waar de MP 28.II voor de karabijnbrigade vervaardigd is, bij Haenel in Suhl of Anciens Etablissements Pieper S.A. in het Belgische Herstal, die het wapen in licentie produceerden.

Bergmann en Schmeisser

De industriële firma Theodor Bergmann was gevestigd te Gaggenau in Baden in het *Schwarzwald*. De firma produceerde onder meer huishoudelijke artikelen, fietsen en auto's.

Theodor Bergmann was vooral zakenman; de ontwikkeling en verkoop van wapens zag hij vanaf 1892 als een nieuwe bedrijfstak en uitdaging. Hij zag vooral brood in nieuwigheden op wapengebied: semi-automatische pistolen en volautomatische mitrailleurs. Het ontwerpen van de wapens lag grotendeels in handen van constructeur Louis Schmeisser.

Louis Schmeisser, de ontwerper van het Bergmann M1896 pistool, overleed in 1917. Zijn zonen Hans, Otto en Hugo werkten ook bij Bergmann. Hugo Schmeisser ontwierp voor Bergmann de pistoolmitrailleur Bergmann MP 18.I.

Daarna kregen Hans, Otto en Hugo ruzie met Bergmann over licenties en patenten en vertrokken naar andere firma's. Hugo Schmeisser vertrok naar de C.G. Haenel Waffen- und Fahrrad-Fabrik in Suhl en ontwikkelde daar de pistoolmitrailleur Schmeisser MP 28.II en tijdens de Tweede Wereldoorlog het *Sturmgewehr*. Na de capitulatie van Duitsland in 1945 werd Hugo als oorlogsbuit afgevoerd naar Rusland, waar hij betrokken was bij de ontwikkeling van de Kalasjnikov AK 47, het aanvalsgeweer waarvan miljoenen exemplaren gemaakt zijn.

Opheffing van de karabijnbrigade

In juni 1940 bepaalde de Duitse politiechef in Nederland, Rauter, dat de politie uitsluitend met vuistvuurwapens en sabels bewapend mocht zijn. De karabijnbrigade moest de 90 karabijnen en de zes pistoolmitrailleurs inleveren bij het Duitse Polizeibatalion 41 in Amsterdam, en de brigade werd opgeheven. Alleen de politiescholen mochten voor de opleiding over karabijnen beschikken.

Een foto van de wapenkamer van het Amsterdamse politiekorps uit januari 1950 toont nog rekken vol Hembrugkarabijnen. Een dagorder uit 1953 vermeldt als in gebruik zijnde dienstpistolen de FN Browning M1922, de Sauer M1930 en de [Sauer \(38\)H](#), alle in het kaliber 7,65 mm.

Duitse Bezetting (1940-1945):

Na de capitulatie van de Nederlandse strijdkrachten werd allereerst het Korps Politietroepen gedemobiliseerd; personeel dat overging naar de Marechaussee mocht het Browning FN pistool meenemen. Alle zwaardere wapens van de PT, zijnde geweren en mitrailleurs moesten op centrale plaatsen ingeleverd worden. De Koninklijke Marechaussee werd beroofd van het predikaat "koninklijk" en kreeg de status van een burgerpolitiekorps onder het ministerie van Justitie. Het Korps Rijksveldwacht werd per 1 maart 1941 opgeheven en de Gemeenteveldwacht in december 1942. De veldwachters konden/moesten overgaan in de Marechaussee en gemeentepolitie. Karabijnen moesten waarschijnlijk aan de Duitsers afgestaan worden. Met de reorganisatie van de Nederlandse Politie in maart 1943 verdween de Klewang uit de politiebewapening.

De politie werd als volgt georganiseerd: Staatspolitie in de acht grootste steden; Gemeentepolitie in 121 grotere gemeenten en in de overige gemeenten Gendarmerie (Marechaussee) als Staatspolitie.

Tijdens de bezetting waren er twee politieopleidingscentra:

Het Politie Opleidings Bataljon (P.O.B.) in de Westenbergkazerne te Schalkhaar bij Deventer.

Uit de duidelijke beelden in een [wervingsfilm van het P.O.B.](#) blijkt dat de Schalkhaarders bij de schietopleiding en exercitie de karabijn M.95 No.2 NM, dus de Rijksveldwachtkarabijn, hanteerden, maar bij deze karabijnen is de klapbajonet verwijderd. Op de filmbeelden is duidelijk de verdieping in de lade te zien waar de metalen klemhaak heeft gezeten, waarachter de punt van de bajonet geklemd werd. Verder is duidelijk te zien dat de karabijnen een handbeschermer hebben en kordonbeugels aan de onderkant van de lade. Aan de koppel dragen de Schalkhaarders in de film de geweeerbajonet. Dit is zeer opmerkelijk, aangezien deze bajonet niet past op de voorband met bajonethouder van de Rijksveldwachtkarabijn, deze was namelijk om redenen van standaardisatie gelijk aan de karabijnen No.3 en No.4, die voorzien waren van een ander model bajonet.

In Schalkhaar werden ook de politiecompagnieën opgeleid, die daarna als gesloten eenheden in de grote steden werden geplaatst, zoals de Sybren-Tulp-compagnie van de Amsterdamse politie. Deze gesloten eenheden beschikten naast het dienstpistool ook over een karabijn.

De Politie Officieren School (P.O.S.), vóór oktober 1941 was dat de School Opleiding Officieren Marechaussee (S.O.O.M.), in het voormalige Depot van de Koninklijke Marechaussee, in de Van Haftenkazerne te Apeldoorn. De officieren in opleiding te Apeldoorn waren bewapend met het [Colt pistool M1911](#) in het kaliber .45ACP. De bewapening met Amerikaanse pistolen is zeer ongewoon, maar er is mogelijk een verklaring voor. Tijdens de Eerste Wereldoorlog wilde het Nederlandse leger meer pistolen aanschaffen en plaatste allerlei orders in het buitenland. In 1916 werden bij Colt in de U.S.A 600 pistolen M1911 besteld. Amerika ging echter in 1917 zelf aan de Great War meedoen, waardoor de levering aan Nederland grotendeels de mist in ging; uiteindelijk bereikten slechts 50 Colts in 1917 hun Nederlandse bestemming. Dat was de Normaal Schietschool, het beproevingsinstituut van Defensie. Daarna gaat het spoor van deze 50 Colts verloren.

Gemeentepolitie en Korps Rijkspolitie, 1945-1994

Na de bevrijding werd de politiezorg voorlopig geregeld door het Politiebesluit 1945 en bestendig in de Politiewet van 1957. Het Koninklijk Besluit (Politiebesluit) van 1945 werd kort voor de bijeenkomst van het parlement afgekondigd; de volksvertegenwoordiging had dus geen enkele inbreng in de totstandkoming ervan.

Het Politiebesluit legde de formatie van de gemeentepolitie en het Korps Rijkspolitie vast:

- gemeentepolitie, tot 1958 in de bij Koninklijk Besluit aangewezen gemeenten, daarna in de door de Politiewet aangewezen gemeenten met meer dan 25.000 inwoners. De gemeentepolitie ressorteerde onder het ministerie van Binnenlandse Zaken. Er zijn 148 gemeentepolitiekorpsen geweest.
- het in november 1945 opgerichte Korps Rijkspolitie in de gemeenten waar geen gemeentepolitie is. De rijkspolitie ressorteert onder het ministerie van Justitie.

De met de plaatselijke politiedienst belaste landgroepen (ruim 300) van het korps zijn verenigd in aanvankelijk 23, later 17 districten. Specialistische afdelingen binnen de districten, zoals de verkeersgroep, researchgroep, parketpolitie en veldpolitie, ondersteunen de landgroepen. Verder behoren enkele landelijk opererende diensten tot het Korps Rijkspolitie: de Algemene Verkeersdienst Rijkspolitie, de Rijkspolitie te Water, de Dienst Levende Have en de Dienst Luchtvaart.

Met het politiebepaaluit 1945 werd een streng territorialiteitsbeginsel ingevoerd. De politiekorpsen oefenden in hun gemeenten bij uitsluiting de gehele politiezorg uit.

Na de Tweede Wereldoorlog werd de uniformering, uitrusting en bewapening van de politie gestandaardiseerd, onder de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de ministeries van Justitie en Binnenlandse Zaken.

De Commissie Bewapening Nederlandse Politie rapporteerde in 1947 aan de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken dat op het gebied van de politiebewapening een chaotische toestand heerste: er waren maar liefst 189 verschillende soorten vuistvuurwapens in gebruik en 16 verschillende soorten karabijnen, geweren, pistoolmitrailleurs en mitrailleurs.

De commissie weet de situatie aan de vooroorlogse diversiteit, de oorlogschao en overhaaste aankopen. Zo kocht het Militair Gezag ongeveer 8200 [Webley & Scott Mark IV revolvers](#) in Engeland.

Desondanks lukte het de politiekorpsen om binnen enkele jaren een acceptabele standaardisatie te bereiken.

Korps Rijkspolitie (1945-1994)

De bewapening voor de algemene, dagelijkse dienst voor de rijkspolitieambtenaar bestond uit korte wapenstok en dienstpistool. Daarnaast werd aan iedere ambtenaar een karabijn verstrekt voor de bijstandsverlening in het kader van de door het korps geformeerde harde bijstandsdetachementen (Mobiele Eenheden).

Korte wapenstok

De [korte wapenstok](#) was aanvankelijk van het type zoals dat al vóór 1945 bij Nederlandse politiekorpsen in gebruik was: een rechte staaf van ge vulkaniseerd rubber of van rubber om gerold canvas. Omstreeks 1962 werd een [buigzame wapenstok](#) van ge vulkaniseerd rubber ingevoerd. Door het doorbuigen van deze "zwieper" bij een slag op de romp van een persoon kon echter ernstig intern letsel worden veroorzaakt. Bovendien was de buigbare gummistok niet geschikt om er effectieve afweer- en opbrengshandelingen mee te verrichten. Daarom werd in 1983 besloten tot de invoering van een [harde wapenstok van gummi met een polyesterkern](#).

Dienstpistool

De dienstpistolen waren het 8-schots [FN Browning-pistool Model 1922 \(M22\)](#), in het kaliber 9 mm kort, voor de uniformdienst en het 6-schots FN-pistool Model 1910 (M10), met kortere loop en slede en korter magazijn dan de M22, in kaliber 9 mm kort voor adjudanten en de recherche.

Dezelfde pistolen waren ook toegestaan in het iets lichtere kaliber 7,65 mm x 17 en hadden dan een magazijn capaciteit van 9 en 7 patronen. Voor het wijzigen van het kaliber was enkel het verwisselen van de loop noodzakelijk. Voor de rijkspolitie (politiedienst op het platteland) achtten de politieminsters de zwaardere 9 mm kort patroon geschikt, terwijl voor de gemeentepolitie (politiedienst in de stad) de lichtere 7,65 mm patroon, met geringere doorslagkracht en dus minder kans op een ricochet, geschikter werd geacht.

Zakpistolen en revolvers

In de beginjaren van het korps waren Belgische zakpistolen [FN M1906 Ordinaire](#) en [FN Baby \(1932\)](#) als ook het Franse M.A.B zakpistool op beperkte schaal in gebruik als officierswapen en dienstpistool van

rechercheurs. Deze zakpistolen in het kaliber 6,35 mm x15 werden in maart 1959 uit de lijst van Intendancegoederen geschrapt.

Daarnaast waren Britse revolvers Webley & Scott Mark IV in het kaliber .38/200 uitgereikt omdat er in de begintijd een tekort aan pistolen was. De revolvers bleven bij de reserve-rijks politie in gebruik onder de benaming revolver "Webley & Scott" model 1.

In het begin van de jaren zeventig werd de Nederlandse politie geconfronteerd met de eerste terroristische acties. Bij de bezetting van de residentie van de Indonesische ambassadeur in Wassenaar door Zuid-Molukse actievoerders in 1970 werd een Haagse diender doodgeschoten.

In 1974 bezetten Japanse terroristen de Franse ambassade in Den Haag waarbij twee politiemensen van de Gemeentepolitie Den Haag door schoten gewond raakten.

Het Korps Rijkspolitie evalueerde de eigen bewapening en statische, verouderde schietopleiding.

In navolging van de schietopleiding van de Amerikaanse FBI en Belgische politie werd de schietopleiding nieuwe stijl ingevoerd in de vorm van het zogenoemde politieparcours. In 1976 werd gestart met het modificeren (en desnoods) vervangen van het pistool FN Model 1910 in het Model 110 en 115. Ter verbetering van de bewapening van het personeel, ingedeeld bij de Mobiele Eenheden en de Bijzondere Bijstandseenheid Rijkspolitie, werden FN Browning-pistolen M125 aangekocht. Ook in 1977 kocht het korps nog een groot aantal pistolen FN M125 en FN M120 aan.

De kenmerken van deze gemodificeerde modellen FN-pistolen waren:

[M110](#): M10 met verbeterde richtmiddelen;

[M115](#): M10 met verbeterde rechthoekige richtmiddelen, bredere trekker, duimsteun op de linker greepplaat, pinksteun aan de patroonhouder, een signaalstift, die uitsteekt als het wapen gespannen is, een dikkere en dus makkelijker in te drukken greepveiligheidspal, een langere opsluitring en een patroontrekker met rode signaalstreep.

[M120](#): M22 met kleine opsluitring, verbeterde rechthoekige richtmiddelen, bredere trekker, een signaalstift, die uitsteekt als het wapen gespannen is, een dikkere greepveiligheidspal en patroontrekker met rode signaalstreep.

[M125](#): M120 met verstelbaar vizier.

De FN-fabriek te Herstal maakte ook nog de M130: loop en slede van de M120 op de kast van de M115; niet bekend is het of deze hybride bij de rijkspolitie in gebruik is geweest bijvoorbeeld voor vrouwelijke ambtenaren met kleinere handen.

De door deze aanschaffingen vrijgekomen oudere FN-pistolen M1922 werden uitgegeven aan de reservisten van het korps, waardoor de Webley & Scott Mk IV revolver uit de bewapening van de rijkspolitie verdween.

Tegelijkertijd met de modificatie van de FN Browningpistolen was in 1975 de discussie ontstaan om de verouderde en slijtende FN's –de ontwerpen dateerden immers uit 1910 en 1922- in zijn geheel te vervangen en een moderner dienstwapen te kiezen voor de Nederlandse politie.

In opdracht van de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken, de beide voor de politiezorg verantwoordelijke ministers, begon de daarvoor ingestelde "bewapeningscommissie" aan haar onderzoek om te komen tot een degelijk advies en de voordracht van een geschikte opvolger.

Eind 1979 viel de beslissing en werd binnen de rijkspolitie begonnen met de uitgifte van het 8-schots [pistool Walther P5](#), kaliber 9 mm x 19.

Het kaliber 9 mm x 19 wordt ook wel 9 mm parabellum genoemd. Deze patroon was in Duitsland ontwikkeld voor het Parabellumpistool (de Luger) en gelijk daarmee in 1908 in het Duitse leger ingevoerd. Het kaliber werd snel, en is nog steeds, het meest gebruikte kaliber voor pistolen en pistoolmitrailleurs.

Bewapening van de Harde Bijstandsdetachementen

Naast het gebruikelijke dienstpistool beschikte het Korps Rijkspolitie over zwaardere vuurwapens voor de uitrusting van de zogenoemde Harde Bijstandsdetachementen, de rijkspolitievariant van de Karabijnbrigades van de gemeentepolitiekorpsen voor de beteugeling van woelingen.

Karabijnen

Bij de rijkspolitie waren twee modellen karabijnen in gebruik: [de Duitse Mauser K98k \(Karabiner 98 kurz\)](#), waarvan er genoeg in Nederland achtergebleven waren aan het eind van de oorlog en daarnaast de kort na de oorlog (in 1947 en 1954?) bij FN in Herstal, België, gemaakte politiekarabijnen. Het betreft hier eveneens een karabijn van het Mausersysteem (in België voor de export Gendarmeriekarabijn M1935 genoemd) in het kaliber 7,92 x 57 mm.

De Belgische karabijnen zijn 16 cm korter dan de Duitse K98k. De karabijnen van het Mausersysteem waren repeeteerwapens met een inwendig doosmagazijn voor vijf patronen.

Na elk schot moest de grendel handmatig bediend worden om de huls van de afgevuurde patroon uit te werpen en een volgende patroon vanuit het magazijn in de kamer van de loop te plaatsen.

De eerste serie bij FN voor Nederland gemaakte karabijnen waren voorzien van een brugstempel dat een gekroonde "W" voorstelde, verwijzend naar Koningin Wilhelmina als soeverein vorst.

Aan dit Nederlands rijksmerk ontleenden deze karabijnen de bijnaam "Wilhelminakarabijn", hetgeen tevens inhoudt dat deze wapens vóór 6 september 1948, de inhuldiging van Juliana als koningin, vervaardigd en geleverd werden.

Drie [Wilhelminakarabijnen](#) in de collectie van het Nederlands Politiemuseum hebben de serienummers 159 (karabijn met bajonethouder), 1176 (zonder bajonethouder) en 1914 (karabijn omgebouwd tot jachtwapen, waarbij de lade ingekort is en dus niet te zien is of die wel of niet van een bajonethouder voorzien was). Waarschijnlijk zijn dus minimaal zo'n 2000 Wilhelminakarabijnen aan Nederland geleverd. De karabijnen die tijdens de regeringsperiode van Koningin Juliana werden vervaardigd en geleverd kregen de gekroonde "J" als rijksmerk: de "Julianakarabijn". In de collectie van het Nederlands Politiemuseum bevindt zich een [Julianakarabijn, serienummer 5940, met bajonethouder](#). Afgaande op de semesterstempel [4] op de bajonethouder is deze karabijn bij FN vervaardigd in 1954.

Bij de rijkspolitie waren in totaal 4500-5000 FN-karabijnen in gebruik.

Voor rijkspolitiemannen die om principiële redenen weigerden om met een "Moffenmauser" rond te lopen was een beperkt aantal Britse Lee-Enfield geweren voorradig; Op een enkele foto is [een Lee-Enfield No.1 Mk III](#) te zien.

Elk van de 23 rijkspolitiedistricten moest één bijstandsdetachement formeren, bestaande uit twee groepen van tien politiemannen.

De Harde Bijstandsdetachementen beschikten naast pistool, klewang en FN/Mauserkarabijn over de Britse pistoolmitrailleur Sten MK II (de Stengun), kaliber 9 mm x 19 (9 mm parabellum), en Duitse mitrailleur MG 34, kaliber 7,92 mm x 57.

De groepscommandant en diens plaatsvervanger waren met Stenguns gewapend. Iedere groep had één MG 34 als licht groepswapen.

De [Britse pistoolmitrailleur Sten Mark II](#), kaliber 9 mm Parabellum, was een echt oorlogswapen: ruw afgewerkt, simpel van constructie en snel en goedkoop te vervaardigen. De Stengun kon enkelschots en volautomatisch schieten. De Sten dankte zijn naam aan de ontwerpers Sheppard en Turpin en de Royal Small Arms Factory te Enfield in Engeland. Stenguns werden gedurende de Tweede Wereldoorlog door meerdere fabrieken in grote hoeveelheden vervaardigd. In 1945 waren er veel in Nederland voorhanden, zij vonden hun weg naar het leger en de politie, en menige particuliere zolder.

Het [Maschinengewehr \(MG\) 34](#) in het kaliber 7,92 mm x 57 was de standaard mitrailleur van de Duitse Wehrmacht gedurende de Tweede Wereldoorlog. De MG 34 was de eerste "general purpose machine gun".

Een nieuw ontwerp, waardoor het onderscheid tussen de zware immobiele mitrailleurs en de lichte machinegeweren, beide op grote schaal ingezet tijdens de Eerste Wereldoorlog, verviel.

Bij het Verdrag van Versailles na de Duitse nederlaag in 1918 legden de overwinnaars Duitsland zware beperkingen op betreffende de productie van automatische wapens. Duitse firma's verplaatsten de wapenontwikkeling naar dochterondernemingen in het buitenland. De MG 34 werd door de Duitse firma Mauser ontwikkeld en vanaf 1934 geproduceerd; het voorwerk was echter verricht bij de Waffenfabrik Solothurn in Zwitserland. De MG 34 woog 12 kg en was luchtgekoeld. De munitie werd aangevoerd in patroonbanden: een 250-schots patroonband in een losse munitiekist of een 50-schots patroonband in een trommel, die aan de linkerzijde van het wapen werd bevestigd. De mitrailleur kon zowel enkelschots als volautomatisch (900 schoten per minuut) vuren.

De uitrukvoorraad munitie voor de harde bijstandsdetachementen bestond uit 60 patronen in 6 tasjes per karabijn, 4 magazijnen met elk 28 patronen per Stengun; 5 magazijnen met elk 8 patronen per FN-pistool, 5 50-schots patroonbandtrommels per mitrailleur en bovendien 100 traangashandgranaten.

Bewapening van de Mobiele Eenheden

Na het van kracht worden van de Politiewet 1957 werden de Karabijnbrigades van de gemeentepolitiekorpsen en Harde Bijstandsdetachementen van de rijkspolitie omgevormd tot Mobiele Eenheden (ME). Bij deze herstructurering werd ook de bewapening van deze eenheden gewijzigd.

Als slagwapen voor de Mobiele Eenheden werd de klewang ingevoerd. De klewang was van het model zoals dat in gebruik was geweest bij het Korps Rijksveldwacht en het Korps Politietroepen vóór de Tweede Wereldoorlog: de klewang no.1 (kling en gevest van geblauwd staal, houten greepplaten op de greep, leren schede). De wijze van hanteren van de klewang werd vastgelegd in een voorschrift in januari 1961. De klewang diende ter zelfverdediging en voor het uiteendrijven van een menigte "ingeval verwacht mag worden, dat met het gebruik van de wapenstok niet meer kan worden volstaan." Er mocht slechts met de platte kant van de kling geslagen worden, waarbij slagen op het hoofd vermeden dienden te worden.

De klewang werd met ingang van de bewapeningsbeschikking van 1970 voor de rijkspolitie vervangen door een 83 cm [lange wapenstok](#) van ge vulkaniseerd rubber met een glasfiber kern.

Deze iets taps en in de punt spits uitlopende wapenstok, die breekbaar bleek, werd in 1987 vervangen door een [nieuw, niet buigbaar model](#) met een diameter van drie centimeter.

In 1959 werd ter vervanging van de FN Mauserkarabijn een begin gemaakt met de invoering van de [zogenoemde Winchesterkarabijn, de M1 Carbine van het Amerikaanse leger in de Tweede Wereldoorlog](#), een kort semi-automatisch wapen met afneembare 15-schots patroonhouder (en later ook 30-schots gebogen patroonhouder), kaliber 7,62 mm x 33 (.30M1).

Op foto's zijn M1 karabijnen met en zonder bajonethouder te zien, maar op latere foto's komen bajonethouders niet meer voor. Er zijn nooit bajonetten bij de karabijnen verstrekt.

De karabijn werd vanaf 1964 ook gebruikt voor het verschieten van traangasgeweergranaten.

Waarschijnlijk hield het afzagen van de bajonethouder door de Intendance van het Korps Rijkspolitie verband met de invoering van de schiettap voor de torpedovormige traangasgeweergranaten. De klemmschroef op de schiettap paste niet om de dikke loopmantel van de bajonethouder.

Ook [automatische M2 karabijnen](#) werden ingevoerd ter vervanging van de Stengun voor de groepscommandanten en plaatsvervangend groepscommandanten bij de Mobiele Eenheid; zij werden later teruggebouwd tot semi-automaat (M1) door de Intendance van de rijkspolitie.

Bij de Mobiele Eenheden werden de Winchesterkarabijnen vanaf eind 1989-begin 1990 vervangen door de Duitse Heckler & Koch MP5 pistoolmitrailleurs, kaliber 9 mm x 19, en wel de semi-automatische uitvoering met vaste kolf, de MP5A2.

De Winchesterkarabijnen voor het verschieten van traangasgeweergranaten werden in 1999 vervangen door de H&K Mehrzweckpistole 1 (MZP1), kaliber 40 mm.

In archiefstukken van de Intendance van het Korps Rijkspolitie wordt de Amerikaanse lichte mitrailleur BAR (Browning Automatic Rifle) M1918A2 in het kaliber .30-06 vermeld. In maart 1959 werd de BAR M1918A2 op de lijst van Intendancegoederen geplaatst. Nog midden jaren zestig werden tienduizenden patronen .30-06 aangekocht. Dit duidt erop dat deze lichte mitrailleur daadwerkelijk werd ingevoerd als vervanger van de MG 34. De BAR maakte deel uit van de bewapening van het Korps Mariniers en werd in die tijd vervangen door de mitrailleur MAG van FN.

Pantserwagens

In het kader van de terreurbestrijding en de verzwaarde beveiligingstaak van de rijkspolitie op Schiphol (vliegtuigkapingen) werden in 1975 Shorland MK 3 pantserwagens aangekocht. De pantserwagens waren voorzien van een draaibare observatiekoepel met schietpoort.

Als boordwapen werd de Duitse pistoolmitrailleur Heckler & Koch MP5 aangeschaft. In 1977 startte de opleiding van de chauffeurs en schutters.

Arrestatieteams

De rijkspolitie had inmiddels ook experimenteel arrestatieteams opgericht, het eerste in Den Haag, dat ook veel werk had aan het beveiligen van personen, en Eindhoven, Utrecht en Amsterdam. Ook deze AT's kregen in 1977 de beschikking over [Heckler & Koch pistoolmitrailleurs in de automatische uitvoering met inschuifbare kolf, de MP5A3](#) en kortere MP5K's (ook bij de persoonsbeveiliging, eventueel in schietkoffer). Volgens onbevestigde geruchten werden in de begintijd incidenteel militaire M61 UZI-pistoolmitrailleurs gebruikt.

Daarnaast waren ook volautomatische M2 karabijnen in gebruik, voorzien van een lade met twee pistoolgrepen en een schuifkolf van staaldraad. Deze lade werd vervaardigd door Plainfield Machine Co., Inc. te Dunellen, New Jersey, onder de benaming PM 30 P "designed for use in police vehicles". Na de overname van Plainfield door Iver Johnson verkocht die firma ze onder haar eigen naam verder. Een persfoto in *Jaar te kijk 1981* toont een dergelijke [karabijn met een bajonethouder om de loop en 30-schots magazijn](#), in handen van een beveiligder van Turkse diplomaten in Den Haag.

Bijzondere Bijstandseenheid Rijkspolitie (BBE-RP)

De instelling van deze antiterreureenheid in 1973 was een reactie op de Palestijnse gijzelingsactie tijdens de Olympische Spelen van 1972 in München. De politiemannen van de eenheid waren geoefend in het geven van lange afstandsprecisievuur.

Over de bewapening van de Bijzondere Bijstandseenheden werd zeer geheimzinnig gedaan.

Onderstaande informatie komt dan ook uit open bronnen, zoals het boek *Terreurbestrijding in Nederland 1970-1988* van P. Klerks uit 1989 en het obscure Amerikaanse huurlingenblad *Soldier of Fortune*.

Als dienstpistool hadden de rijkspolitiemannen het FN Browningpistool M125 met verstelbaar vizier. De precisieschutters van de BBE Rijkspolitie beschikten na hun oprichting in 1973 over FAL-geweren, kaliber 7,62 mm x 51 voor afstanden tot 500 meter en (sinds 1974) geweren H&K 33 SG1, kaliber 5,56 mm x 45 voor afstanden tot 350 meter. Alle geweren waren voorzien van richtkijkers. Op foto's van de treinkaping bij Wijster in 1975 zijn zowel het geweer FAL (met plastic handbeschermer met drie ventilatiegaten) en het geweer HK 33 SG1 te herkennen. Bij de FAL's vallen bovendien de verschillende montages en richtkijkers op.

In 1985 werd de FAL opgevolgd door de FN Sniper, kaliber 7,62 mm x 51, met Swarovskikijker. De FN Sniper was al sinds 1976 op de markt.

Sinds 1988 beschikken zij over het H&K Präzisionsschützengewehr 1 (PSG1), kaliber 7,62 mm x 51 en vanaf ongeveer 1995 ook de Mauser SR 93 in het kaliber .300 Winchester Magnum.

Na de reorganisatie van de Nederlandse politie, die haar beslag kreeg in 1994, werd de eenheid precisieschutters omgedoopt in BBE-politie. Sinds 2006 behoren de precisieschutters tot de Dienst Speciale Interventies (DSI) van het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD).

Gemeentepolitie (1945-1994)

Binnen de gemeentepolitiekorpsen duurde het wel enkele jaren om orde en eenheid te scheppen in de bewapening. Inventarislijsten van gemeentepolitiekorpsen en de registers van wapenherstellingen door de Intendance der rijks politie laten zien dat er sprake was van een grote diversiteit in de bewapening, niet alleen wat vuistvuurwapens betrof, maar met name ook de zwaardere wapens van de nieuw opgerichte karabijnbrigades voor het bestrijden van ernstige ordeverstoringen.

De karabijnbrigade van Haarlem, de “Speciale Brigade”, oefende in 1948 de theorie van het straatgevecht, het schieten met Stenguns (pistoolmitrailleurs) en Breguns (lichte mitrailleurs), het werpen van handgranaten en zelfs de bediening van mortieren op een cursus van vier weken aan de militaire Stormschool in Bloemendaal.

De Gemeentepolitie Apeldoorn had voor haar karabijnbrigade een voorraadje Duitse semi-automatische geweren [G41](#) en [K43](#) aangelegd. Korpsen zoals dat van Veendam bewapenden zich met Amerikaanse Thompson en Duitse [MP40](#) pistoolmitrailleurs in plaats van de rudimentaire Stenguns. De mitrailleurkarabijn-brigade van Amsterdam en de “stoottroepen” van Tilburg hadden zelfs de hand weten te leggen op Britse pantserwagens.

De situatie bij de korpsen gemeentepolitie werd gaande de jaren vijftig in grote lijnen gelijk aan die bij de rijks politie.

De bewapening voor de algemene, dagelijkse dienst voor de gemeentepolitieambtenaar bestond uit korte wapenstok en dienstpistool, conform de “Bewapenings- en Uitrustingsbeschikking voor de Gemeentepolitie” van 1949.

Politiesabel en klewang

Talrijke korpsen hadden echter ook nog de vooroorlogse politiesabels, doorgaans van het hartsvangertype met een korte en rechte kling, of klewangs in de bewapening. De sabels werden met name meegevoerd tijdens de nachtdienst, bij dienst in uitgaansgebieden als de kans op vechtpartijen groot was en natuurlijk bij het optreden van de karabijnbrigade bij ordeverstoringen.

Na 1961 moesten de kling van de politiesabels bot geslepen worden. De aanleiding hiervoor was een rel op Oudejaarsavond in Den Haag waarbij een jongeman door een steek met een politiesabel doodbloedde. Bij de Gemeentepolitie Amsterdam werd de sabel, die in 1924 in gebruik was genomen, [met botgeslepen kling](#), nog tot in 1968 bij opstootjes gehanteerd door politiemensen van het Bureau Warmoesstraat. Zij noemden de sabel de “sjaaprotmaker” naar de vorm van de wond die kon ontstaan door een klap met de botte kling op iemands hoofd. Uiteindelijk gingen de sabels in 1968 uit de bewapening.

Korte wapenstok

De korte wapenstok was aanvankelijk van het type zoals dat al vóór 1945 bij Nederlandse politiekorpsen in gebruik was: een rechte staaf van ge vulkaniseerd rubber of van rubber om gerold canvas. Omstreeks 1962 werd een [buigzame wapenstok van ge vulkaniseerd rubber](#) ingevoerd. Door het doorbuigen van deze “zwieper” bij een slag op de romp van een persoon kon echter ernstig intern letsel worden veroorzaakt. Bovendien was de buigbare gummistok niet geschikt om er effectieve afweer- en opbrengshandelingen mee te verrichten. Daarom werd in 1983 besloten tot de invoering van een harde wapenstok van gummi met een polyesterkern.

Zakpistolen

Belgische zakpistolen FN Baby en [FN Ordinaire](#) (iets groter, greepveiligheid en verbrede trekker) in het kaliber 6,35 mm, waren in gebruik bij de recherche en als officierswapens.

Daarnaast zijn uit inventarislijsten ook Beretta model 418 (vóór 1963), [Beretta 950 B](#) en Franse pistolen M.A.B. in het kaliber 6,35 mm bekend, met name voor de bewapening van rechercheurs en vrouwelijke agenten. De zakpistolen in het kaliber 6,35 werden in 1968 formeel uit de bewapening genomen; het kaliber werd te gering geacht en de pistolen te onzuiver schietend vanwege de korte looplengte.

Revolvers W & S en S & W

In de beginjaren van de gemeentepolitiekorpsen waren ook revolvers als dienstwapen in gebruik. De reservisten waren van 1948 tot tegen het midden van de jaren zeventig bewapend met Britse revolvers [Webley & Scott MK IV](#) in het kaliber .38/200 (.38 Webley) en zelfs Amerikaanse revolvers van het merk Smith & Wesson. Deze revolvers van het model Military & Police M1905, geblauwd met 5 inch loop in het Britse kaliber .38/200 (.38 Webley) en van [het model Victory](#), gefosfateerd met 4 inch loop in het Amerikaanse kaliber .38 Special, waren grotendeels tijdens de Tweede Wereldoorlog aan de Britten geleverd.

De revolvers werden geleidelijk aan vervangen door FN-pistolen en iets later dan bij de "gewone" politie door de Walther P5.

Dienstpistool

Het [FN-pistool M10](#) en de daarvan afgeleide varianten M110 en M115 hadden bij de gemeentepolitie doorgaans het kaliber 7,65 mm met 7-schots patroonhouder. Het FN-pistool M22 en de daarvan afgeleide varianten M120 en M125 hadden bij de gemeentepolitie het kaliber 7,65 mm met 9-schots patroonhouder. Het kaliber 9 mm x 17 (9 mm kort) was ook toegestaan.

Bij de Amsterdamse gemeentepolitie waren in de beginjaren nog Duitse pistolen Sauer model 30 en 38H in het kaliber 7,65 mm in gebruik.

De kenmerken van de gemodificeerde modellen FN-pistolen waren:

M110: M10 met verbeterde richtmiddelen;

[M115](#): M10 met verbeterde rechthoekige richtmiddelen, bredere trekker, duimsteun op de linker greepplaat, pinksteun aan de patroonhouder, een signaalstift, die uitsteekt als het wapen gespannen is, een dikkere en dus makkelijker in te drukken greepveiligheidspal, een langere opsluitring en een patroontrekker met rode signaalstreep.

M120: M22 met kleine opsluitring, verbeterde rechthoekige richtmiddelen, bredere trekker, een signaalstift, die uitsteekt als het wapen gespannen is, een dikkere greepveiligheidspal en patroontrekker met rode signaalstreep.

[M125](#): M120 met verstelbaar vizier.

De FN-fabriek te Herstal maakte ook nog de M130: langere loop en slede van de M120 op de kast van de M115; niet bekend is het of deze hybride bij de gemeentepolitie in gebruik is geweest bijvoorbeeld voor vrouwelijke ambtenaren met kleinere handen.

De door deze vervangingen vrijgekomen oudere FN-pistolen M1922 werden uitgegeven aan de reservisten van het korps, waardoor de revolvers uit de bewapening van de gemeentepolitiekorpsen verdwenen.

Tegelijkertijd met de modificatie van de FN Browningpistolen was in 1975 de discussie ontstaan om de verouderde en slijtende FN's –de ontwerpen dateerden immers uit 1910 en 1922- in zijn geheel te vervangen en een moderner dienstwapen te kiezen voor de Nederlandse politie.

In opdracht van de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken, de beide voor de politiezorg verantwoordelijke ministers, begon de daarvoor ingestelde "bewapeningscommissie" aan haar onderzoek om te komen tot een degelijk advies en de voordracht van een geschikte opvolger.

Eind 1979 viel de beslissing en werd begonnen met de uitgifte van het 8-schots [pistool Walther P5](#), kaliber 9 mm x 19. Het kaliber 9 mm x 19 wordt ook wel 9 mm parabellum genoemd. Deze patroon was in Duitsland ontwikkeld voor het Parabellumpistool (de Luger) en gelijk daarmee in 1908 in het Duitse leger ingevoerd.

Het kaliber werd snel, en is nog steeds, het meest gebruikte kaliber voor pistolen en pistoolmitrailleurs. Formeel werd het Walther P5 pistool in 1981 in de bewapeningsbeschikking van de gemeentepolitie opgenomen. Als eindtermijn voor de vervanging en het gebruik van de FN-pistolen werd 1 april 1990 vastgelegd, maar de vervangoperatie was in 1985 grotendeels voltooid.

Bewapening van de Karabijnbrigades

Naast het gebruikelijke dienstpistool, korte wapenstok en sabel beschikten de korpsen gemeentepolitie over karabijnen, Stenguns en Brenguns voor de uitrusting van de zogenoemde Karabijn- of Stengunbrigades voor de beteugeling van woelingen. Ieder korps werd geacht een aantal karabijnen voorhanden te hebben dat overeenkwam met een derde van de korpssterkte.

Karabijnen

Duitse [Mauser K98k uit de oorlog](#) en kort na de oorlog (1947-1954?) bij FN in Herstal, België, gemaakte politiekarabijnen. Het betreft hier eveneens een karabijn van het Mausersysteem (in België voor de export Gendarmeriekarabijn M1935 genoemd) in het kaliber 7,92 x 57 mm, maar de Belgische karabijnen zijn 16 cm korter dan de Duitse K98k. De FN karabijnen zijn geleverd met en zonder bajonethouder.

De eerste serie bij FN voor Nederland gemaakte karabijnen waren voorzien van een brugstempel dat een gekroonde "W" voorstelde, verwijzend naar Koningin Wilhelmina als soeverein vorst. Hieraan ontleenden deze karabijnen de bijnaam "[Wilhelminakarabijn](#)", hetgeen tevens inhoudt dat deze wapens vóór 6 september 1948, de inhuldiging van Juliana als koningin, vervaardigd zijn.

De drie Wilhelminakarabijnen in de collectie van het Nederlands Politie Museum hebben de serienummers 159 (karabijn met bajonethouder), 1176 (zonder bajonethouder uit 1947) en 1914 (karabijn omgebouwd tot jachtwapen, waarbij de lade ingekort is en dus niet te zien of die wel of niet van een bajonethouder voorzien was). Waarschijnlijk zijn dus minimaal 2000 Wilhelminakarabijnen aan Nederland geleverd. Niet bekend is of de karabijnen aan de rijkspolitie en de gemeentepolitie geleverd zijn of uitsluitend aan een van beide soorten politie.

De karabijnen die tijdens de regeringsperiode van Koningin Juliana werden vervaardigd kregen de gekroonde "J" als brugstempel, de "Julianakarabijn".

Naast de Julianakarabijn met bajonethouder van de rijkspolitie uit 1954 bevinden zich in de collectie van het Nederlands Politiemuseum twee Julianakarabijnen, met de stempel GEM.POL vóór het serienummer (5146 en 6023). De karabijn met serienummer 6023 is voorzien van een bajonethouder, vervaardigd in 1954, op basis van de stempel [4]. De [karabijn 5146](#) is in gebruik geweest bij de Gemeentepolitie Sittard en heeft geen bajonethouder.

In totaal waren er voor de gemeentepolitie 1080 karabijnen nodig (1/3 van de korpssterkte).

De officieren in opleiding aan het RIOHPA in Hilversum, de voorloper van de Politieacademie, oefenden in 1955 nog steeds met Duitse Mausers K98k.

Voor politiemannen die om principiële redenen weigerden om met een "Moffenmauser" rond te lopen was een beperkt aantal Britse Lee-Enfield geweren voorradig.

De Karabijnbrigade van de Gemeentepolitie Ridderkerk was in zijn geheel uitgerust met geweren [Lee-Enfield No.4 Mk I](#).

De groepscommandant en diens plaatsvervanger waren met Stenguns gewapend. Iedere groep beschikte over één Brengun als licht groepswapen.

De [Britse pistoolmitrailleur Sten Mark II](#), kaliber 9 mm Parabellum, was een echt oorlogswapen, ruw afgewerkt, simpel van constructie en snel en goedkoop te vervaardigen. De Stengun kon enkelschots en volautomatisch schieten. De Sten dankte zijn naam aan de ontwerpers Sheppard en Turpin en de Royal Small Arms Factory te Enfield in [Engeland](#). Stenguns werden gedurende de Tweede Wereldoorlog door meerdere fabrieken in grote hoeveelheden vervaardigd. In 1945 waren er veel in Nederland voorhanden, zij vonden hun weg naar het leger en de politie, en menige particuliere zolder.

De Brengun Mark I in het kaliber .303 British (7,7 mm x 56 R) was de standaard lichte mitrailleur van het Britse en Canadese leger gedurende de Tweede Wereldoorlog. Het wapen was van degelijke kwaliteit en bijzonder betrouwbaar. De Brengun was een licht gewijzigde versie van de ZB 26 mitrailleur van de Tsjechische staatswapenfabriek in Brno; de Britse mitrailleur werd vanaf 1937 geproduceerd door de Royal Small Arms Factory te Enfield.

De naam Brengun is samengesteld uit de plaatsnamen Brno en Enfield.

De Brengun woog 10,5 kg en was luchtgekoeld. De munitievoeding geschiedde door een 30-schots gekromd doosmagazijn, dat bovenop het wapen werd geplaatst.

De mitrailleur kon zowel enkelschots als volautomatisch (500 schoten per minuut) vuren. De Brengun was voorzien van een draaggreep op de loop en een opklapbare tweepootsteun.

Bewapening van de Mobiele Eenheden

Na het van kracht worden van de Politiewet 1957 werden de Karabijnbrigades omgevormd tot Mobiele Eenheden (ME).

De Werkgroep Bewapening en Uitrusting van de gemeentepolitie achtte in 1962 de bewapening van de gemeentepolitie met mitrailleurs niet nodig en ongewenst. Wel zouden gemeenten Brenguns in reserve kunnen houden.

In 1963 werd ter vervanging van de FN Mauser een begin gemaakt met de invoering van de Winchesterkarabijn, dus de M1 Carbine van het Amerikaanse leger in de oorlog, een kort semi-automatisch wapen met afneembare 15-schots patroonhouder (en later ook 30-schots gebogen patroonhouder), kaliber 7,62 mm x 33 (.30M1). Ook automatische M2 karabijnen kwamen in gebruik, voor de groepscommandanten en plaatsvervangend groepscommandanten bij de Mobiele Eenheden. Deze vervingen de Stenguns.

De *Bewapenings- en uitrustingsbeschikking Gemeentepolitie 1968* bepaalde echter dat de automatische M2 karabijnen moesten zijn voorzien van een borgbout, zodat alleen semi-automatisch vuur kon worden afgegeven. Later werden de M2 uitvoeringen teruggebouwd tot semi-automaat (M1) door de Intendance van de rijkspolitie.

De [karabijn](#) werd vanaf 1968 ook gebruikt voor het verschietsen van traangasgeweergranaten.

Op foto's zijn M1 karabijnen met en zonder bajonethouder te zien, maar op latere foto's komen bajonethouders niet meer voor. Waarschijnlijk hield het afzagen van de bajonethouder door de Intendance van het Korps Rijkspolitie verband met de invoering van de schiettap voor de torpedovormige traangasgeweergranaten in 1976. De klemschroef op de schiettap paste niet om de dikke loopmantel van de bajonethouder.

Bij de Mobiele Eenheden werden de Winchesterkarabijnen vanaf eind 1989-begin 1990 vervangen door de Duitse Heckler & Koch MP5 pistoolmitrailleurs, kaliber 9 mm x 19, en wel de semi-automatische uitvoering met vaste kolf, de MP5A2.

De Winchesterkarabijnen voor het verschietsen van traangasgeweergranaten zijn in 1999 vervangen door de H&K Mehrzweckpistole 1 (MZP1), kaliber 40 mm.

De politiesabels en klewangs werden in 1968 geschrapt uit de bewapening van de gemeentepolitie. Als slagwapen bij de Mobiele Eenheden kwam er de lange wapenstok voor in de plaats. Deze 83 cm lange wapenstok was vervaardigd van gevulkaniseerd rubber met een glasfiber kern.

De iets taps en in de punt spits uitlopende wapenstok, die breekbaar bleek, werd in 1987 vervangen door een nieuw, niet buigbaar model met een diameter van drie centimeter.

Pantserwagens

In mei 1973 werden twee pantservoertuigen Unimog Rheinstahl 416 door het ministerie van Binnenlandse Zaken in bruikleen ter beschikking gesteld aan de gemeentepolitiekorpsen van Den Haag en Amsterdam. De "UR's" dienden voor observatie en beveiligingswerk in het kader van het optreden van de Mobiele Eenheden bij ordeverstoringen en voor de terreurbestrijding. Twee tot vier schutters konden in de manschappencabine plaatsnemen.

Hun Winchesterkarabijnen waren aangepast voor het vuren uit schietpoorten. De wapens waren voorzien van een verhoogd vizier en korrel op sokkels, een montage voor de schietpoort, een lade met twee pistoolgrepen en een schuifkolf van staaldraad. Deze lade werd vervaardigd door Plainfield Machine Co., Inc. te Dunellen, New Jersey, onder de benaming PM 30 P "designed for use in police vehicles". Na de overname van Plainfield door Iver Johnson verkocht die firma ze onder haar eigen naam verder. In 1977 werden de pantserwagens gemoderniseerd door de toevoeging van een draaibare observatiekoepel met schietpoort en de wijziging van schietpoorten in de flanken van het voertuig. Voor deze schietpoorten werden Heckler & Koch MP5 pistoolmitrailleurs aangekocht.

Politiehelmen: oproerhelmen, stalen helmen en kogelwerende helmen

Stalen gevechtshelmen bij de politie vóór 1940

Stalen gevechtshelmen van Franse en Nederlandse makelij:

Franse casque Adrian Model 1915

Deze helm was in de periode 1919-1924 in gebruik bij het Korps Politietroepen en werd vaak achterstevoren gedragen, hetgeen te zien is op heel wat foto's. De Franse helm was ook in gebruik bij de karabijnbrigade van de politie Groningen en de burgerwacht van 's-Gravenhage.

Franse [casque Adrian Model 1926](#)

Dit is een verbeterde versie van de Franse helm model 1915, waarbij de bol en helmrand uit één stuk staal zijn vervaardigd. De helm model 1926 met het metalen gemeentewapen op de voorzijde werd gedragen door de commandant van de karabijnbrigade van de politie Amsterdam.

Nederlandse [helm M.16](#)

Deze Nederlandse helm was in gebruik als detacheringhelm bij het Korps Rijksveldwacht, met het metalen rijkswapen op de voorzijde van de helm bevestigd. De helm M.16 was ook in gebruik bij de karabijnbrigades van de politiekorpsen in Rotterdam, Amsterdam, Utrecht en 's-Gravenhage. De Haagse karabijnbrigade had het metalen gemeentewapen op de voorzijde van de helm. De helm werd bij de politiekorpsen gedragen met de korte rand aan de voorzijde en de langere rand aan de achterzijde. Formeel gezien is dat achterstevoren.

Nederlandse [helm M.270](#)

De Nederlandse helm model 1927 (ook NM, nieuw model genoemd) was vanaf 1928 in gebruik bij het Korps Politietroepen en werd in 1939 bij de Koninklijke Marechaussee in gebruik genomen.

Helmen voor de Mobiele Eenheid (Riot duty helmets)

Stalen ME-helmen (stalen gevechtshelmen):

Stalen helm M39

Bij de rijkspolitie waren de vooroorlogse legerhelm [M27](#) en de gewijzigde modellen [M34](#) en [M38/40](#) (KNIL-model) in gebruik onder de benaming "karabijnhelm" en helm M39. De laatste modelaanduiding gaat waarschijnlijk terug op de Marechaussee, die de legerhelm in 1939 ter beschikking kreeg. De helm is vervaardigd bij de Verenigde Blikfabrieken (Verblifa) te Krommenie.

Stalen helm met kunststof binnenhelm

Dit is de [blauw geverfde helm M54](#) van het leger, te herkennen aan de groene kinriem. Deze helm werd vervaardigd bij de Verenigde Blikfabrieken (VB) in Krommenie en diverse Duitse firma's. Latere leveringen zijn speciaal voor de politie aangemaakt, waarbij naast de helm zelf ook de kinriem blauw was. De helm werd bij de politie ook wel NATO-helm genoemd. Fabrikanten: VB (Verenigde Blikfabrieken, Krommenie), SW (Schuberth-Werk, Braunschweig, Duitsland), VDN (Vereinigde Deutsche Nickelwerke, Schwerte, Duitsland), LS (Metall- und Blechwaren Fabrik Linnemann/Schnetzer, Ahlen, Duitsland) en U's (Ulbricht's Helme, Rüstorf, Oostenrijk).

Stalen ME-helm (stalen civiele helm):

[Zuckerman-helm](#)

Nederlandse modificatie van de stalen Britse civil defence helmet, genoemd naar Solly Zuckerman, een wetenschapper in dienst van het Britse ministerie van Defensie.

Bij de Britse helm is het binnenwerk met een koord/veter bevestigd door gaten in de helmbol. Bij de Nederlandse modificatie is een binnenwerk van Nederlandse makelij bevestigd met klinknagels in de bestaande gaten voor het Britse koord. De Zuckerman-helm was in gebruik bij de ME van de politie Leerdam.

ME-helmen van kunststof (oproerhelmen):

[Schuberth P-68](#)

Witte kunststof (polycarbonaat) oproerhelm met nekbeschermer en opklapbaar, slagvast, vizier (acetaat). Vervaardigd bij Schuberth-Werk (SW), Braunschweig, Duitsland, onder de modelbenaming *P(olizeischutzhelm)*– 68. De Gemeentepolitie Amsterdam kocht in september 1969 de eerste helmen van dit type aan voor het parate peloton. Er zijn twee varianten van dit model: 1 met zwarte leren kinband; 2 met grijze webbing kinband. De helm is in 1971 goedgekeurd voor politiegebruik bij ministeriële beschikking samen met de kunststoffen ME-helm Römer model 870.

[Römer Model 870](#)

Witte kunststof oproerhelm met nekbeschermer en opklapbaar, slagvast, vizier. Vervaardigd door Römer in Duitsland onder de modelbenaming *Modell 870*. De Römer-helm bedekte ook de slaap en het oor en was daarmee een verbetering ten opzichte van de Schuberth-helm. De zwartleren kinriem is voorzien van een grijze kunststof kinbak. Bij de Marechaussee heet deze helm de Bijstandshelm M-68.

[Römer P 10](#)

Verbeterde uitvoering van de oproerhelm Model 870. Het slagvaste vizier bleef ongewijzigd; de helmschaal van polycarbonaat heeft niet meer de voor het model 870 typische verdikte rand en de bevestiging van het binnenwerk is gewijzigd: schijven tussen schaal en binnenwerk, hetgeen een betere ventilatie waarborgt. De zwartleren kinriem is voorzien van een zwarte kunststof kinbak. Het Model P 10 is gemerkt op de schuimplastic (PVC) kap die binnenin aan de helmschaal is geplakt met de modelbenaming P 10 en het jaar van vervaardiging (19)79 of (19)80.

[Römer P 14](#)

Evaluatie van de vele rellen in Amsterdam in 1980 leidde tot verbetering van de ME-uitrusting: verbeterde Römer-helm met een helmschaal van polyamide met een langer vizier van polycarbonaat en langere nekbeschermer, invoering startte in 1981. Bij de Marechaussee heet deze helm de Bijstandshelm M-82. In eerste instantie waren de P 14 helmen voorzien van een bol vizier (spottend “vissenkom model” genoemd). Dit vizier barstte makkelijk en sprong snel kapot. Daarna werd gekozen voor een recht vizier. De P 14-helmen met vissenkomvizier zijn vervaardigd in 1981 en 1982. Het vervaardigingsjaar is als stempel te vinden op de schuimplastic (PVC) kap die binnenin aan de helmschaal is geplakt. Latere P 14 helmen zijn slechts voor een klein deel gemerkt door een smeltstempel op de binnenkant van de helmschaal vóór de hooropening voor het linker oor. De stempeling bestaat uit maand en jaar van vervaardiging, modelnaam en merknaam, in drie regels, bij voorbeeld: 6 / 91 P 14 RÖMER (blauwe oproerhelm van de Spoorwegpolitie).

[Bullard P2000](#)

In 1999 begon de invoering van een opnieuw verbeterde Römer-helm. Römer was na enkele faillissementen en doorstarts in handen gekomen van de Amerikaanse firma Bullard, die de helm onder de benaming Bullard P2000 op de markt brengt. De polyamide schaal van de helm is met Kevlar versterkt en het gasmasker kan rechtstreeks aan de helm vastgemaakt worden, zonder dat de helm afgezet moet worden. Overigens blijkt dit in de politiepraktijk niet te werken. Bullard heeft in 2003 de productie van ME-helmen gestaakt.

Gallet G-5001

In 2002 is de speciale [ME-helm voor dames](#) ingevoerd en verkrijgbaar in de hoofdmaten 48-52; bovendien ook voor groot geschapen heren in de maten 63-65. Sinds 2003 is dit de enige leverbare ME-helm, omdat Bullard geen helmen meer maakt. De G-5001 wordt vervaardigd door MSA (vóór 2002 CGF) Gallet, een Franse firma.

Bij de Dienst Logistiek zullen nu nieuwe eisen geformuleerd worden waaraan een nieuwe oproerhelm voor de Mobiele Eenheden moet voldoen. Daarna volgt een Europese uitschrijving. Voorlopig fungeert de helm van Gallet als tussenoplossing. Ook is nog een kleine voorraad P2000 helmen opgekocht van de Koninklijke Marechaussee ("Bijstandshelm KL" stond er op de doos van een helm in de schappen bij Logistiek).

Tussen 2000 en nu zijn verder de volgende helmen bij de Dienst Logistiek beproefd: [Schuberth P100A](#) en [P100F](#) (F staat voor Fire resistant), Ulbricht's AP 23 en [AP 27](#), Gallet 5005 en MO5006 en twee helmen van waarschijnlijk Italiaans fabrikaat, waarover ik geen verdere documentatie heb kunnen vinden. De helmen van Gallet, Schuberth en de Ulbricht's AP 27 hebben allen een voorziening om het gasmasker aan de helm te kunnen bevestigen zonder dat de helm afgezet hoeft te worden.

De kunststof oproerhelmen, met uitzondering van de Schuberth P-68, kunnen voorzien worden van een spreek-/luistergarnituur voor een portofoon.

Scherf- of kogelwerende helmen voor AT en BBE (Tactical intervention duty helmets)

Stalen helmen (gevechtshelm, scherfwerend; combat helmet):

Stalen helm met kunststof binnenhelm

Dit is de blauw geverfde helm M54 van het leger, te herkennen aan de groene kinriem. Deze helm werd vervaardigd bij de Verenigde Blikfabrieken (VB) in Krommenie en diverse Duitse firma's. Latere leveringen zijn speciaal voor de politie aangemaakt, waarbij naast [de helm zelf ook de kinriem blauw](#) was. De helm werd bij de politie ook wel NATO-helm genoemd.

[Stalen BBE-helm](#) met vast binnenwerk

Dit is de parachutistenhelm M59 van de Duitse Bundeswehr. Deze helm werd vervaardigd bij de Duitse firma's Vereinigte Deutsche Nickelwerke A.G. te Schwerte in Rheinland-Westfalen, en Schuberth-Werk in Braunschweig. Waarschijnlijk is de blauwe versie speciaal voor de politie aangemaakt. Gedragen door de BBE Mariniers ten tijde van De Punt en Bovensmilde, 1977.

Stalen helm van [het Amerikaanse "Fritz"-model](#)

Het exemplaar in onze collectie is een proefmodel en verworven van de KLPD Dienst Logistiek. Het exemplaar is ontworpen door Busch Sicherheitssysteme GmbH & Co KG te Gütersloh in samenwerking met de firma Vereinigte Deutsche Nickelwerke A.G. (VDN) te Schwerte in Rheinland-Westfalen.

AT- en BBE-helmen van kunststof (gevechtshelm, composiet, scherfwerend; combat/tactical intervention helmet):

[American Body Armor TAC-200R](#)

Kevlarhelm van het Amerikaanse model (TAC=tactical). Het exemplaar in onze collectie is een gebruikt model en verworven van het Arrestatieteam Noord- en Oost-Nederland. De helm is in 1989 gemaakt door de firma American Body Armor, die gespecialiseerd is in de fabricage van scherf- en kogelwerende uitrustingsstukken voor de politie en militaire eenheden. De helm, model TAC-200R, weegt 1,7 kilogram en is opgebouwd uit verlijmden lagen van geweven aramidevezels, die door het eveneens Amerikaanse concern Du Pont onder de merknaam Kevlar verhandeld worden.

Composiethelm van de BBE

Vanwege de operationele veiligheid verstrekt de BBE geen informatie over haar uitrusting. Op basis van krantenfoto's en een reportage in een Amerikaans huurlingenblad, *Soldier of fortune*, is echter de huidige helm van de BBE-Mariniërs te identificeren: de Special Forces Ballistic Helmet van de Amerikaanse firma Pro-Tech Armored Products. Deze helm is scherfwerend en beperkt kogelwerend (ballistic).

"Pantserhelm" fabricaat Bristol Composite Materials, Nato-model

Veertig van deze helmen werden aangeschaft voor de pool van beschermende uitrusting bij het Opleidingscentrum Mobiele Eenheden Gemeentepolitie te Woensdrecht. (Circulaire BiZa van 18 juni 1979, nr. EA79/U1552, D.G.-O.O.V, Dir. Pol.)

Kevlarhelmen zijn nauwelijks zwaarder dan de sinds de Eerste Wereldoorlog in wereldwijd gebruik zijnde militaire staalhelmen, maar bieden 50% meer bescherming tegen splinterwerking. Zij zijn net zo min als staalhelmen "kogelvrij", maar kevlar heeft een groter weerstandsvermogen dan staal en de kans dat een kogel er doorheen gaat is derhalve kleiner. Sinds het begin van de jaren tachtig vervangen steeds meer legers hun staalhelmen door de veel duurdere kunststof- of composiethelmen. De helm van American Body Armor komt in uitvoering en model overeen met die van het Amerikaanse leger: Personal Armor System Ground Troops (PASGT) ballistic helmet. Tijdens de invasie van het eilandje Grenada in 1983 werd de Amerikaanse legerhelm, aanschafprijs honderd dollar per stuk, voor het eerst in de strijd beproefd. De soldaten gaven de nieuwe helm meteen een bijnaam: Fritz-helmet (vrij vertaald: moffenhelm), vanwege de voorklep en de diep uitlopende zij- en achterkant van de helmpot, die de helm het typische silhouet van de Duitse staalhelm, model 1916 en model 1935, geven.

AT-helm van titanium (ballistische helm, kogelwerend):

[Ulbricht's 95 NP](#)

Vanaf november 1998 hebben ook de Nederlandse arrestatieteams een kogelwerende titaniumhelm ter beschikking: de door de dienst (voorheen divisie) Logistiek geleverde helm U's 95 NP. De vervaardiger van de helm is de firma Ulbricht's, in Rüstorf bij Schwanenstadt, Oostenrijk. De toevoeging NP in de modelbenaming van de helm staat voor Nederlandse Politie en duidt erop dat de helm een aan de hand van Nederlandse eisen aangepast of gewijzigd model U's 95 is. De helm kan voorzien worden van een spreek- en luistergarnituur voor een portofoon.

Traangas

Gewapend tegen oproer

Tot in het begin van de 19e eeuw is de politie -de schout en enkele dienaren- belast met de handhaving van verordeningen, het aanhouden van misdadigers en het sussen van opstootjes.

Bij grote ordeverstoringen, zoals het Aansprekersoproer in Amsterdam in 1696 wordt de burgerschutterij opgetrommeld. De aanleiding tot oproer is het besluit van het stadsbestuur om de aansprekers (begrafenisondernemers) voortaan zelf te benoemen en begrafenissen te belasten. Boze aansprekers geven de aanzet tot oproer. De burgerij is geprikkeld door de hoge belastingen, als gevolg van een oorlog met Engeland. De schutterij doodt enkele oproerkraaiers en herstelt de orde.

In de tweede helft van de 19de eeuw krijgt de politiezorg in Nederland vorm: Koninklijke Marechaussee in de grensgebieden, Rijksveldwacht en Gemeenteveldwacht op het platteland en gemeentepolitie in de grote steden. De nachtwacht wordt afgeschaft; de reguliere politie gaat ook 's nachts dienst doen.

Tegen het jaar 1886 zijn er in Amsterdam zo'n 700 man politie. In de Jordaan heersen erbarmelijke sociale omstandigheden. Op 25 juli 1886 grijpt de politie in bij het verboden palingtrekken. Het Palingoproer is het gevolg. De politie krijgt bijstand van infanterie en huzaren. Zij breken het verzet, er zijn 26 doden en meer dan 100 gewonden.

Bijna vijftig jaar later is de situatie in de Jordaan nauwelijks beter. Het is de meest verkrotte en dichtstbevolkte wijk van Amsterdam (63.000 van de 775.000 inwoners). De economische crisis en enorme werkloosheid in de jaren '30 treft deze volksbuurt zwaar. In 1934 besluit de regering de werklozensteun met 10% te verlagen.

In de Jordaan ontaardt de verbittering zich in betogingen die in de avond van 4 juli uitlopen op gevechten met de politie. De politie (korpssterkte 2000 man) rukt massaal uit, maar wordt vanaf barricaden en vanuit huizen met stenen en huisraad bekogeld. Ook in andere volksbuurten breken ongeregelde uit. De burgemeester vraagt en krijgt militaire bijstand van tegen de 500 manschappen van het Korps Politietroepen, de Koninklijke Marechaussee en het Korps Mariniers, plus twee pantserwagens. Al schietend breken de militairen op 7 juli de weerstand. Vijf mensen worden doodgeschoten en zeker 40 zwaar gewond. De politie en krijgsmacht tellen zelf 9 zwaargewonden. Tot 11 juli blijft het onrustig in Amsterdam.

Het Aansprekersoproer, Palingoproer en Jordaanoproer hebben een kenmerk gemeen: de politie slaagt er niet in de orde te herstellen. Bij grote ordeverstoringen blijkt bijstand nodig.

De bijstandsrol wordt aanvankelijk vervuld door de stedelijke schutterijen, later door militaire eenheden waarbij het Wapen der Koninklijke Marechaussee en het Korps Politietroepen (opgericht in 1919) de voornaamste leveranciers van militaire bijstand aan de burgerpolitie zijn.

Karabijn- of Stormbrigades

Na het Jordaanoproer richt de Amsterdamse politie in 1935 een karabijnbrigade op voor de beteugeling van woelingen. In Rotterdam is deze maatregel al in 1911 getroffen, na een aantal havenstakingen. Ook [andere gemeentelijke politiekorpsen](#) richten voor de Tweede Wereldoorlog karabijn- of stormbrigades op voor het beteugelen van grootschalige ordeverstoringen.

De Amsterdamse karabijnbrigade heeft een sterkte van circa 100 man. De brigade is onderverdeeld in zes afdelingen. Voor vervoer staan uitrukauto's ter beschikking.

De officieren zijn uitgerust met pistool, Klewang en stalen helm. De helm is de Franse Casque Adrian Model 1926, zwartgeverfd en voorzien van het stadswapen. De manschappen dragen de zwartgeverfde Nederlandse legerhelm Model 1916. Hun bewapening bestaat uit karabijn met bajonet, pistool en Klewang. Bij de manschappen van de karabijnbrigade is de Klewang No.1 van geblauwd staal met gladde houten greeplaten in gebruik. Officieren dragen de Klewang No.2 met verchromde gevestkorf.

Het dienstwapen is het Duitse pistool Sauer M1930, kaliber 7,65 mm. Dit 7-schots pistool, vervaardigd bij J.P. Sauer & Sohn in Suhl wordt aan de Amsterdamse politie geleverd door de Amsterdamse wapenhandel Munts. Ook de Koninklijke Marine en het Departement van Financiën kopen pistolen van dit type aan. De karabijn is de Nederlandse karabijn M.95, systeem Mannlicher, kaliber 6,5 mm x 53,5 Rand, te laden met een 5-schots patroonhouder. Het karabijntype dat in gebruik is bij de Amsterdamse karabijnbrigade is de "karabijn voor de gemeentepolitie met bajonet", te herkennen aan het met twee schroeven op het doosmagazijn bevestigde houten bekledingsstuk. Op dit type karabijn kan de geweeerbajonet geplaatst worden. Bovendien heeft de karabijnbrigade de beschikking over -waarschijnlijk zes (één per afdeling)- Duitse machinepistolen MP 28.II (System Schmeisser Patent), kaliber 9 mm Parabellum, met bij elk wapen zes 32-schots magazijnen in twee leren magazijntassen.

De MP 28.II van C.G. Haenel Waffen- und Fahrradfabrik AG te Suhl is een verderontwikkeling van de MP 18.1, ontworpen door Hugo Schmeisser en vervaardigd bij de firma Theodor Bergmann Waffenbau AG te Suhl. De MP 18.1 vertegenwoordigt samen met de Italiaanse Villar Perosa in 1918 een mijlpaal in de wapenontwikkeling: de verschijning van de pistoolmitrailleur. De MP 18.I schiet volautomatisch (vuurstoten) en wordt gevoed met een 32-schots patroontrommel, die storingsgevoelig is. De MP 28.II kan naast vuurstoten (vuursnelheid 500 schoten per minuut) ook enkelschots vuur afgeven en wordt gevoed door een degelijk 32-schots staafmagazijn. Niet bekend is waar de MP 28.II voor de karabijnbrigade vervaardigd is: bij Haenel in Suhl of Anciens Etablissements Pieper S.A. in het Belgische Herstal.

Traangas bij het beteugelen van woelingen

In 1932 verschijnt het voorschrift Nr. 39 Handleiding voor het beteugelen van woelingen, vastgesteld bij beschikking van de minister van Defensie met instemming van de ministers van Binnenlandse Zaken en van Justitie. Het voorschrift is "niet in den handel" en bedoeld voor militaire troepen die moeten optreden tegen een oproerige menigte in geval van het verlenen van militaire bijstand aan burgerlijke autoriteiten.

In hoofdstuk V, Troepen en strijdmiddelen, staat vermeld dat het aanbeveling verdient de aangewezen troepen te voorzien van "offensieve handgranaten of eihandgranaten No. 3 (zoo mogelijk ook handgranaten gevuld met traangas)". [Het Korps Politietroepen](#) werd in 1924 met handgranaten uitgerust en oefende het gebruik ervan.

Ook de karabijnbrigade van de Amsterdamse politie oefende volgens [De Telegraaf van 5 februari 1935](#) het werpen van handgranaten. Een commissaris van het korps had voorgesteld de brigade te oefenen in het gebruik van hand- en gasgranaten. De granaten zouden enkel in zeer bijzondere omstandigheden mogen worden gebruikt. Inderdaad werd een klein aantal [traangashandgranaten](#) aangekocht van het Staatsbedrijf der Artillerie-Inrichtingen aan de Hembrug. De [gasgranaten](#) werden in het hoofdbureau opgeslagen en werden ter beschikking gehouden van de procureur-generaal in Amsterdam. Die moest toestemming geven voor het gebruik van de granaten.

Karabijn- en Stengunbrigades

Na de Tweede Wereldoorlog stellen verschillende gemeentelijke politiekorpsen de door de Duitsers opgeheven karabijnbrigades opnieuw in als Karabijn- en Stengunbrigades.

Harde Bijstandsdetachementen

Het in 1945 opgerichte, landelijke Korps Rijkspolitie fungeert als eerste bijstandskorps voor de korpsen gemeentepolitie in geval van oproer. Aan de Rijkspolitie verstrekken de Minister van Justitie en de Algemeen Inspecteur van het korps een voorlopige bijstandsoorder in 1948 en meer uitgewerkte richtlijnen in 1950 en 1954. Elk van de 23 rijkspolitiedistricten dient een "Harde Bijstandsdetachement" te formeren om met krachtig militair georiënteerd optreden oproerige bewegingen te beteugelen.

De detachementen worden als volgt aangeduid:

"Detachement + naam district + No.1".

Het detachement heeft een sterkte van 24 man: 1 commandant, 2 groepen à 10 man, 2 chauffeurs en 1 motorordonnans, tevens verkenner.

Als commandant van het detachement dient bij voorkeur te worden aangewezen de opperwachtmeester, vervangend verkeersgroepscommandant.

Als groepscommandanten dienen opperwachtmeesters of een opper en een wachtmeester 1e klasse te worden aangewezen. De oudste van hen fungeert tevens als waarnemend detachementcommandant.

In iedere groep dient een wachtmeester 1e klasse als vervanger van de groepscommandant te worden aangewezen.

Verder moet ieder detachement over 2 man reserve beschikken.

Het personeel voor de detachementen moet betrokken worden uit de verkeersgroepen, zo nodig aangevuld met personeel van het eventueel in het betrokken district standplaats hebbende bereden peloton en personeel van de landgroepen.

Het personeel van de detachementen - uitgezonderd de ordonnans - is gekleed in marstenuue:

uniformjas en -broek, overjas, schoenen met beenstukken, bruin lederen handschoenen, pistoolkoord, helm, koppel en koppeldraagstel, gasmasker, handboeien en broodzak (waarin veldmuts, broodmaaltijd, bestek en verbandpakje).

De ordonnans draagt uniformjas en -broek, lederen jekker en broek, motorhandschoenen, schoenen met beenstukken, pistoolkoord, witte valhelm en koppel, en eveneens de broodzak met inhoud.

Uniformpetten worden niet meegevoerd, maar wel de veldmuts.

Naast het marstenuue heeft iedere man een plunjezak met daarin uniformjas en -broek, regenjas, schoenen en reservesokken, toiletartikelen, zaklantaarn en onbreekbaar bord met kroes.

Elk detachement beschikt over het volgende motormaterieel:

1 solomotor, afkomstig van de betrokken verkeersgroep, voor de ordonnans;

1 personenauto met mobilfoon voor de detachementcommandant (en als die niet beschikbaar is de stationcar), eveneens van de verkeersgroep;

1 gepantserde vrachtauto voor het vervoer van de beide groepen met uitrusting.

De detachementen oefenen twee maal per maand.

Alle leden van het detachement zijn bewapend met de korte wapenstok en het bij het Korps Rijkspolitie in gebruik zijnde dienstpistool, het 8-schots pistool FN Browning Model 1922, kaliber 9 mm kort, vervaardigd door de Fabrique Nationale d'Armes de Guerre (FN) in Herstal, België.

De groepscommandant en plaatsvervangend groepscommandant zijn bewapend met, naast het pistool, de Stengun met 32-schots magazijn. Het Britse machinepistool Sten Mark II, kaliber 9 mm Parabellum, is een echt oorlogswapen: ruw afgewerkt, simpel van constructie en snel en goedkoop te vervaardigen. De Stengun kan enkelschots en volautomatisch schieten. De overige leden van een harde bijstandsdetachement zijn - met uitzondering van de ordonnans - bewapend met een karabijn, systeem Mauser. De Mauserkarabijn is een repeteerwapen met 5-schots doosmagazijn. De patronen worden los na elkaar of met behulp van een laadstrip in het magazijn geplaatst.

Aan het eind van de oorlog zijn grote aantallen Duitse karabijnen Mauser K98k in Nederland achtergebleven. Daarnaast zijn vanaf 1948 bij FN in Herstal karabijnen met het Mausergrendelsysteem aangemaakt voor de Nederlandse politie. Deze karabijnen zijn 16 cm. korter dan de Duitse Mausers, en in hetzelfde kaliber: 7,92 mm x 57.

De eerste serie bij FN gemaakte karabijnen zijn voorzien van een brugstempel dat een gekroonde "W" voorstelt; hieraan ontleen deze karabijnen de bijnaam "Wilhelminakarabijn". De karabijnen die in 1954, tijdens de regeringsperiode van Koningin Juliana, zijn vervaardigd hebben de gekroonde "J" als brugstempel.

Bovendien worden aan ieder detachement twee MG 34 mitrailleurs, kaliber 7,92 mm x 57, als lichte groepswapens toegevoegd.

De MG 34 is de standaard mitrailleur van de Duitse Wehrmacht gedurende de Tweede Wereldoorlog. De MG 34 is de eerste "general purpose machine gun". Een nieuw ontwerp, waardoor het onderscheid tussen de zware immobiele mitrailleurs en de lichte machinegeweren, beide op grote schaal ingezet tijdens de Eerste Wereldoorlog, vervalst.

Bij het Verdrag van Versailles na de Duitse nederlaag in 1918 leggen de Geallieerden Duitsland beperkingen op betreffende de productie van automatische wapens. Duitse firma's verplaatsen de wapenontwikkeling naar dochterondernemingen in het buitenland. De MG 34 is door de Duitse firma Mauser ontwikkeld en vanaf 1934 geproduceerd, het voorwerk is echter verricht bij de Waffenfabrik Solothurn in Zwitserland.

De MG 34 weegt 12 kg en is luchtgekoeld. De munitie wordt aangevoerd in patroonbanden, een 250-schots patroonband in een losse munitiekist of een 50-schots patroonband in een trommel, die aan de linkerzijde van het wapen wordt bevestigd. De mitrailleur kan zowel enkelschots als volautomatisch (900 schoten per minuut) vuren.

De uitrukvoorraad munitie voor de harde bijstandsdetachementen bestaat uit:

- 60 patronen in 6 tasjes per karabijn;
- 4 magazijnen met elk 28 patronen per Stengun;
- 5 magazijnen met elk 8 patronen per FN-pistool;
- 5 50-schots patroonbandtrommels per mitrailleur.

In de instructie voor harde bijstandsdetachementen uit 1954, ontbreekt -geheel onterecht - de Klewang in de opsomming van de uitrusting en zijn ook het gasmasker K met draagtas (en in de praktijk ook een gasbril) en handboeien en verder 100 traangashandgranaten per detachement in de opsomming opgenomen.

Traangashandgranaten voor de rijkspolitie en de gemeentepolitiekorpsen

Na de Tweede Wereldoorlog wordt de Britse Generator Lachrymatory, No.2 Mk IV opgenomen in de bewapening van de Koninklijke landmacht, het Korps Rijkspolitie en de Het is een pyrotechnische traangasgranaat (rookgranaat). In het granaatlichaam wordt het CN-traangas (chlooracetophenon) bij hoge temperatuur versmeuld en het verspreidt zich als rook in de lucht. De granaat wordt tot ontsteking gebracht door met een lucifer langs een kleine ontstekingspil te wrijven. De traanverwekkende massa in de granaat bestaat uit 100 gram aan stukjes puimsteen, verzadigd met CN-traangas. Van de 100 gram is 45 % traangas.

Voor politiegebruik ontpopte de granaat zich tijdens oefeningen als zeer onpraktisch.

Nog afgezien van het gepruts met de lucifer, bleek de Britse traangashandgranaat een te grote lading te hebben voor het gebruik in besloten ruimten. Bovendien was ook in de open lucht, met name in straten met bebouwing er omheen, het dragen van een gasmasker door de gebruiker van de granaat en diens kameraden noodzakelijk.

De West-Duitse firma Depyfag bracht onder de modelbenaming Nr. 10357 een [lichte traangashandgranaat met frictieontsteking](#) op de markt. Een afschroefbare sluitdop verbindt bij dit type het trekkoord met de frictieontsteking. Deze "Reisszünderkopf" was al in gebruik bij de Duitse offensieve eihandgranaat model 1939. De bediening is eenvoudig: sluitdop losdraaien, een ruk aan het trekkoord geven en de granaat werpen.

Ook de Depyfag-granaat is een pyrotechnische traangasgranaat (rookgranaat). In het granaatlichaam wordt het CN-traangas (chlooracetophenon) bij hoge temperatuur versmeuld en het verspreidt zich als rook in de lucht.

Depyfag leverde de granaten aan de Nederlandse politie per stuk verpakt in een aluminium buisje met plastic dekseltje. De buisjes dragen het opschrift "Depyfag Nr. 10357 Traangashandgranaat met aftrekontsteking". De granaten zelf zijn niet gemerkt.

Eén granaat in de collectie van het Nederlands Politiemuseum is nog voorzien van een "Reisszünderkopf" uit Duitse oorlogsproductie met de fabriekscodenummer fzf 45 (Schenk & Kürschner Metallwarenfabrik, Thal/Thüringen, 1945).

Mobiele Eenheid

Na het in kracht treden van de Politiewet 1957 worden de Harde Bijstandsdetachementen (HB) van het Korps Rijkspolitie en de Karabijn- en Stengunbrigades van de korpsen gemeentepolitie omgevormd tot Mobiele Eenheden voor het handhaven en herstellen van de openbare orde in het geval van ordeverstoringen. Een peloton ME bestond uit drie groepen van 10 man plus commandant en chauffeurs.

Traangasverspreidende middelen voor de Mobiele Eenheid

In 1959/60 starten bij het Korps Rijkspolitie de opleidingen voor het personeel dat bij de Mobiele eenheden ingedeeld zal worden.

In 1960 wordt de Britse traangashandgranaat nr 2-IV vervangen door een groter type traangashandgranaat van het merk Depyfag. Er zijn dan twee typen granaten van het merk Depyfag in gebruik.

De Depyfag Nr. 10357, het kleine model, wordt gewijzigd in [Depyfag M1](#): dit is niet alleen een naamsverandering, maar ook een wijziging, want de schroefdop aan het trekkoord komt te vervallen. Het grotere model Depyfag, ingevoerd in 1960, wordt omgedoopt tot Depyfag M2.

Ook de [Depyfag M2](#) is een pyrotechnische traangasgranaat (rookgranaat) met frictieontsteking door middel van een trekkoord. De M2 heeft een traanverwekkende lading van 15 gram CN-traangas (chlooracetophenon).

Om de inzetradius van traangasverspreidende middelen te vergroten besluit de rijkspolitie in 1964 tot de invoering van een traangasgeweergranaat voor de bij het korps in gebruik zijnde Winchesterkarabijn .30M1: de [traangasgeweergranaat FN LAC M1](#), vervaardigd door Fabrique Nationale d'Armes de Guerre, S.A., te Herstal in België. De geweergranaat wordt geplaatst op een losse afvuurpen, die van voren in de monding van de loop van de Winchesterkarabijn wordt geschoven. De granaat wordt vervolgens afgevuurd door een afvuurpatroon (bodemstempel FN; dichtgewurgde monding met was; een lading van 0,60 gram nc.kruit; zonder kogel uiteraard). De afvuurpen is voorzien van een plastic vaantje om de stift in zijn vlucht af te remmen. De geweergranaat heeft een bereik van circa 50 meter.

De FN LAC M1 is een pyrotechnische traangasgranaat (rookgranaat) met slagontsteking door middel van een slagpin op de afvuurstift. De LAC M1 weegt 250 gram en heeft een traanverwekkende lading van 24 gram CN-traangas (chlooracetophenon).

Voor oefening in het verschietsen van deze tamelijk dure granaten worden exercitiegranaten aangekocht.

Een aantal Winchesterkarabijnen ondergaat een modificatie tot [traangaskarabijnen](#) bij de Wapentechnische dienst van de Intendance der rijkspolitie. Daarbij wordt de gaspiston van de karabijn vastgezet, zodat de karabijn een repeteerwapen wordt en niet meer semi-automatisch kan vuren. Bovendien wordt een ijzeren busje geplaatst in de tunnel van de staartschroef om breken van de kolf door de zware terugslag van de geweergranaat te voorkomen.

De gemodificeerde karabijnen, de zogenoemde "geelbanders", zijn uiterlijk te herkennen aan een band van felgele verf op de kolf en de geelgeverfde bovenband met kordonbeugel.

In 1968 stelt de minister van Binnenlandse Zaken een nieuwe Bewapenings- en uitrustingsbeschikking vast voor de gemeentepolitie.

Deze beschikking treedt op 1 juli 1968 in werking en voorziet de gemeentepolitiekorpsen van dezelfde traangasverspreidende middelen, zoals die al bij het Korps Rijkspolitie in gebruik waren genomen.

Kort samengevat:

Tot de bewapening van de ambtenaren, die ingedeeld zijn bij en optreden in het verband van een Mobiele Eenheid, behoren de traangasverspreidende middelen, van een door de Minister goedgekeurd merk en type:

- De traangashandgranaat, fabrikaat "Depyfag" model M1, klein model. Dit type heeft een betrekkelijk geringe gasafgifte en warmteontwikkeling en is derhalve het meest geschikt voor het gebruik van traangas in een besloten ruimte.
- De traangashandgranaat, fabrikaat "Depyfag" model M2.
- De traangasgeweergranaat, fabrikaat FN, model LAC M1. Voor oefening zijn oefengranaten verkrijgbaar.

Hollandscheveld, 1963

Zogenoemde Vrije Boeren onder leiding van boer Koekoek weigerden de verplichte bijdrage aan het Landbouwschap te betalen. De verbeurdverklaring en ontruiming van hun boerderijen in Hollandscheveld ging gepaard met ernstige ordeverstoringen.

Bij de rellen te Hollandscheveld in 1963 zijn de rijkspolitiepelotons Assen, Heerenveen en Leeuwarden uitgerust met helm met gasbril, gasmasker K, karabijn en Klewang ingezet.

De heer G.J. Feijlbrief, die toen als kapitein der rijkspolitie aan het hoofd stond van het peloton Assen, herinnert zich dat zijn mannen het dienstpistool, de Klewang, FN Mauserkarabijn en handboeien bij zich hadden en zij de boeren met traangas hebben uiteengedreven. In 1959/60 begon bij de rijkspolitie de vervanging van de FN Mauserkarabijnen en Stenguns door de Winchesterkarabijn en in 1962 was dat bij 2/3 van het korps gebeurd; mogelijk hadden in 1963 nog enkele pelotons de oude Mauserkarabijnen in gebruik. Op foto's zijn inderdaad FN Mauserkarabijnen te zien, maar wel in handen van ME'ers van de Gemeentepolitie Hoogeveen. Bij de gemeentepolitie wordt de Winchesterkarabijn in 1963 ingevoerd.

In Hollandscheveld werden ongetwijfeld traangashandgranaten gebruikt. Uit foto's blijkt dat één granatenwerper behoort tot het korps Gemeentepolitie Hoogeveen en een zwart gasbrilletje draagt. Bovendien is een traangashandgranaat te identificeren als de Depyfag M2.

Telegraafrellen, 1966

Bij de Telegraafrellen/Bouwvakkersoproer te Amsterdam in 1966 kreeg de gemeentepolitie in eerste instantie steun van een RP-detachement van 60 man die al in Amsterdam waren voor het verlenen van gewone bijstand; verder werden op 15 juni alle 18 ME-pelotons van de RP naar Amsterdam gestuurd alsook Bijstandspelotons van de Koninklijke Marechaussee. Bij de Telegraafrellen werd op 14 juni voor het eerst in Amsterdam traangas ingezet om relschoppers rond de Dam en Damrak te verspreiden. Het betrof hier traangashandgranaten; de politiemensen die de handgranaten wierpen hadden voor hun eigen bescherming gasbrillen. Geen overbodige luxe, want relschoppers slaagden erin enkele granaten terug te gooien richting politie. Op foto's van de rellen zijn stalen helmen, gasbrillen, lange rotanwapenstokken en Winchesterkarabijnen te zien, maar geen gasmaskers en Klewangs. Sommige agenten van de Gemeentepolitie Amsterdam droegen de politiesabel nog; deze werd in 1968 afgeschaft. De Marechaussees hadden blijkens de foto's de beschikking over de stalen helm M54, lange rotanwapenstok, wilgentenen schild en gasmasker K in draagtas.

Het korps Rijkspolitie had in 1966 in totaal 18 pelotons ME. De Gemeentepolitie Amsterdamse kon 8 pelotons op de been brengen.

Nieuwmarktrellen, 1975

Voor de aanleg van de metrolijnen in Amsterdam moesten tientallen huizen rond de Nieuwmarkt gesloopt worden.

Buurtbewoners en kraakbeweging verzetten zich tegen de gedwongen ontruiming, die het gemeentebestuur met de inzet van een grote politiemacht en ten koste van talrijke schermutselingen met grote vernielingen moest afdwingen. Bij de Nieuwmarktrellen maakte de Mobiele Eenheid veelvuldig gebruik van traangasschutters, Op foto's zijn duidelijk de traangaskarabijnen .30M1 en traangasgeweergranaten FN LAC M1 te herkennen.

Wijzigingen en de overstap naar CS traangas

In 1976 zijn twee nieuwe traangasgeweergranaten goedgekeurd voor gebruik door de politie. Bovendien zijn de door de fabrikant gevoerde modelaanduidingen van enige andere, reeds goedgekeurde, traangasgranaten gewijzigd.

Opsomming van de voor politiegebruik goedgekeurde traangasgranaten, waarbij het laatste getal in de modelaanduiding de chlooracetophenon(CN)-inhoud in grammen aangeeft:

- [Traangashandgranaat model TW 701-2,4](#); fabrikaat Dynamit Nobel AG. Dit is de nieuwe aanduiding voor het eerder goedgekeurde type Depyfag M1.
- [Traangashandgranaat model TW 702-15](#); fabrikaat Dynamit Nobel AG. Dit is de nieuwe aanduiding voor het eerder goedgekeurde type Depyfag M2.
- [Traangasgeweergranaat model TW 702-15 St](#); fabrikaat Dynamit Nobel AG. Deze nieuwe geweergranaat vervangt de FN LAC M1, die niet meer wordt vervaardigd. Zij kan worden verschoten vanaf de Winchesterkarabijn .30M1 en functioneert op dezelfde wijze als de granaat van FN, namelijk: afvuren met behulp van een losse afvuurstift en afvuurpatroon; slagontsteking door een slagpin op de afvuurstift. Voor oefening in het verschieten is de oefengranaat TW 702 St Üb beschikbaar.
- [Traangasgeweergranaat model TW 704-2,4](#); fabrikaat Dynamit Nobel AG. Deze torpedo-vormige granaat is speciaal bestemd om door een raam of deuropening te worden geschoten, teneinde haar in een besloten ruimte tot ontsteking te doen komen. De gasinhoud van de granaat is aan deze wijze van gebruiken aangepast en zij levert geen brandgevaar op. De granaat wordt met behulp van [een speciaal hulpstuk met vizier](#) en een afvuurpatroon (bodemstempel DAG; dichtgewurgde monding met zwarte lak; lading van 0,95 gram nc.kruit) verschoten van de Winchesterkarabijn .30M1. Voor oefening in het verschieten is de oefengranaat TW 704 Üb beschikbaar.

NB: de verpakkingen van de CN-traangasgranaten hebben witte etiketten.

Al deze CN-traangasgranaten worden vervaardigd door de firma Dynamit Nobel Aktiengesellschaft te Troisdorf, Bondsrepubliek Duitsland.

De afkorting TW in de modelaanduiding staat voor Tränengas-Wurfkörper (traangasgranaat). In brochures van de firma wordt als synoniem de afkorting RW van Reizstoff-Wurfkörper gebruikt.

Additionele gegevens over de traangasgeweergranaat TW 704-2,4 (geweergranaat TW 704 met een lading van 2,4 gram CN-traangas). De torpedo-vormige granaat is voorzien van een hekroer met stabiliseringsvleugels. De geweergranaat bestaat in twee uitvoeringen. Bij de oudere uitvoering heeft de kop van de granaat de vorm van een stompe kegel en zijn de stabiliseringsvleugels vrijstaand. Om de kans op ernstige letsel bij het onbedoeld treffen van personen te verkleinen is het model van de granaat later iets gewijzigd: [de kop van de granaat is afgerond en de stabiliseringsvleugels zijn van een beschermband voorzien](#). Nadeel van deze wijzigingen is de verminderde doorslagkracht bij het treffen van ramen of deuren.

De granaat is oorspronkelijk ontworpen om te verschieten vanaf vuurwapens, die zijn voorzien van een standaard militaire schiettap of gecombineerde mondingsvlamdemper / schiettap met een diameter van 22 mm (U.S. Norm).

Voor de Winchesterkarabijnen .30M1 van de Nederlandse politie moest dus een andere oplossing gezocht worden in de vorm van een zogenoemd "Opzet-vizier", een los opzetstuk met hulpvizier (losse schiettap met hulpvizier).

Men had natuurlijk ook gewoon de Amerikaanse M8 grenade launcher (schiettap) uit de Tweede Wereldoorlog kunnen gebruiken, die speciaal voor de Winchesterkarabijn ontworpen werd.

Ook het door Dynamit Nobel geleverde opzetstuk met hulpvizier is in twee uitvoeringen in gebruik geweest, een vroege uitvoering zonder én een [latere uitvoering met extra klemschroef](#).

De uitvoering met klemschroef past niet op de loop van Winchesterkarabijnen, die voorzien zijn van een voorband met bajonethaft. Zijn daarom de bajonethouders er afgezaagd?

Naar aanleiding van een rapport van het Medisch Biologisch Laboratorium TNO uit 1976 is op advies van de commissie inzake Bewapening en Uitrusting van de gemeentepolitie en het Korps Rijkspolitie besloten in 1980 over te schakelen van het gebruik van CN-traangas naar CS-traangas. CS is de codenaam voor orthochloorbenzylideenmalononitril.

Tevens werden voorlopige richtlijnen gegeven voor het gebruik van CS-traangas.

Het massale gebruik van traangasgranaten tijdens diverse ordeverstoringen in Amsterdam in 1980 en de inzet van 170 traangasgranaten bij de Piersonstraatrellen in Nijmegen in februari 1981 leidde tot inspanningen om het gebruik van traangas als gewelddmiddel verder te reguleren en te beperken. Resultaat daarvan zijn de herhaaldelijk aangescherpte Richtlijnen voor het gebruik van CS-traangas.

De [traangasgranaten](#) blijven voorlopig in gebruik, met de bekende modelaanduidingen maar de traanverwekkende lading bestaat uit CS-traangas. De granaten zijn pyrotechnische traangasgranaten (rookgranaten). In die rookgranaten wordt het CS bij hoge temperatuur versmeuld en het verspreidt zich voornamelijk als aerosol en als damp in de lucht.

- Traangashandgranaat model TW 701-2,4 CS; fabrikaat Dynamit Nobel AG.
- Traangashandgranaat model TW 702-15 CS; fabrikaat Dynamit Nobel AG.
- Traangasgeweergranaat model TW 702-15 St CS; fabrikaat Dynamit Nobel AG. Voor oefening in het verschieten is de oefengranaat TW 702-15 St Üb beschikbaar.
- Traangasgeweergranaat model TW 704-2,4 CS; fabrikaat Dynamit Nobel AG. Voor oefening in het verschieten is de oefengranaat TW 704-2,4 Üb beschikbaar.

NB: de verpakkingen van de CS-traangasgranaten hebben blauwe etiketten.

Nieuw traangassysteem voor de Nederlandse politie

De Winchesterkarabijnen .30M1 voor het verschieten van traangasgeweergranaten zijn in 1999 vervangen door de traangasgranaatwerper H&K Mehrzweckpistole 1 (MZP1), kaliber 40 mm, vervaardigd door Heckler & Koch GmbH, Oberndorf/Neckar, Bondsrepubliek Duitsland.

De MZP 1 is als "Sonderwaffe für den Polizei-Einsatz" verder ontwikkeld uit de militaire 40 mm granaatwerper Granatpistole en kwam in 1984 op de markt. Voor de Nederlandse politie zijn nog enkele verbeteringen aangebracht: een ingebouwde valveiligheid en afvuurveiligheid, en een betere loopafsluiting (MZP 1A1).

Granaten worden onder meer vervaardigd door Diehl-Wehrtechnik te Rothenbach en Dynamit Nobel AG te Troisdorf.

De granaten voor de Nederlandse politie worden vervaardigd door NICO Pyrotechnik Hanns-Jürgen Diederichs GmbH and CO KG te Trittau/Hamburg.

De volgende granaten zijn in gebruik:

- [Traangasgranaatpatroon 40 mm buiten \(CS 15 gram\)](#);
- Traangasgranaatpatroon 40 mm binnen (CS 1 gram);
- Oefengranaatpatroon buiten;
- Oefengranaatpatroon binnen;
- Exercitiegranaat 40 mm x 46.

Gasmaskers voor politie en Mobiele Eenheden in het bijzonder

[Gasmasker F uit 1926](#)

(rubberen montuur rond de oogglazen; in onze collectie) en verbeterd in 1928 (metalen montuur). Typisch vooroorlogs gasmasker waarbij de filterbus door middel van een slang met het gelaatstuk verbonden is. De grote filterbus blijft in de draagtas! Deze militaire maskers (dienstmaskers) werden bij de mobilisatie in 1939 ook aan de politie verstrekt.

Diverse civiele (luchtbeschermings)gasmaskers

(volksmaskers genoemd) van Nederlands ([Vredestein](#) en Hevea), [Belgisch \(Englebert L.702\)](#) en [Tsjechisch \(Fatra FM3d\)](#) fabricaat. Tijdens de mobilisatie en bezetting ook aan de politie uitgegeven. Bij al deze maskers is de filterbus rechtstreeks aan het gelaatstuk bevestigd. Bij de maskers hoort een stoffen draagtas of metalen blik met een schouderriem.

[Gasmasker K met katoenen/canvas draagtas](#)

Dit type gasmasker was van 1952 tot 1976 bij het leger in gebruik. De filterbus is aan het gelaatstuk geschroefd. Bekend zijn twee varianten van het uitlaatventiel: oud type van zwart rubber, nieuw type van groen plastic. De draagtas was er in legergroen, luchtmachtgrijs en politiezwart. Bij de politie was vooral de grijze tas in gebruik. Opvallend kenmerk van het gasmasker K is de dubbele schroefdraad voor de filterbus; kleine fitting= filterbus volgens Duitse/Nederlandse norm, grote fitting= filterbus volgens Britse/Amerikaanse norm.

[Gasmasker C-3 met draagtas van gecoat, waterdicht doek](#)

Bij het leger in gebruik van 1976 tot 1996. In 1986 is het masker gemodificeerd door wijziging van het uitlaatventiel: plastic kap met ronde gaatjes in plaats van metalen kap met langwerpige gaten. Dit onderdeel is tevens een spreekmembraan. Na 1996 bij het leger vervangen door het Britse Avon FM12 gasmasker, waar de filterbus links of rechts opgeschroefd kan worden. Het Canadese gasmasker C-3 is een verbeterde versie van de Britse respirator, light (RI) uit 1943 en is derhalve uitgerust met een filterbus met grote (Britse) schroeffitting. De bus is bevestigd op de linkerwang: dan zit ie niet in de weg bij het schieten met een geweer, ervan uitgaande dat de meeste militairen rechtshandig zijn. Voor de politie was deze locatie van de filterbus een probleem omdat je dan het vizier van een oproerhelm niet goed naar beneden kunt klappen. De draagtassen voor het masker zijn van groen gecoat doek en later voor de politie ook in blauwzwart gecoat doek. Bij de C-3 was een adapter beschikbaar om filterbussen met kleine fitting te kunnen gebruiken.

[Gasmasker Auer 3 S-E, met kleine fitting voor de filterbus, vanaf 1977](#)

Dit gasmasker is voorzien van een spreekmembraan en een panoramavenster en biedt derhalve een beter gezichtsveld dan het verouderde gasmasker K of C-3. De Auer-maskers zijn duidelijk in beeld op foto's van de Kroningsrellen op 30 april 1980 in Amsterdam. De draagbussen ervoor zijn er in metalen en kunststof uitvoering, gemerkt Auer (Berlin). Echter ook vaak aan te treffen in gecoate tas voor het gasmasker C-3.

[Gasmasker Dräger Panorama Nova, met kleine fitting voor de filterbus, vanaf 1977](#)

Ook dit masker heeft een spreekmembraan en een panoramavenster. Met plastic draagbus, soms gemerkt Dräger (Lübeck), echter ook vaak aan te treffen in gecoate tas voor het gasmasker C-3.

[Gasmasker Kemira](#)

Finland, grijs, met panoramavenster en kleine fitting voor filterbus. Waarschijnlijk een proefexemplaar dat door het PIOG/COME/OCME (de ME-opleiding) getest is, maar vervolgens niet ingevoerd werd.

[Groen gasmasker, Merk Auer M65](#)

Gemaakt circa 1968-1969. Dit gasmasker is waarschijnlijk gebruikt bij de ME van één (Amsterdam) of meer gemeentepolitiekorpsen. Het masker is afgebeeld in: *Uitrusting Mobiele Eenheden Gemeentepolitie*, Directie Politie, Ministerie van Binnenlandse Zaken, 's-Gravenhage 1979, en in een fotomap over een tentoonstelling van uitrusting van het OCME Woensdrecht, in 1977. In beide gevallen is ook het gasmasker Dräger Panorama Nova RA of TRA afgebeeld. Het gasmasker Auer is ook in gebruik geweest bij de Amsterdamse brandweer. Dit is officieel het "ABC Schutzmaske M65" van de Duitse Bundeswehr. Ook werd dit type gasmasker uit dumphandelverkoop gedragen door krakers van het Wolters Noordhoff Complex in Groningen, dat door de politie werd ontruimd op 26 en 27 mei 1990.

Zwart gasmasker met panoramavenster

Schenking van de Politie Apeldoorn, Garage Vosselmanstraat. Dit gasmasker is gemerkt op het riemenstel: Groenestein. Het is een industrieel (= commercieel) gasbeschermingsmasker. Het volgelaatsmasker wordt verkocht door POL Politietechniek in Heteren en wordt gebruikt door de Technische Recherche als bescherming bij bv. etsen om een weggeslepen chassisnummer zichtbaar te maken. Het is dus geen masker van de ME.

[Israëliësch volksgasmasker Shalom Nr.4](#)

(circa 1960-1985; licentie van de Duitse Dräger Simplex) uit dumpverkoop: gebruikt door krakers van het Wolters Noordhoff Complex in Groningen, dat door de politie werd ontruimd op 26 en 27 mei 1990.

[Zwart gasmasker met panoramavenster, merk Fernez \(Frankrijk\)](#)

Model Bacou Cosmo. Dit is een proefmodel dat is beproefd in combinatie met de Gallet 501 ME-helm met klikmontage voor bevestiging van het masker direct aan de helm. Het gasmasker is niet ingevoerd bij de Nederlandse politie.

Gasmasker merk Dräger, model Kareta

Zonder spreekmembraan en met twee oogglazen

In 1972 getest als wel deugdelijk, maar niet ingevoerd. De voorkeur ging uiteindelijk naar gasmaskers met een panoramavenster.

Pantserwagens voor de Nederlandse politie

Vanaf 1968 werd de Nederlandse politie geconfronteerd met terreuraanslagen: vliegtuigkapingen en de dreiging van aanslagen op burgerluchtvaartterreinen, voornamelijk gericht tegen de Israëlische luchtvaartmaatschappij El Al en Amerikaanse maatschappijen. Ook vond een aantal gijzelingen plaats: de gewelddadige bezetting van de woning van de Indonesische ambassadeur in Wassenaar door Zuidmolukse jongeren (1970) en de gijzeling van een boerengezin in Deil door overvallers op de vlucht voor de politie (1973). Vooral de gijzeling van Israëlische sporters door de Palestijnse terreurorganisatie Zwarte September tijdens de Olympische Spelen in München in 1972, die door amateuristisch ingrijpen van de Duitse autoriteiten in een bloedbad eindigde, zette de politie in Nederland aan tot de oprichting van Bijzondere Bijstandseenheden (BBE's). Ook diende materieel voor de terreurbestrijding aangeschaft te worden, onder andere pantserwagens.

De commissie die in het begin van de jaren zeventig de aanschaf van pantserwagens onderzocht, richtte haar aandacht op Noord-Ierland. Daar woedde al jaren een burgeroorlog tussen militante en gewelddadige groeperingen van pro-Britse protestanten, en katholieken, die inlijving van Noord-Ierland bij de Ierse republiek wensten. De politie en het Britse leger trachtten de openbare orde en de staatkundige *status quo* te handhaven. Voor de Britse ordediensten als doelwit van bomaanslagen en sluipschutters, waren pantserwagens onmisbare uitrusting.

De Nederlandse politie koos voor lichtgepantserde voertuigen. Die moesten bescherming bieden tegen geweer- en mitrailleurvuur en tegen scherfwerking van bijvoorbeeld handgranaten.

De politie beschouwde de pantserwagens als een overwegend preventief middel, dat, mits op een zeer in het oog vallende en tactisch goed gekozen plaats neergezet, kon dienen als stationair machtsvertoon. Bovendien was dan een beschermde en goede observatie door de bemanning van het voertuig mogelijk. Ingeval van politieoptreden bij terreuracties en grote rellen, waarbij direct levensgevaar voor politiemensen en derden te verwachten viel, diende de pantserwagen als bescherming voor de manschappen.

Sinds de politiereorganisatie van 1994 beschikt de politie niet meer over pantservoertuigen (de gepantserde personenauto's voor de persoonsbeveiliging buiten beschouwing latende). Voor bijstandsverlening aan de politie kunnen de pantserwagenpelotons van de Koninklijke Marechaussee worden ingezet. Deze pelotons zijn uitgerust met YPR-765 gepantserde rupsvoertuigen.

[Pantservoertuig UR-416](#)

Unimog Rheinstahl 416

fabrikant: Rheinstahl Sonderfertigung A.G., Kassel, Duitsland

jaar van ingebruikname: 1973

lengte: 4,99 m

breedte: 2,26 m

hoogte: 2,24 m

gewicht: 6,3 ton

motor: Daimler-Benz, 6 cilinder, diesel, 115 pk

pantser: staalplaat 6 mm

maximumsnelheid: 80 km per uur

herkomst: schenking van het Korps Landelijke Politiediensten, 1996

De firma Rheinstahl ontwierp de UR-416 in 1965 als commercieel product, namelijk als pantservoertuig voor politiediensten. De gepantserde opbouw is geplaatst op een gewoon Mercedes-Benz Unimog vrachtwagenchassis. Het gepantserde wielvoertuig biedt plaats aan de commandant, chauffeur en acht manschappen. De zijkanten zijn elk voorzien van vier schuifluikjes en één schietpoort; de achterzijde telt twee schuifluikjes.

In Nederland zijn slechts twee van deze voertuigen in gebruik geweest: het afgebeelde exemplaar van het museum (met kenteken ZZ-17-08) bij de Gemeentepolitie Den Haag en de andere (met kenteken ZZ-17-09) bij de Gemeentepolitie Amsterdam. In mei 1973 werden “de UR’s” door het ministerie van Binnenlandse Zaken in bruikleen ter beschikking gesteld aan deze gemeentepolitiekorpsen voor observatie en beveiligingswerk in het kader van het optreden van de Mobiele Eenheden bij ordeverstoringen en voor de terreurbestrijding. In 1977 werden de voertuigen gemodificeerd door middel van het aanbrengen van een barricadeschuif en de plaatsing van een draaibare [observatiekoepel met schietpoorten](#). De bemanning bestond uit: commandant (hoofdinspecteur of inspecteur), ondercommandant (adjutant of brigadier) en twee chauffeurs die per toerbeurt dienst deden als rijders. Twee tot vier schutters konden in de manschappencabine plaats nemen. Hun Winchesterkarabijnen met pistoolgreep en schuifkolf waren aangepast voor het vuren uit schietpoorten.

De pantserwagens werden onder andere ingezet om barricades te verwijderen bij de ontruiming van kraakpanden. De [Amsterdamse UR](#) werd onder andere ingezet tijdens de bezetting van het Indonesische consulaat door Zuidmolukse jongeren in december 1975. De Haagse UR met zijn bemanning verleende bijstand bij politieacties in onder andere Weert, Maastricht en Krimpen aan de IJssel. Voorzichtig rijden was bij de UR een noodzaak: het voertuig bleek topzwaar en viel makkelijk om.

De Amsterdamse UR (ZZ-17-09) is in 1992 door de Dienst Domeinen geschonken aan het Nederlands Politiemuseum. Door de noodgedwongen buitenstalling in de museumtuin, hadden weer en wind en vandalisme een vernietigende uitwerking op de pantserwagen. De Amsterdamse UR werd uiteindelijk in 1996 gesloopt.

[Pantservoertuig SANKEY AT 104](#)

GKN Sankey Armoured Truck 104

fabrikant: GKN Sankey Limited, Telford, Salop, Groot-Brittannië

jaar van ingebruikname: 1973

lengte: 5,48 m

breedte: 2,43 m

hoogte: 2,48 m

gewicht: 8,9 ton

motor: Bedford 330, 6 cilinder, diesel, 100 pk

pantser: staalplaat 6-16 mm

maximumsnelheid: 80 km per uur

herkomst: schenking van het Korps Landelijke Politiediensten, 1996

De firma Sankey had in 1955 samen met Humber Motors de Humber Pig pantserwagen ontworpen voor de Britse troepen in Noord-Ierland. De Sankey is een commercieel ontwerp uit 1970, dat een gepantserde opbouw combineert met het gewone chassis en de ophanging van een Bedford vrachtwagen en een Bedford-motor met Allison automatische transmissie. Het gepantserde wielvoertuig voor manschappenvervoer werd speciaal ontworpen voor politie- of veiligheidsdiensten en [biedt maximaal plaats aan elf personen](#). Vier pantserglasblokken bieden de chauffeur een redelijk zicht; ook de vaste waarnemingstoren is voorzien van vier pantserglasblokken. Het voertuig is verder voorzien van zeven schuifluikjes, die dienen als observatie- en schietpoorten.

Aan de voorkant is het voertuig voorzien van een barricaderuimer en hefinstallatie.

Vier Sankey-pantserwagens werden in 1973 aangeschaft door het landelijke Korps Rijkspolitie. De bemanning bestond uit drie personen: de commandant (adjutant of opperwachtmeester) en twee chauffeurs (wachtmeester of wachtmeester eerste klasse), die bij toerbeurt dienst deden als waarnemer. Twee pantserwagens werden permanent gestationeerd bij de Dienst Luchtvaart (DLV) van de Rijkspolitie op de luchthaven Schiphol. Later werden voor de beveiligingstaak op Schiphol Shorland-pantserwagens aangekocht.

De voertuigen werden ingezet voor de begeleiding van taxiënde vliegtuigen van de Israëlische luchtvaartmaatschappij El Al en [de bewaking van op het platform geparkeerde vliegtuigen](#). De Sankeys werden ook ingezet als observatievoertuig en machtsvertoon in september 1974 op Schiphol. Terroristen van het Japanse Rode Leger bezetten de Franse ambassade in Den Haag om een kameraad uit gevangenschap vrij te krijgen. Op Schiphol wisselden zij hun gijzelaars uit tegen de uit Frankrijk overgevlogen strijdmakker en vertrokken vervolgens met een Frans verkeersvliegtuig en 300.000 dollar naar Damascus.

De overige twee Sankeys werden gestationeerd bij de Centrale Opleiding Mobiele Eenheden (COME) van de Rijkspolitie te Neerijnen. Zij werden gebruikt voor [de opleiding van personeel voor de Mobiele Eenheden](#), de opleiding van pantserwagenbemanningen en ondersteuning aan de Bijzondere Bijstandseenheid Rijkspolitie. Indien nodig konden zij bijstand verlenen elders in het land aan rijkspolitie en gemeentepolitie bij ME-acties en terreurbestrijdingsacties. Een Sankey nam deel aan het ME-optreden tegen een blokkade van vrachtwagenchauffeurs bij grenspost Wuustwezel in 1974. Ook verleende een Sankey bijstand bij de blokkade van kerncentrale Dodewaard van 18 tot 23 september 1981. In 1983 waren de vier Sankey-pantserwagens nog in gebruik bij de Centrale Opleiding Mobiele Eenheden van het Korps Rijkspolitie te Neerijnen.

De Rijkspolitie heeft vier Sankey-pantserwagens aangekocht, met de volgende kentekens:

- GB-89-66: deze pantserwagen is onder andere ingezet in [Vaassen, 1976](#)
- DB-60-34: aanvankelijk in collectie NPM, maar in 1996 gesloopt
- DB-47-94:
- DB-47-95: sinds 1996 in collectie NPM; deze pantserwagen is onder andere ingezet in Vaassen, 1976.

[Pantservoertuig SHORLAND MK 3](#)

(Land-Rover) Shorland MK 3 Armoured Patrol Car

fabrikant: British Leyland (Rover), Solihull, Birmingham, en Short Brothers & Harland limited, Belfast
jaar van ingebruikname: 1979

lengte: 4,59 m

breedte: 1,77 m

hoogte: 2,28 m

gewicht: 3,4 ton

motor: Rover, 6 cilinder, benzine, 95 pk

pantser: staalplaat 5-8 mm

maximumsnelheid: 100 km per uur

herkomst: schenking van het Korps Rijkspolitie, 1991

De Shorland werd in 1965 ontwikkeld als pantserwagen voor de Noord-Ierse politie, de Royal Ulster Constabulary. Het was een samenwerkingsproject van Land-Rover, die het chassis leverde en Short Brothers in Belfast, die de gepantserde opbouw vervaardigde: vandaar ook de merknaam Shorland.

Het voertuig biedt plaats aan een chauffeur, waarnemer/schutter en commandant. De met de hand draaibare observatie- en mitrailleurkoepel is voorzien van een schietpoort. Ook het Britse leger nam de Shorland in gebruik als licht gepantserd verkenningsvoertuig.

De Shorland MK 3 is door de Nederlandse Politie vanaf 1975 ingezet als voertuig voor surveillance, begeleiding en verkenning. De bemanning bestond uit: commandant (opperwachtmeester of wachtmeester eerste klasse), chauffeur (wachtmeester(1^e kl.)) en schutter (wachtmeester(1^e kl.)) met als [boordwapen een pistoolmitrailleur Heckler & Koch MP 5A3](#).

Vier, later vijf Shorlands waren permanent gestationeerd bij de Dienst Luchtvaart van de Rijkspolitie op Schiphol. Deze dienst was belast met de politietoek op de luchthaven en de beveiliging daarvan tegen mogelijke terroristische aanslagen.

De Shorlands werden gebruikt voor de begeleiding en bewaking van vliegtuigen die mogelijk doelwit konden zijn van terroristische aanslagen, met name toestellen van El Al. Voor de afhandeling van een El Al-vliegtuig werden steeds [drie Shorlands ingezet](#) op taxibanen en platform.

Twee, later één, Shorlands waren ingedeeld bij de V.B.V.- groep (Volledig Beschermend Voertuig-groep) van de Centrale Opleiding Mobiele Eenheden van het Korps Rijkspolitie te Neerijnen. Hun taak was de opleiding van bemanningen voor de detacheringen op Schiphol en bijstandsverlening aan politiekorpsen elders in het land. Shorlands werden onder meer ingezet voor de bewaking van het vliegveld Zuid-Limburg tijdens de Eurotop in Maastricht in maart 1981 en bij de blokkade van kerncentrale Dodewaard in september 1981. Ook begeleidten de pantserwagens wapentransporten door de overheid en legale transporten van verdovende middelen voor farmaceutisch gebruik.

In 1983 waren nog zes Shorlands in gebruik bij de rijkspolitie.

Twee Shorlands hebben ook dienst gedaan rond 1981 bij de Gemeentepolitie van Haarlemmermeer. Het ambtsgebied van dit korps reikte tot aan de luchthaven Schiphol. Aanslagen gericht tegen de luchthaven zouden ook plaats kunnen vinden vanaf het grondgebied van de gemeente Haarlemmermeer en de voertuigen werden dan ook ingezet bij de beveiliging van het buitengebied rond Schiphol.

Shorland Mk III pantserwagens:

- Kenteken 54-10-MB (1976), (wagennummer 4)
- Kenteken 54-11-MB (1976)
- Kenteken 13-52-NB (1976) (wagennummer 3): ingezet op Schiphol
- Kenteken 13-53-NB (1976) (wagennummer 2): [ingezet op Schiphol](#) en in Vaassen 1976
- Kenteken 19-56-ZB (1977) : [ingezet op Schiphol](#); eerst in collectie NPM en Politiemuseum Den Helder, in 2006 afgestoten en vernietigd
- Kenteken 19-57-ZB (1977)
- Kenteken 58-JB-25 (1978) (wagennummer 5): in collectie NPM sinds 1991
- Kenteken 58-JB-26 (1978) (wagennummer 3): ; [ingezet op Schiphol](#).

[Pantservoertuig SHORLAND MK 4](#)

(Land-Rover) Shorland MK 4

fabrikant: British Leyland (Rover), Solihull, Birmingham, en Short Brothers & Harland limited, Belfast

jaar van ingebruikname: 1987

herkomst: schenking van de Koninklijke Marechaussee, 1995

De Shorland MK 4 is een verbeterde uitvoering van het Shorland begeleidings- en verkenningsvoertuig en werd in 1987 aangeschaft ter vervanging van de MK 3 Shorlands bij de Dienst Luchtvaart van het Korps Rijkspolitie op Schiphol. De MK 4 had ook aan de zijkanten en achterkant van de cabine pantserglasblokken voor een beter zichtveld.

Vijf voertuigen van het type MK 4 werden aangekocht.

Bij de reorganisatie van de politie in 1994 werd het Korps Rijkspolitie, en dus ook de Dienst Luchtvaart opgeheven. De Koninklijke Marechaussee werd aangewezen voor de uitvoering van de politie- en beveiligingstaak op de luchthaven Schiphol. De Shorland MK 4 pantservoertuigen gingen over naar de Marechaussee en werden voorzien van een nieuw kenteken met de beginletters "KO" voor Koninklijke Marechaussee. In 1995 verving de Marechaussee de Shorlands door gepantserde Mercedes-Benz terreinwagens.

Shorland Mk IV of V:

- Wagennummer 1, kenteken BY-21-JR (Rijkspolitie)
- Wagennummer 1, kenteken VG-27-LR (Rijkspolitie)
- Wagennummer 2
- Wagennummer 3

- Wagennummer 4; (RP-kenteken BY-07-KV) Kmar KO-38-09: in collective NPM
- Wagennummer 5.

Pantservoertuig SHORTS

(Land-Rover) Shorts SB 301 Armoured Personnel Vehicle

fabrikant: British Leyland (Rover), Solihull, Birmingham, en Short Brothers & Harland limited, Belfast

jaar van ingebruikname: 1979

herkomst: schenking Korps Landelijke Politiediensten, 1996

De S(hort) B(rothers) 301 is een verderontwikkeling (variant 01) van het Shorland MK 3 verkenningvoertuig tot gepantserd wielvoertuig voor troepenvervoer (zes tot acht personen), met een identiek Land-Roverchassis als basis.

Drie Shorts SB 301-pantserwagens werden in 1979 aangekocht door de Centrale Opleiding Mobiele Eenheden van de Rijkspolitie in Neerijnen. Het voertuig werd ook gebruikt voor het vervoer van zes tot acht politiemensen tijdens de ME-opleiding, maar diende vooral als les- en instructiewagen bij de opleiding van de bestuurders en bemanningen voor de Shorland-pantserwagens. De ruimere Shorts bood meer binnenruimte tijdens de opleiding.

De tactische opleiding voor de Shorland werd verzorgd door de COME; de rijtechnische opleiding vond plaats op de Verkeersschool van de Rijkspolitie te Bilthoven. Daarom ook werden twee van de Shorts-voertuigen voorzien van een dubbele bediening en gestationeerd in Bilthoven.

Bij de rijkspolitie zijn drie pantserwagens (Land-Rover) Shorts SB 301 Armoured Personnel Vehicle in gebruik geweest:

- [Kenteken 58-JB-28](#): sinds 1996 in de collectie van het Nederlands Politie museum
- Kenteken 57-91-HF (handelaarskenteken)
- [Kenteken 58-JB-22](#) (1978), daknummer 66, RP Verkeersschool Bilthoven.

Waterwerpers bij de Nederlandse politie

Enkele grootstedelijke Europese politiekorpsen, zoals die van Parijs en Berlijn, hadden al vóór de Tweede Wereldoorlog de beschikking over waterwerpers voor de bestrijding van grootschalige ordeverstoringen.

Een Haagse proef

Omstreeks 1957-1959 schafte de Gemeentepolitie 's-Gravenhage bij wijze van proef één waterwerper aan die binnen het politiekorps het voertuignummer HP59 kreeg. De basis voor deze waterwerper was een vrachtauto International Harvester uit de S-serie met een opbouw van de firma Kronenburg in Hedel. Dit bedrijf was gespecialiseerd in het opbouwen van brandweerwagens op een bestaand vrachtwagenchassis.

De [International Harvester](#) was van het zogenoemde torpedomodel, oftewel met een uitstekende motorkap. De wagen was voorzien van een dubbele cabine en beschikte over een aparte motor voor de aandrijving van de waterkanonnen. Deze motor voor de spuitinstallaties bevond zich aan de achterzijde van het voertuig. De wagen was uitgerust met drie waterspuiten bovenop de cabine en twee (hoog geplaatste) zijsproeiers, geplaatst achter de zijdeuren.

De waterwerper kostte toen f 80.000,--. Volgens de burgemeester van de hofstad ging van de aanwezigheid van deze waterwerper bij de politie een grote preventieve werking uit en was het voertuig in geval van ernstige ordeverstoringen een effectief hulpmiddel. De waterwerper is vijf à zes maal daadwerkelijk in actie geweest, steeds bij oudejaarsrelletjes, die daardoor in omvang waren teruggelopen.

Naar aanleiding van het Bouwvakkeroproer, ook wel de Telegraafrellen genoemd, in 1966 te Amsterdam, kwam de wenselijkheid van aanschaf van waterkanonnen voor de Nederlandse politie op de politieke agenda te staan. Uiteindelijk wist de minister van Binnenlandse Zaken, Beernink, een kamermeerderheid te winnen voor het reserveren van middelen op de rijksbegroting van 1967 voor de aanschaf van vijf waterwerpers voor landelijk gebruik om ordeverstoringen op grote schaal tegen te gaan. Deze waterwerpers zouden gestationeerd worden in de drie grote gemeenten, hetgeen door de burgemeesters van die gemeenten noodzakelijk werd geacht en toegejuicht.

Het bedrag gemoeid met de aankoop van deze vijf waterwerpers was f 550.000,-- oftewel 110.000 gulden per stuk. De aanschaf werd gerealiseerd door het bedrag in mindering te brengen op de geraamde rijksbijdragen in de kosten van de gemeentepolitie.

Het ministerie van Binnenlandse Zaken ontving verscheidene offertes en uiteindelijk kreeg de N.V. Motorkracht te Hogeveen de opdracht voor de levering van **vijf** Magirus Deutz waterwerpers. De waterwerpers werden in het voorjaar van 1968 afgeleverd.

Magirus Deutz

De waterwerper was opgebouwd op het chassis van de Magirus Deutz 156D vrachtwagen van het bouwjaar 1966 met uitstekende motorkap (torpedomodel). De wagen had vierwielaandrijving, een ongesynchroniseerde zesversnellingsbak en een zescilinder luchtgekoelde Deutz-dieselmotor met een netto vermogen van 150 pk bij 2300 omwentelingen per minuut.

Het totale gewicht van het bemande en met water gevulde voertuig bedroeg 13.125 kg. Het gevaarte was 6,8 meter lang, 2,34 meter breed en 3,1 meter hoog.

De [Magirus Deutz](#) beschikte over een watertank voor 4700 liter water. Voor de werking van de spuitinstallaties was aan de achterkant van de wagen een centrifugaalpomp met een luchtgekoelde dieselmotor van 56 pk ingebouwd. Twee achterdeuren sloten dit motorcompartiment af.

De met geluidsisolerend materiaal beklede cabine bestond uit een bestuurdersgedeelte met twee zitplaatsen voor de commandant en de bestuurder en een manschappengedeelte met koepel voor de drie kanoniers.

De wagen was uitgerust met drie waterkanonnen (waterspuiten) bovenop de cabine, twee (laag geplaatste) zijspoeiers, geplaatst achter de zijdeuren, en spoeiers aan de voor- en achterzijde.

De waterkanonnen werden elektrisch verwarmd zodat de waterwerper ook bij vriezend weer normaal kon functioneren. De drie waterkanonnen konden tegelijkertijd door de kanonnières worden bediend. Twee kanonnen waren naar voren (en opzij) gericht; één kanon naar achteren (en opzij). Op ieder kanon was een schijnwerper bevestigd, die met de loop meedraaide om het doel te kunnen verlichten.

De van plexiglas vervaardigde ramen, de motorkap en alle lampen waren door draadgaas beschermd. De grill van de motorkap was onder het draadgaas nog voorzien van een ronde schijf van plaatstaal ter bescherming van de grote ventilator van de luchtgekoelde motor tegen projectielen.

Aan de voorkant was de wagen voorzien van een bumper, die als schuif gebruikt kon worden.

De vijf waterwerpers werden gestationeerd in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag:

De wagen met kenteken BB-79-30 in Den Haag; de wagens met de kentekens BB-79-29 en BB-81-19 in Rotterdam, en de wagens met de kentekens [BB-79-82](#) en BB-79-31 (wagennummer 877) in Amsterdam.

In mei 1969 kregen de Magirus-waterwerpers hun vuurdoop tijdens de ongeregeldheden rond de Maagdenhuisbezetting in Amsterdam. Bij deze acties verleende de Haagse waterwerper bijstand, zodat het Amsterdamse politiekorps drie waterwerpers kon inzetten.

In hun gebruiksperiode ondergingen de waterwerpers lokale aanpassingen. De koepels van de twee in Rotterdam gestationeerde waterwerpers weken af van de Haagse en Amsterdamse exemplaren. De Rotterdamse koepel was verhoogd door het monteren van een draadrasterbak om de signaalhoorn, zwaailicht en schijnwerpers heen. De Amsterdamse waterwerpers hadden een ander type bumper/schuif als de Rotterdamse exemplaren.

Mercedes

Voor de bestrijding van grootschalige ordeverstoringen stelde het ministerie van Binnenlandse Zaken in 1976 drie Mercedes-waterwerpers in bruikleen beschikbaar aan de gemeentepolitiekorpsen van Amsterdam, Rotterdam en Den Haag.

Deze drie Mercedes-Benz LP 1313/51 waterwerpers met een opbouw van Kronenburg te Hedel waren voorzien van een moderne frontstuurcabine.

De waterwerper met kenteken 65-60-RB had als standplaats Amsterdam, de 65-93-RB stond in Den Haag, en de 65-94-RB in Rotterdam.

De Magirusen bleven nog jaren in reserve beschikbaar. Bij de inhuldigingsrellen in Amsterdam op 30 april 1980 werd in ieder geval de Amsterdamse Magirus-waterwerper met het kenteken BB-79-82 nog ingezet.

De [Amsterdamse waterwerper](#) in onze museumcollectie is de Mercedes-Benz LP 1313/51 met het voertuignummer 6407 en het kenteken 65-60-RB

fabrikant: Kronenburg BV, Hedel

jaar van ingebruikname: 1976

lengte: 6,25 m

breedte: 2,40 m

hoogte: 3,28 m

gewicht: 14 ton

motor: Daimler-Benz, 6 cilinder, diesel, 130 pk

pompmotor: Volkswagen, 41 pk

herkomst: schenking van de Dienst Domeinen, ministerie van Financiën, 1992.

De waterwerper werd en wordt beschouwd als een gewelddmiddel, een wapen, dat alleen ingezet mag worden in Mobiele Eenheid-verband. De bemanning bestond uit commandant, bestuurder en drie kanonnières.

De waterwerper heeft een ingebouwde watertank met een inhoud van 4.500 liter. Op de cabine bevinden zich drie waterkanonnen (rechtsvoor, linksvoor en middenachter), aan de voorkant onder de bumper drie sproeiers, [aan elke zijkant een sproeier](#) en aan de achterkant nog een sproeier.

De handbediende waterkanonnen hebben een bereik van 20 à 30 meter met een spuitkracht van 15 atmosfeer. Als continu gespoten wordt, is de watertank in 3 minuten leeg. Met de waterkanonnen kon op drie manieren "gevuurd" worden: waterregen, waterscherm en waterstoot. Bij de waterregen werd in een hoge boog gericht om een regen van water op de tegenstanders neer te laten dalen; een duidelijk signaal dat men zich van die plaats diende te verwijderen. Door vóór de tegenstanders op de grond te spuiten, legde de waterwerper een waterscherm om opdringen van de tegenstanders te stoppen en hen terug te doen kijken. De meest offensieve inzet van het waterkanon was de korte waterstoot tegen het lichaam (niet hoger dan de borst!) van individuele tegenstanders of een groep personen. De sproeiers dienden ter bescherming van het voertuig zelf, bijvoorbeeld als aanvallers erop wilden klimmen of als de waterwerper over brandende obstakels moest rijden.

De waterwerper kon dynamisch ingezet worden, waarbij het verrassingseffect belangrijk was, of statisch als ondersteunend onderdeel in een formatie met "voetvolk" van de Mobiele eenheid.

Deze waterwerper werd onder meer ingezet tijdens de "Kroningsrellen" in Amsterdam op 30 april 1980, samen met de oudere Magirus-Deutz waterwerper.

De inzet van waterwerpers had niet altijd voldoende uitwerking. In smalle straten was het logge voertuig moeilijk te manoeuvreren en de beperkte inhoud van de watertank noodzaakte het voertuig de frontlinie te verlaten [om aan een brandkraan te gaan tanken](#).

Terberg

In 1988 werd een moderner type waterwerper in gebruik genomen: de [Terberg TS 15/1](#).

Twee waterwerpers met de kentekens BZ-64-SV en VB-39-NJ hadden Amsterdam als standplaats; de [waterwerper met kenteken VB-49-KD](#) had Den Haag als standplaats.

De Terberg werd aangedreven door een Daf-motor. De opbouw was gebouwd door Kronenburg, dat inmiddels met de firma Saval was gefuseerd tot Saval-Kronenburg. De bemanning bestond uit vier personen: de commandant, de chauffeur en twee kanonnières.

De Terberg TS 15/1 waterwerpers zijn in 2007 vervangen door een nieuw model van Terberg.

Literatuur:

- Breukers, J.M., Bijlage 3 Bewapening politie, in: J.A. de Jonge, *Korps Rijkspolitie 1945-1994*, Apeldoorn 1993, p.220.
- Breukers, J.M., Gewapend tegen oproer, in: *10^e jaarboek Nederlands Politie Museum 1995*, Apeldoorn 1995, pp. 39-42.
- Buijnsters, L.A., Vlaardingse dienders bewapend met een revolver!, in: *Districtsblad Waterweg*, 10^{de} jaargang, no. 5, november 2003, pp. 10-13.
- Cozijn, V.M. e.a., *De Mannlicher M.95 en de patroon van 6,5 x 53,5 R*, Leusden 1995.
- Francotte, A. en C. Gaier, *FN-Browning. 100 Years of Sport and Military Firearms*, Brussels 1989.
- Groeneweg, N., en A. Hallema, *Van nachtwacht tot computermacht. Vijftig eeuwen politie en justitie*, Zaltbommel 1976.
- Harder, H.E., en W.A. Dreschler, *Die Militärrevolver der Niederlande 1856-1940*, Amsterdam 1998.
- Harlaar, M., *Voorwaarts in bataille. Een eeuw bereden politie in Amsterdam*, Bussum 2000, pp. 54-64.
- Hoogenboom, A.B., *Het repressieve vermogen van het Rotterdamse politiekorps (1880-1940)*, Rotterdam 1984 (scriptie).
- Jong, H. de, *Beknopt overzicht van de geschiedenis der Rotterdamse politie, 1340-1952*, 2^e uitgave, Rotterdam 2001.
- Jong, H. de, *Beknopte geschiedenis van de Karabijnbrigade der Rotterdamse politie, 1911-1940*, Rotterdam 1948.
- Klerks, P., *Terreurbestrijding in Nederland 1970-1988*, Amsterdam 1989.
- Lenselink, J., *De munitie voor de revolvers van de Nederlandse en Nederlands Indische Krijgsmacht, 1861-1940*, NVBMB 1998.
- Manneke, P., *Korps zonder kapsones. Geschiedenis van de Rotterdamse gemeentepolitie, 1340-1993*, Bussum 1993.
- Martens, B.J., en G. de Vries, *The Dutch Luger (Parabellum). A complete History*, Alexandria VA 1994.
- Martens, B.J., en G. de Vries, *Nederlandse vuurwapens. Landmacht en Luchtvaartafdeling 1895-1940*, Amsterdam 1993.
- NN, *Verslag der ongeregeldheden, voorgevallen te Amsterdam begin Juli 1934*, Amsterdam 1934.
- Peters, J., Entwaffnung in den Maas-Wiesen. Deutscher Truppenrückzug 1918 durch das neutrale Holland und den Selfkant, in: *Heimatkalender des Kreises Heinsberg 1996*, pp. 190-195.
- Scarpita, A., L'antiterrorisme Hollandais. La Bijzondere Bistands Eenheid, in: *Raids*, no. 77, octobre 1992, pp. 34-37.
- Scarpita, A., Holland's Hard-Corps BBE, in: *Soldier of Fortune*, vol. 18, no. 4, April 1993, pp. 48-51
- Smeets, J.P.E.G., *De politietroepen 1919-1940. De politie-militair als steunpilaar van het wettig gezag*, z.p. 1997.
- Talens, M., *De ransel op de rug. De uitrustingsstukken van de Nederlandse soldaat sinds 1813*, deel 1, Breda 1996.
- Wit, D.A. de, Nederlandse overheidsrevolvers, in: *SAM 124*, pp. 10-14.
- Timmer, J.S., *Politiegeweld. Geweldgebruik van en tegen de politie in Nederland*, Alphen aan den Rijn, 2005, pp. 397-476.
- Zhuk, A.B., en B. Brukner, *Revolver und Pistolen. Enzyklopädie der modernen Faustfeuerwaffen*, Schwäbisch Hall 1996.
- Voorschrift Nr. 39 Handleiding voor het beteugelen van woelingen, Breda 1932, p.14.
- Dreschler, W.A., *Gasgebruik bij de Koninklijke Marechaussee*, uitgave van de Stichting Vrienden van het Marechausseemuseum 1994, Museumbrochure no.3, pp.9, 18-20.
- Smeets, J.P.E.G., *De Politietroepen 1919-1940. De politie-militair als steunpilaar van het wettig gezag*, Soest 1997, p. 70.
- Ministerie van Oorlog, voorlopig voorschrift nr 1505, 4^e druk, HANDGRANATEN, 9 december 1949.
- Corps Rijkspolitie, voorlopig voorschrift inzake het oefenen met en het tactisch gebruik van Gashandgranaten, 15 februari 1952.

Ministerie van Binnenlandse Zaken, Voorschriften ten dienste van de Gemeente-politie, deel V, voorschrift traangashandgranaat Nr 2-IV, 1955 en ongedateerd wijzigingsblad "Depyfag".

Voor de Duitse eihandgranaat met Reisszunderkopf: I.V. Hogg, *The Illustrated Encyclopedia of Ammunition*, New Jersey 1985, p. 104.

Korps Rijkspolitie, voorlopig voorschrift TRAANGASHANDGRANATEN, april 1960, Publ.364/60.

Brief Algemeen Inspecteur Korps Rijkspolitie, 80697/14-08-1964, Opneming van geweergasgranaten in bewapening van de Mobiele Eenheden van het Korps Rijkspolitie, archief NPM.

Korps Rijkspolitie, voorlopig voorschrift TRAANGASGEWEERGRANAAT VOOR WINCHESTERKARABIJN LAC M1, Publ.680/66G.

Brochure J.7, Grenades Lacrymogènes FN LAC-M1 – LAC-M2 – LAC-M3, Fabrique Nationale d'Armes de Guerre, S.A., Herstal-Belgique, 6108003 (1961) ?.

Bewapenings- en uitrustingsbeschikking voor de Gemeentepolitie 1968 en de daarbij behorende circulaire nr.EA68/U1475 "Dienstgeheim" van 1 mei 1968.

Foto's Hollandscheveld: Korps Rijkspolitie 25. Jubileumuitgave Korps Rijkspolitie 1945-1970, pagina's 104 en 119;

Eerste interim-rapport van de commissie van onderzoek Amsterdam. Onderzoek naar de ordeverstoringen te Amsterdam op 13 en 14 juni 1966, 's-Gravenhage 1967, pp. 27-28 en Bijlagen 3-83 t/m 3d-11; 39-5 (teruggooien); 42-2; 46-2; 50.

Foto's van Nieuwmarktrellen: A. Blitz en L. van Nimwegen, *Blauwe maandag*. Omdat mijn huis daar stond. 24 maart 1975. Een verslag in foto's van de gebeurtenissen die dag in de Amsterdamse Nieuwmarkt, tweede druk, Aktiegroep Nieuwmarkt, pp. 9, 12 en 16.

Circulaire Nr EA75/1326, Directie Politie, van 5 april 1976.

Rapporten Medisch Biologisch Laboratorium: Elskamp MBL 1976-14 en MBL 1982-9.

Richtlijnen voor het gebruik van CS-traangas; brieven BZ nr. EA81/U3513 en nr. EA82/2662; beschikking BZ nr. EA83/U3931 en nr. EA84/1768; MvJ nr. 277/584 en nr. 745/584.

Dossier Zeigelhof, *De Gelderlander pers*, Nijmegen 1981, p.88.

Voor de Granatpistole van H&K, zie: I.V. Hogg (ed.), *Jane's Infantry Weapons* 1986-87, pp. 451,478;

Voor de H&K MZP 1A1, zie: *Visie Versa*, Divisie Logistiek KLPD, jaargang 4, nr. 4, december 1998, pp. 1-2.

Breukers, Jos, *"Wat je niet ziet". Een selectie uit de verborgen voertuigencollectie van het Nederlands Politie Museum*, Apeldoorn 2001.

Laan, Harry van der, *Politievoertuigen in Nederland 1960-1994*, deel 1, Zaltbommel 2006.

Wierda, O., de waterwerpers, in: *Tijdschrift voor de Amsterdamse Politie*, 23^e jaargang no. 5, mei 1969, pp. 1-9.

Fotoalbums van de Amsterdamse hoofdinspecteur M.J.(Rinus) Kok over de parate pelotons en ME-uitrusting van de Gemeentepolitie Amsterdam (objectnummers 14778, 14779 en 14784, Nederlands Politie Museum).

Politie Rotterdam, *Handleiding voor de Karabijnbrigade*, Rotterdam 1938;

Jong, H. de, *Beknopte geschiedenis van de Karabijnbrigade der Rotterdamse politie 1911-1940*, Rotterdam 1948;

Jong, H. de, *Beknopt overzicht van de geschiedenis der Rotterdamse politie 1340-1952*, Rotterdam 1952.